

ΝΑΓΚΙΜΠ ΜΑΧΦΟΥΖ

ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

«Ο Καζαντζάκης
της Ανατολής»

Νίκος Βατόπουλος,
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

17η ΧΙΛΙΑΔΑ

Ο ΔΡΟΜΟΣ
ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΪΡΟΥ Βιβλίο 1

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: BAYN AL-QASRAYN
Πρώτη έκδοση στα αραβικά, Κάιρο 1956
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ο Δρόμος κοντά στο Παλάτι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Naguib Mahfouz
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μαρία Χωρεάνθη – Μερόπη Σταυρίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κώστας Τσαούσης
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Αναστασία Σακελλάριου
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχατά

© Naguib Mahfouz, 1956

Η μετάφραση έγινε κατόπιν συμφωνίας
με το The American University in Cairo Press.

© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Michel Setboun/Corbis/SmartMagna
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 1995

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 1995
Δωδέκατη ανατύπωση: Ιούλιος 2016, 17η χιλιάδα

ISBN 978-960-274-121-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

ΝΑΓΚΙΜΠ ΜΑΧΦΟΥΖ

ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΪΡΟΥ Βιβλίο 1

Μετάφραση:

Μαρία Χωρεάνθη, Μερóπη Σταυρίδου

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση:

Κώστας Τσαούσης

ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

- Η Αρχή και το Τέλος*, 1990, μτφρ. Αχμέντ Έτμαν
Μιραμάρ, 1990, μτφρ. Μαρία Χωρεάνθη
Ράδοπις, 1995, μτφρ. Ελένη Κεχροπούλου – Μερόπη Σταυρίδου
Το Παλάτι των Επιθυμιών, 1995, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Οι Δρόμοι του Νείλου, 1995,
μτφρ. Ελένη Κεχροπούλου – Μερόπη Σταυρίδου
Τα Παιδιά του Γκεμπελάουι, 1996, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Μέρες και Νύχτες της Αραβίας, 1997, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Το Έπος των Χαραφίς, 1998, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Φλναρία πάνω στον Νείλο, 1998, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Κρυμμένα Όνειρα στο Χαν ελ Χαλίλι, 1999,
μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Το Σοκάκι της Αμαρτίας, 1999, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Αδίσταχτος Έρωτας, 2000, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Ο Καθρέφτης μας Ζωής, 2001, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Απόμεινε από το Χρόνο μια Ώρα, 2002, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Αγάπη Κάτω απ' τη Βροχή, 2003, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Η Σοφία μας Ζωής, 2007, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Ενώπιον του Θρόνου, 2011, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση
Στην Καρδιά της Νύχτας, 2012, μτφρ. Πέρσα Κουμούτση

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Το ισχυρότερο προτέρημα, από τα πολλά, που χαρακτηρίζει το έργο αυτό του Ναγκίμπ Μαχφούζ είναι η γοητευτική κουβέντα που ανοίγει με τον αναγνώστη – που είναι και το κύριο χαρακτηριστικό της μεγάλης λογοτεχνίας. Με λόγο καθημερινό αφηγείται την περιπέτεια μιας μεσοαστικής οικογένειας του Κάιρου στα χρόνια του Μεσοπολέμου και ως το 1944, διατυπώνοντας συγχρόνως τις απόψεις του για θέματα φιλοσοφικά, κοινωνικά, πολιτικά και διανθρώπινων σχέσεων· κι αυτό, χωρίς να διακόπτεται στο ελάχιστο η αφήγηση, που σημαίνει πως μαζί με την περιπέτεια της οικογένειας του Σάιεντ Άχμαντ Αμπντ ελ Γκαουάντ ο αναγνώστης παρακολουθεί και ένα μέρος από την περιπέτεια των ιδεών και των ιδεολογιών.

Και όλα αυτά συμβαίνουν στο Κάιρο, την πρωτεύουσα της Αιγύπτου, τον καιρό της βρετανικής κυριαρχίας, όταν η χώρα του Νείλου ήταν προτεκτοράτο της γηραιάς Αλβιώνος και ο αιγυπτιακός λαός δεν είχε δική του θέληση, αλλά ήταν και ο καιρός που άρχισε να διεκδικεί τις ελευθερίες του. Ένας χώρος λοιπόν και μια εποχή όπου ο Μαχφούζ αναδειχνει τα προβλήματα των ανθρώπων τους μέσω της ζωής και της δράσης μιας οικογένειας η οποία διαθέτει όλων των ειδών τους χαρακτήρες, σημαδεμένους όλους όμως από την επιρροή της θρησκείας του Μωάμεθ, που δεν επαγγέλλεται μόνο τον παράδεισο ή δεν απειλεί με την κόλαση, αλλά και ορίζει κανόνες βίου, που τουλάχιστον το τυπικό τους κανόνας μουσουλμάνος δε διανοείται να μην το τηρήσει.

Είναι ο καιρός εκείνος που ο κόσμος είχε βγει από ένα μεγάλο μακελειό, τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, θα ζούσε περίπου είκοσι χρόνια αβέβαιης ειρήνης αλλά κι ετοιμαζόταν με βεβαιότητα να μπει σε ένα άλλο μακελειό, τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο· στο μεταξύ, στη

Ρωσία, είχε συμβεί η επανάσταση των μπολσεβίκων που είχε αναστατώσει το κοινωνικό κατεστημένο όλων των χωρών του κόσμου, μαζί και τους νόες και τις καρδιές, επαγγελλόμενη την ελπίδα για κάτι καινούργιο στη ζωή των εργαζομένων. Η Βρετανία, τότε Μεγάλη, συνέχιζε να κυριαρχεί στον κόσμο, και στην Αίγυπτο η αποικιοκρατική της πολιτική όλο και γινόταν σκληρότερη, καθώς το Λονδίνο έβλεπε πως πλησίαζε η εποχή της αποδυνάμωσης, της αυτοκρατορίας.

Μέσα σ' αυτή την πολιτικοκοινωνική ατμόσφαιρα διαδραματίζεται η ιστορία που αφηγείται ο Μαχφούζ στην Τριλογία του Καΐρου: με το μωαμεθανισμό να εποπτεύει τη ζωή των Αιγυπτίων, τους Άγγλους να τους διοικούν, τους πολέμους να τους κυκλώνουν, τις γηγενείς πολιτικές προσωπικότητες να προσπαθούν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του λαού άλλοτε αντιδρώντας στη βρετανική κυριαρχία, συχνά συμμαχώντας με το βασιλιά τους –και φυσικά με τους Άγγλους–, και άλλοτε προδίδοντας τους λαϊκούς ξεσηκωμούς.

Τα μέλη της οικογένειας που πρωταγωνιστούν στα τρία βιβλία της Τριλογίας του Μαχφούζ (που τιτλοφορούνται «Ο Δρόμος κοντά στο Παλάτι», «Το Παλάτι των Επιθυμιών», «Οι Δρόμοι του Νείλου») ζουν και δρουν, άλλα συνεχίζοντας τους παραδοσιακούς βιοτικούς τρόπους με επίκεντρο τη θρησκεία, ενώ άλλα παίρνουν ενεργό μέρος στις αντιδράσεις κατά της βρετανικής επικυριαρχίας ή και διαφοροποιούνται από τα θρησκευτικά-οικογενειακά καθιερωμένα.

Φυσικά, δύο από τα κύρια εκτός πολιτικής στοιχεία που δίνουν το βασικό χρώμα στην Τριλογία είναι η κυριαρχία του άντρα στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή και ο ψυχικός-συναισθηματικός-ιδεολογικός ευνουχισμός της γυναίκας. Ο Μαχφούζ, όμως, επισημαίνει, με πλήθος επεισόδια όπου πρωταγωνιστούν γυναίκες, πως οι νέοι καιροί που έρχονται δύσκολα θ' αποδεχτούν τον παραμερισμό του θηλυκού φύλου – παρά τις επιταγές του Κορανίου και της τοιμεντωμένης παράδοσης: η Αίγυπτος έχει ανάγκη να αναγεννηθεί, και μια αναγέννηση θεμελιώνεται στην ισότητα των πολιτών, αρσενικών και θηλυκών.

Χωρίς να φανερώσουμε τα «ξαφνιάσματα» που θα συναντήσει ο αναγνώστης στο συναρπαστικό αυτό έργο του Μαχφούζ, θεωρούμε πως θα τον διευκολύνει μια καταρχήν παρουσίαση των κυριότερων χαρακτήρων που κυριαρχούν με τη δράση τους:

Σάιεντ Άχμαντ Αμπντ ελ Γκαουάντ: Ο γενάρχης της οικογένειας,

σκληρός αφέντης στο σπίτι και άνετος γλεντζές του έρωτα και του πιοτού τις νύχτες έξω από αυτό. Διαθέτει όμως έναν έντιμο και ακέραιο χαρακτήρα, και νοιάζεται, με τον τρόπο του, για τους δικούς του. Είναι ο εκπρόσωπος μιας εποχής που εξαφανίζεται.

Αμίνα: Η γυναίκα του Σάιεντ, υπομονετική και πιστή στη θρησκεία της και στον τρόπο ζωής που εκείνη υπαγορεύει. Υπάκουη σύζυγος, στοργική μητέρα, που δεν ξέρει από τον κόσμο παρά μόνο την οικογένειά της και ό,τι συμβαίνει στο δρόμο μπροστά στο σπίτι της, όσα μπορεί να παρακολουθεί πίσω από το καφασωτό του παραθύρου της. Τυπικός χαρακτήρας μωαμεθανής, που τις χαρές και τις τραγικότητες του βίου της τις αναπέμπει στον Αλλάχ και στον Προφήτη του...

Καμάλ: Ο μικρότερος γιος της οικογένειας ελ Γκαουάντ. Ίσως ο πιο «ενοχλητικός» χαρακτήρας στην περιπέτεια της Τριλογίας, που γεμίζει το μυαλό του με γνώσεις, ένας ερασιστής της φιλοσοφικής σκέψης χωρίς δική του άποψη, ανασφαλής συναισθηματικά καθώς ερωτεύεται «θανάσιμα» χωρίς ν' απολαμβάνει τον έρωτα, ευθυνόφοβος μπροστά στο γάμο, αλλά με μιαν αθωότητα που φτάνει ως την αφέλεια. Πάντως, έχει τον «τελευταίο λόγο» στο μυθιστορηματικό αυτό τρίπτυχο.

Φάχμι: Ο αγωνιστής υπέρ των νέων ιδεών και της απελευθέρωσης της πατρίδας του από τη βρετανική υποδούλωση. Η ζωή και η δράση του παραπέμπουν στους φοιτητές της παριζινής επανάστασης του 1848. Είναι ο ήρωας της οικογένειας.

Γιασίν: Ο άλλος γιος, αντίγραφο του πατέρα Σάιεντ στο γλέντι και στην ερωτική ζωή, χωρίς την υπευθυνότητα εκείνου. Οι γυναίκες και το πιοτό είναι οι μεγάλες του λατρείες. Ο αναγνώστης θα περάσει ευχάριστες ώρες με τις περιπέτειές του.

Χαντίγκα, Έισα: Οι κόρες της οικογένειας, ένα δίδυμο που μπορεί να δώσει τον ορισμό της αντίθεσης: η μια άσχημη, η άλλη όμορφη· η μια δυναμική νοικοκυρά και μητέρα, η άλλη συναισθηματική και γεμάτη νωχέλεια· η μια τυχερή, η άλλη τραγικά άτυχη – δείγματα γυναικών με πολλές ιδιαιτερότητες, που δεν ξεπερνάνε όμως τη μωαμεθανική παράδοση.

Γκαλίλα, Ζεμπέντα, Ζανούμπα: Τραγουδίστριες και οργανοπαίχτριες, συντρόφισσες στα γλέντια του Σάιεντ και των φίλων του, οι μόνες «ελεύθερες» γυναίκες τότε στην Αίγυπτο – μόνο που η τελευ-

ταία κατορθώνει να γίνει σύζυγος και μητέρα, εγκαταλείποντας την ελευθεριότητα αλλά διατηρώντας μερικές ελευθερίες (αχνή νύξη για τις κατοπινές κατακτήσεις της γυναίκας).

Άχμαντ, Αμπντ ελ Μένεεμ, Ραντουάν: Τα βλαστάρια της οικογένειας που εκπροσωπούν τις τάσεις της νέας εποχής, προδηλώνοντας και τα ιδεολογικά διλήμματα και τους βασανισμούς των κατά καιρούς νέων γενεών ως τις μέρες μας.

Μαζί με αυτούς τους χαρακτήρες, πλήθος άλλων προσώπων και των δύο φύλων συνθέτουν τη συναρπαστική περιπέτεια της Τριλογίας του Καΐρου και η δράση τους δεν αφορά μόνο τον περιορισμένο χώρο της αιγυπτιακής πρωτεύουσας όπου διαδραματίζεται, αλλά εξακτινώνεται και προς κάθε χώρα που υποφέρει από ξένες επικυριαρχίες και ντόπιους, ανασταλτικούς της προόδου, παράγοντες.

Και αυτό είναι το δεύτερο ισχυρό προτέρημα του έργου του –δικαία βραβευμένου με το Νόμπελ– Μαχφούζ: μια επιχώρια περιπέτεια την κάνει παγκόσμια, φανερώνοντας πως ο κοινωνικός άνθρωπος όπου Γης έχει τα ίδια ή συγγενικά προβλήματα.

Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ

Ξύπνησε τα μεσάνυχτα. Την ίδια ώρα ξυπνούσε πάντα χωρίς να χρειάζεται ξυπνητήρι. Την είχε ξυπνήσει μια επίμονη επιθυμία που είχε εγκατασταθεί μέσα της, σαν ρολόι μεγάλης ακριβείας. Για λίγες στιγμές δεν ήταν σίγουρη πως είχε ξυπνήσει. Εικόνες από όνειρα και έγνοιες μερδεύονταν στο μυαλό της. Μια αγωνία τη βασάνιζε πριν ανοίξει τα μάτια της, φοβούμενη μήπως ο ύπνος την είχε ξεγελάσει. Τίναξε ελαφρά το κεφάλι της και βύθισε το βλέμμα της στο απόλυτο σκοτάδι του δωματίου. Δεν υπήρχε τίποτα που να της δείξει τι ώρα ήταν. Οι θόρυβοι του δρόμου που έφταναν ως την κάμαρά της δεν είχαν ωράριο· το βουητό των φωνών από τα καφενεία και τα μπαρ το άκουγε είτε ήταν απόγευμα είτε μεσάνυχτα είτε ήταν χαράματα. Δεν υπήρχε τίποτ' άλλο να της δείξει την ώρα εκτός από την ίδια τη, σαν νοήμονα δείχτη ρολογιού, διαίθησή της, και τη σιωπή που τύλιγε το σπίτι, μαρτυρώντας έτσι ότι δεν είχαν ακουστεί ακόμα οι σύντομοι αλλά απότομοι χτύποι του άντρα της στην πόρτα και ότι η άκρη του μπαστουριού του δεν είχε ακόμα ηχήσει στα σκαλιά.

Η συνήθεια την ξυπνούσε τέτοια ώρα· μια συνήθεια παλιά, που την είχε αποκτήσει στα νιάτα της και της έμεινε και στην ωριμότητά της – την είχε καλλιεργήσει μαζί με τους άλλους κανόνες της συζυγικής ζωής. Ξυπνούσε τα μεσάνυχτα, περιμένοντας να γυρίσει ο άντρας της από τη βραδινή του διασκέδαση. Μετά θα τον περιποιόταν ώσπου να πέσει κι αυτός για ύπνο. Ανασηκώθηκε στο κρεβάτι επίτηδες για να υπερνικήσει τον πειρασμό του ύπνου. Αφού επικαλέστηκε το όνομα του Θεού, γλίτωρησε από τα σκεπάσματα και άφησε το κρεβάτι. Ψηλαφώντας στα σκοτεινά βρήκε την πόρτα, οδηγούμενη από τα κάγκελα του κρεβατιού κι ένα παραθυρόφυλλο· καθώς την άνοιγε, αχνές αχτίδες μπήκαν στο δωμάτιο από το φως μιας λάμπας που ήταν πάνω σ' ένα κρεμαστό ράφι του καθιστικού. Προχώ-

ρησε, πήρε τη λάμπα, και το λαμπόγυαλο πρόβαλε στο ταβάνι έναν τρεμάμενο φωτεινό κύκλο, σαν τρύπα στο σκοτάδι. Την ακούμπησε στο τραπεζάκι πλάι στον καναπέ· τότε φωτίστηκε όλο το δωμάτιο – το μεγάλο τετράγωνο πάτωμα, οι ψηλοί τοίχοι, το ταβάνι με τα παράλληλα δοκάρια. Η ποιότητα της επίπλωσης ήταν προφανής στο πανάκριβο χαλί, στο μεγάλο σιδερένιο κρεβάτι, στην ογκώδη ντουλάπα, στον μακρύ καναπέ τον καλυμμένο μ' ένα χαλάκι που ήταν φτιαγμένο από διάφορα χρωματιστά υφάσματα με διαφορετικά μεταξύ τους σχέδια.

Η γυναίκα προχώρησε προς τον καθρέφτη και κοιτάχτηκε. Πρόσεξε πως το καφετί μαντίλι της είχε ζαρωθεί και είχε τραβηχτεί προς τα πίσω. Καστανά τσουλούφια είχαν ξεφύγει κι έπεφταν στο μέτωπό της. Έλυσε τον κόμπο του μαντιλιού, το ίσιωσε πάνω στα μαλλιά της και ξανάδεσε τις δύο του άκρες αργά και προσεκτικά. Ύστερα σκούπισε τα μάγουλά της με τις παλάμες της, σαν για να σβήσει και τα τελευταία ίχνη του ύπνου. Στα σαράντα της και με κανονικό παράστημα, έδειχνε λεπτή· είχε απαλό δέρμα, και η σάρκα της φαινόταν στρογγυλεμένη, συνθέτοντας έτσι ένα κορμί αρμονικό και συμμετρικό. Το πρόσωπό της ήταν ωσειδές, με ψηλό μέτωπο και λεπτά χαρακτηριστικά. Είχε όμορφα μικρά μάτια με γλυκό ονειροπόλο βλέμμα. Η μύτη της ήταν μικροσκοπική και κοντυλένια, με λίγο πεταχτά ρουθούνια. Κάτω από τα τρυφερά χείλια της κατέβαινε ένα σμιλευτό σαγόνι. Μια κατάμαυρη ελιά ξεχώριζε στο ένα μάγουλό της καθώς αναδειχνόταν από το καθαρό, ανοιχτόχρωμο δέρμα του.

Έδειχνε βιασική ενώ τυλιγόταν με το σάλι της και προχωρούσε προς την μπαλκονόπορτα. Την άνοιξε, μπήκε στο καφασωτό που σχημάτιζε η πλεχτή ξυλοκατασκευή και στάθηκε εκεί, στρέφοντας δεξιά και αριστερά το πρόσωπό της για να δει κάτω στο δρόμο μές' από τα μικροσκοπικά ανοίγματα του καφασωτού που την προστάτευε από τα βλέμματα των περαστικών.

Το μπαλκόνι έβλεπε στο αρχαίο κτίσμα, που στέγαζε μια δεξαμενή στο ισόγειο και στον πάνω όροφο ένα σχολείο· βρισκόταν στο κέντρο της οδού Μπεν ελ Κασρέιν στο σημείο που η οδός αυτή, η οποία πήγαινε βόρεια, συναντιόταν με τη Ναχασίν, που πήγαινε νότια. Η γυναίκα κοίταξε προς τ' αριστερά της, παρατηρώντας τον γεμάτο στροφές και στενό δρόμο, τυλιγμένον σε μια σκοτεινιά που πύκνωνε πάνω από το κεφάλι της, στο ύψος των παραθύρων των κοιμισμένων σπιτιών. Το

σκοτάδι όμως λιγότευε πάνω στο δρόμο από το φως των χειραμαξών και των λαμπτήρων του φωταερίου που έβγαине από τα καφενεία και τα μαγαζάκια, καθώς έμεναν ανοιχτά ως το ξημέρωμα. Προς τα δεξιά της ο δρόμος ήταν βουτηγμένος στο σκοτάδι. Δεν υπήρχαν καφενεία προς εκείνη την πλευρά, μόνο μεγάλα καταστήματα που έκλειναν νωρίς. Τίποτα δεν τραβούσε την προσοχή σ' εκείνη την πλευρά του δρόμου, εκτός από τους μιναρέδες των αρχαίων ιερατικών σχολών του Καλαούν και του Μπαρκούκ· αχνοφαίνονταν απειλητικοί σαν φασματικοί γίγαντες που χαίρονταν τη νυχτερινή τους έξοδο στο φως των λαμπρών αστεριών. Είχε μεγαλώσει μαζί με αυτό το θέαμα για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα· ποτέ δεν το βαριόταν – ίσως η πλήξη να ήταν μια έννοια άσχετη με μια ζωή μονότονη σαν τη δική της. Η θέα από το καφασωπό ήταν μια συντροφιά στην απομόνωσή της και μια φίλη στη μοναξιά της για μεγάλο διάστημα από τότε που είχε αποχωριστεί πια τις φίλες της και είχε ξεκόψει από τις παρέες της, πριν γεννηθούν τα παιδιά της – τότε που τις περισσότερες ώρες της ημέρας και της νύχτας ήταν μοναδική ένοικος του τεράστιου αυτού σπιτιού με τα ευρύχωρα ψηλοτάβανα δωμάτια στους δύο ορόφους του, τη σκονισμένη αυλή και το βαθύ πηγάδι του.

Είχε παντρευτεί πριν καλά καλά κλείσει τα δεκατέσσερα και σύντομα βρέθηκε οικοδέσποινα του μεγάλου σπιτιού, μετά το θάνατο των πεθερικών της. Μια ώριμη γυναίκα τη βοηθούσε στο νοικοκυριό, αλλά το σούρουπο πήγαινε να κοιμηθεί στο μαγειρείο, στην αυλή, αφήνοντάς τη μόνη μέσα στον κόσμο της νύχτας τον γεμάτο πνεύματα και φαντάσματα. Λαγοκοιμόταν για περίπου μισή ώρα κι έπειτα ξαγρυπνούσε ξαπλωμένη στο κρεβάτι, ώσπου ο σεβαστός της σύζυγος να γυρίζει από τα πολύωρα ξενύχτια του.

Για να βάζει τις σκέψεις της σε τάξη, είχε αποκτήσει τη συνήθεια να περιφέρεται από δωμάτιο σε δωμάτιο, συντροφιά με την υπηρέτριά της που της κρατούσε τη λάμπα, ενώ εκείνη έριχνε ερευνητικές, φοβισμένες ματιές διαδοχικά στα δωμάτια. Αρχιζε με τον πρώτο όροφο και συνέχιζε στον δεύτερο, απαγγέλλοντας όσα εδάφια από το Κοράνι θυμόταν, για να κρατήσει τους δαίμονες μακριά. Κατέληγε στο δικό της δωμάτιο, κλείδωνε την πόρτα κι έπεφτε στο κρεβάτι, αλλά συνέχιζε τις προσευχές της ώσπου να την πάρει ο ύπνος.

Την είχε κατατρομάξει η νύχτα όταν πρωτοήρθε σ' αυτό το σπίτι

τι. Ήξερε πολύ περισσότερα για τον κόσμο των ξωτικών παρά για τους ανθρώπους και δεν της έβγαине από το μυαλό ότι δεν ήταν μόνη μέσα στο μεγάλο σπίτι. Υπήρχαν δαιμόνια που δεν μπορούσαν να ξεγελαστούν και να μείνουν για πολύ μακριά από αυτά τα ευρύχωρα, αδειανά παλιά δωμάτια, ίσως και να 'χαν καταφύγει εκεί πριν από τον δικό της ερχομό, ίσως πριν ακόμα γεννηθεί. Άκουγε συχνά τους ψιθύρους τους. Πότε πότε την ξυπνούσε η ζεστή τους ανάσα. Όταν έμενε μόνη, η μοναδική της άμυνα ήταν να λείι την πρώτη προσευχή του Κορανίου και το εδάφιο 120, για τη μοναδικότητα του Θεού, ή να τρέχει στο καφασωτό του παραθύρου και να κοιτάζει με αγωνία τα φώτα των αμαξιών και των καφενείων, στήνοντας αντί για ν' ακούσει κάποιο γέλιο ή βήξιμο και να ξαναβρεί την αυτοκυριαρχία της.

Μετά ήρθαν τα παιδιά, το ένα μετά το άλλο. Στις πρώτες τους μέρες στον κόσμο, όμως, ήταν τρυφερά βλασταράκια ανήμπορα να διαλύσουν τους φόβους της ή να την καθησυχάσουν. Απεναντίας, οι φόβοι της πολλαπλασιάζονταν από την έγνοια της ταραγμένης της ψυχής γι' αυτά και την αγωνία της μήπως πάθουν τίποτα κακό. Τ' αγκάλιαζε σφιχτά, τους πρόσφερε απέραντη στοργή, και τα περιέβαλλε, στον ύπνο και στον ξύπνιο τους, με μια προστατευτική ασπίδα από εδάφια του Κορανίου, φυλαχτά, ξόρκια και μαγικά. Αλλά δεν ησυχάζε πραγματικά παρά μονάχα όταν ο άντρας της γύριζε από τη βραδιά του διασκέδαση.

Δεν ήταν ασυνήθιστο γι' αυτήν, ενώ ήταν μόνη της με κάποιο μωρό, νανουρίζοντας και κανακεύοντάς το, να το σφιξει ξαφνικά στο στήθος της. Ευθύς αφουγκραζόταν με τρόμο και φρίκη και μετά φώναζε δυνατά, σαν ν' απευθυνόταν σε κάποιον μέσα στο δωμάτιο: «Άσε μας ήσυχους. Δεν είναι εδώ η θέση σου. Είμαστε μουσουλμάνοι και πιστεύουμε στον ένα Θεό». Μετά, βιαστικά και με θέρημη, απήγγελλε το εδάφιο 120 του Κορανίου για τη μοναδικότητα του Θεού. Με το πέρασμα του καιρού απόκτησε μεγαλύτερη πείρα ζώντας συντροφιά με τα πνεύματα, και οι φόβοι της ελαττώθηκαν σημαντικά. Είχε την απαραίτητη ψυχραιμία να τα κοροϊδεύει χωρίς να φοβάται. Αν τύχαινε να νιώσει πως κάποιο από αυτά τριγύριζε κοντά της, του 'λεγε με τόνο σχεδόν φιλικό: «Δεν έχεις κανένα σέβας γι' αυτούς που δοξάζουν το Θεό τον Ελεήμονα; Εκείνος θα μας γλιτώσει από σένα, γι' αυτό κάνε μας τη χάρη και πάρε δρόμο». Αλλά ποτέ δεν ηρεμού-

σε εντελώς ώσπου να γυρίσει ο άντρας της. Κοιμισμένος ή ξυπνητός, μόνο η παρουσία του στο σπίτι αρκούσε για να την κάνει να νιώσει ασφαλής. Τότε δεν την πείραζε αν οι πόρτες ήταν κλειδωμένες ή όχι, κι αν η λάμπα έφεγγε ζωηρά ή ήταν σβηστή.

Της ήρθε κάποτε η ιδέα, τον πρώτο χρόνο της κοινής ζωής τους, να τολμήσει να εκφράσει μια ευγενική αντίρρηση για τα συχνά ξενύχτια του. Η απάντησή του ήταν να την αρπάξει από τ' αυτιά και να της φωνάξει σε τόνο που δε σήκωνε διαφωνία: «Είμαι άντρας. Εγώ είμαι αυτός που διατάζει και απαγορεύει. Δε δέχομαι καμιά επίκριση για τη συμπεριφορά μου. Το μόνο που σου ζητώ είναι να με υπακούς. Μη με αναγκάσεις να σ' τις βρέξω!»

Από αυτό έμαθε, καθώς και από όσα άλλα ακολούθησαν, να προσαρμόζεται στα πάντα, ακόμα και στη συγκατοίκηση με τα ξωτικά, για να γλιτώνει την ασπράπη από το οργισμένο του βλέμμα. Ήταν καθήκον της να υπακούει ανεπιφύλαχτα και άνευ όρων. Παραδόθηκε με τόση αφοσίωση, ώστε δεν της άρεσε ούτε από μέσα της να τον κατηγορεί για τα ξενύχτια του. Πείστηκε ότι ο πραγματικός ανδρισμός, η αυταρχικότητα και το ξενύχι ως τα χαράματα ήταν κοινά χαρακτηριστικά μιας και μοναδικής οντότητας. Με το πέρασμα του χρόνου άρχισε να νιώθει περήφανη για οποιαδήποτε απόφασή του, είτε την ευχαριστούσε είτε την έθλιβε. Ό,τι κι αν συνέβαινε, εκείνη παρέμενε μια τρυφερή, υποταγμένη και ταπεινή σύζυγος. Δεν το μετάνιωνε καθόλου που είχε συμφιλωθεί μ' ένα είδος ασφάλειας βασισμένης στην υποταγή.

Όποτε ξανασκεφτόταν την περασμένη ζωή της, μονάχα καλοσύνη κι ευτυχία τής έρχονταν στο νου. Οι φόβοι και οι στενοχώριες έμοιαζαν ασήμαντα φαντάσματα, που μόνο ένα συγκαταβατικό χαμόγελο άξιζε να τους παραχωρεί. Μήπως δεν είχε ζήσει μ' αυτό τον άντρα και τα ελαττώματά του ένα ολόκληρο τέταρτο του αιώνα, και δεν είχε ανταμειφθεί με τα παιδιά που ήταν κορόνες στο κεφάλι της, μ' ένα σπίτι γεμάτο ανέσεις κι ευλογίες, και μια ευτυχισμένη ενήλικη ζωή; Και βέβαια είχε. Η συγκατοίκησή της με τα ξωτικά ήταν υποφερτή, όπως υποφερτό ήταν και το κάθε βράδυ. Κανένα ξωτικό δεν είχε προσπαθήσει να βλάψει τα παιδιά της ή την ίδια. Έκαναν μόνο μερικές αθώες σκανταλιές για να την εκνευρίσουν. Δόξα τω Θεώ, όλες οι ευλογίες ήταν του Θεού. Αυτός της γαλήνευε την καρδιά και με το έλεός Του έβαζε τάξη στη ζωή της.

Αγαπούσε πολύ ακόμα κι αυτή την ώρα της ξάγρυπνης προσημω-
νής, κι ας διέκοπτε τον ευχάριστο ύπνο της κι ας την ανάγκαζε να
κάνει δουλειές που θα 'πρεπε να είχαν τελειώσει αποβραδής. Όχι
μόνο είχε γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής της δεμένο με πολ-
λές από τις αναμνήσεις της, αλλά εξακολουθούσε ν' αποτελεί το ζω-
ντανό σύμβολο της στοργής για το σύντροφό της, της ολόψυχης προ-
σήλωσής της στην ευτυχία του, που κάθε νύχτα τού την αποκάλυπτε.
Για το λόγο αυτόν ένιωθε γεμάτη ικανοποίηση καθώς στεκόταν στο
μπαλκόνι κοιτάζοντας μέσ' από τα ανοίγματα προς την οδό Μπεν ελ
Κασρείν και τη Χουρουνφους και μετά προς το Χαμάμ ελ Σουλτάν ή
τους διάφορους μυναρέδες.

Άφησε το βλέμμα της να πλανηθεί πάνω από τα σπίτια τα στοιβαγ-
μένα χωρίς τάξη και στις δύο πλευρές του δρόμου, σαν στρατιώτες
στη σειρά που στέκονταν χαλαρωμένοι και ξεκουράζονταν ύστερα
από σκληρή άσκηση. Χαμογέλασε στην αγαπημένη θέα του δρόμου,
που έμενε πάντα ξάγρυπνος ως το χάραμα, ενώ όλοι οι άλλοι δρόμοι,
τα σοκάκια και τα πάρκα κοιμούνται. Της έδιωχνε τη νύστα και της
κρατούσε συντροφιά όταν ήταν μόνη, διαλύοντας τους φόβους της. Η
νύχτα δεν έφερνε άλλη αλλαγή πέρα από το να τυλίγει τις γύρω πε-
ριοχές με μια βαθιά σιωπή, κι αυτή η σιωπή δημιουργούσε τις κατάλ-
ληλες συνθήκες ώστε ν' αντηχούν καμπανισιά οι ήχοι του δρόμου,
όπως οι σκιάσεις στα άκρα ενός ζωγραφικού πίνακα δίνουν στο έργο
βάθος και φως. Έτσι, ένα γέλιο ηχούσε λες και ξεσπούσε μέσα στη
δική της κάμαρα, και μια κουβέντα ειπωμένη σε μέτρια ένταση ακου-
γόταν ευδιάκριτα· αφουγκραζόταν τον ξερό ήχο κάποιου βήχα ώσπου
να μετατραπεί σε βογκητό, και η παραγγελιά ενός σερβιτόρου «κι
άλλο ταμπάκο για την πίπα» αντιλαλούσε σαν την κραυγή του μουε-
ζίνι, κι εκείνη αναρωτιόταν εύθυμα: «Μα το Θεό, αυτοί οι άνθρω-
ποι γεμίζουν την πίπα τους τέτοιαν ώρα;»

Της θύμιζαν τον άντρα της που έλειπε. Αναρωτιόταν: «Πού λες
να 'ναι τώρα; Τι να κάνει;... Ας είναι καλά και γερός, κι ας κάνει
ό,τι θέλει».

Της είπαν κάποτε ότι ένας άνθρωπος σαν τον κύριο Άχμαντ Αμπντ
ελ Γκαουάντ, τόσο πλούσιος, δυνατός και ωραίος, που ξενυχτούσε
κάθε βράδυ, πρέπει να 'χε κι άλλες γυναίκες στη ζωή του. Εκείνη την
εποχή η ζωή της είχε φαρμακωθεί από τη ζήλια, κι η μεγάλη στενο-

χώρια την είχε εξαντλήσει. Δεν ένιωθε αρκετό το κουράγιο της για να του μιλήσει στα ίσια, αλλά εμπιστεύτηκε τον πόνο της στη μάνα της, η οποία προσπάθησε όσο μπορούσε να την παρηγορήσει με λόγια ωραία: «Σε παντρεύτηκε αφού χώρισε την πρώτη του γυναίκα. Μπορούσε να την έχει κι εκείνη, αν ήθελε, ή να πάρει και δεύτερη, τρίτη και τέταρτη γυναίκα. Ο πατέρας του είχε πολλές γυναίκες. Να ευχαριστείς το Θεό που εσύ είσαι ακόμα η μοναδική γυναίκα του».

Αν και τα λόγια της μητέρας της δε βοήθησαν τότε πολύ, στο τέλος αποδέχτηκε την αλήθεια και την αξία τους. Ακόμα κι αν οι φήμες αλήθευαν, ίσως τα ξενύχτια και ο δεσποτισμός να ήταν από τα χαρακτηριστικά του ανδρισμού. Όπως και να 'ταν, ένα κακό είναι καλύτερο από πολλά μαζί. Θα ήταν λάθος ν' αφήσει την υποψία να καταστρέψει την ευτυχισμένη και άνετη ζωή της. Άλλωστε, μπορεί να ήταν απλώς εικασίες ή ψέματα. Αναάλυψε ότι η ζήλια διέφερε από τα άλλα προβλήματα που δυσκόλευαν τη ζωή της και πως η αποδοχή ήταν αναπόφευκτη και δεσμευτική επιταγή. Το μόνο μέσο που διέθετε για να πολεμήσει ήταν, όπως διαπίστωσε, να επικαλείται την υπομονή της και να βασιζόταν στην εσωτερική της δύναμη – τη μοναδική της καταφυγή στον αγώνα της για την αντιμετώπιση των δυσάρεστων καταστάσεων. Η ζήλια και οι αιτίες της προστέθηκαν στα υπόλοιπα ελαττώματα του άντρα της, που τα ανεχόταν, ή στη συμβίωσή της με τα ξωτικά.

Συνέχισε να παρακολουθεί το δρόμο και ν' ακούει τον κόσμο να κουβεντιάζει, ώσπου αντήχησαν πέταλα αλόγου. Γύρισε το κεφάλι προς την οδό Ναχασίν και είδε ένα αμάξι να πλησιάζει αργά, με τα φώτα του να λάμπουν στο σκοτάδι. Αναστέναξε με ανακούφιση και μουρμούρισε: «Επιτέλους...» Ήταν το αμάξι ενός από τους φίλους του άντρα της, που τον έφερνε στην πόρτα του σπιτιού του ύστερα από το ξενύχτι τους πριν συνεχίσει, όπως συνήθως, την πορεία του στην οδό Χουρουνφους μαζί με τον ιδιοκτήτη και μερικούς άλλους φίλους που έμεναν εκεί. Το αμάξι σταμάτησε μπροστά στο σπίτι και η φωνή του άντρα της αντήχησε χαρούμενα: «Ο Θεός να σας έχει καλά».

Άκουγε πάντα με στοργή και θαυμασμό τη χαρούμενη φωνή του άντρα της καθώς καληνύχτιζε τους φίλους του. Αν δεν τον άκουγε κάθε νύχτα αυτή περίπου την ώρα, δε θα το πίστευε. Εκείνη και τα παιδιά είχαν συνηθίσει μόνο στη σύνεση, στην αξιοπρέπεια και στη σοβαρό-

τητά του. Πώς γινόταν να βγαίνουν από το στόμα του εκείνοι οι κεφάτοι, εύθυμοι ήχοι που κυλούσαν τόσο χαρμόσινα και χαριτωμένα;

Ο ιδιοκτήτης της άμαξας πείραξε τον άντρα της: «Άκουσες τι είπε το άλογο όταν κατέβηκες; Είπε πως είναι κρίμα που πηγαίνει κάποιον σαν εσένα σπίτι κάθε νύχτα ενώ μονάχα γάιδαρος θα σου άξιζε!»

Οι άντρες μέσα στην άμαξα έσκασαν στα γέλια. Ο άντρας της περιέμενε να σωπάσουν, και τότε απάντησε: «Δεν άκουσες όμως και τη συνέχεια... Είπε πως θα 'πρεπε να καβαλάω εσένα!»

Οι άλλοι γέλασαν και πάλι. Ο ιδιοκτήτης του οχήματος είπε: «Θα φυλάξουμε τα υπόλοιπα για αύριο βράδυ».

Το αμάξι συνέχισε το δρόμο του στην οδό Μπεν ελ Καορέιν και ο άντρας της κατευθύνθηκε προς την πόρτα τους. Εκείνη έφυγε από το μπαλκόνι και πήγε στην κρεβατοκάμαρα· πήρε τη λάμπα και προχώρησε στο καθιστικό και από κει στο χολ για να σταθεί στο κεφαλόσκαλο. Άκουσε την πόρτα της εισόδου να βροντάει καθώς έκλεινε και το σύρτη να γλιστράει στη θέση του. Φαντάστηκε την ψηλή σιλουέτα του να περνάει την αυλή ακτινοβολώντας μια τρομακτική αξιοπρέπεια και αφήνοντας πίσω του την ευθυμία για την οποία, αν δεν την είχε ακούσει με τ' αυτιά της, δε θα τον θεωρούσε ποτέ ικανό. Ακούγοντας την άκρη του μπαστουνιού του να χτυπάει στα σκαλιά, κράτησε τη λάμπα ψηλά πάνω από το κιγκλίδωμα για να του φέξει.

Ο άντρας κινήθηκε προς το μέρος της. Εκείνη προχώρησε μπροστά από αυτόν, κρατώντας ψηλά τη λάμπα. Την ακολούθησε, μουρμουρίζοντας μασημένα: «Καλησπέρα, Αμίνα».

Εκείνη απάντησε χαμηλόφωνα, με ευγένεια και υποταγή: «Καλησπέρα, αφέντη».

Όταν έφτασαν στην κρεβατοκάμαρα, η Αμίνα πήγε ν' αφήσει τη λάμπα στο τραπέζι, ενώ ο άντρας της κρεμούσε το μπουστούνι του στα κάγκελα του κρεβατιού. Έβγαλε το φέσι του, το ακούμπησε πάνω στο μαξιλάρι στο κέντρο του καναπέ, κι έπειτα η γυναίκα του τον πλησίασε για να τον βοηθήσει να γδυθεί. Έτσι που στεκόταν έδειχνε ψηλός, με φαρδιούς ώμους. Το σώμα του ήταν ογκώδες με μια μεγάλη, σφιχτή κοιλιά, και το κάλυπταν με κομψότητα και άνεση μια κάπα κι ένα καφτάνι που φανέρωναν το καλό του γούστο αλλά και τον πλούτο του. Τα καλοχτενισμένα, χωρισμένα στη μέση, μαύρα μαλλιά του, το δαχτυλίδι του με το μεγάλο διαμάντι και το χρυσό του ρολόι απλώς τόνιζαν τη φινέτσα και την οικονομική του άνεση. Το μακρύ του πρόσωπο ήταν εκφραστικό, με σφιχτή επιδερμίδα και καθαρογραμμένα χαρακτηριστικά – στο σύνολό του αποκάλυπτε την έντονη προσωπικότητα και την καλή του εμφάνιση. Είχε μεγάλα γαλανά μάτια και μεγάλη, επιβλητική μύτη, η οποία, παρά το μέγεθός της, δεν ήταν δυσανάλογη με τις διαστάσεις του προσώπου του. Τα χείλη του ήταν γεμάτα και οι άκρες του πυκνού μαύρου μουστακιού του ήταν στριμμένες με εξαιρετική φροντίδα.

Όταν η γυναίκα του τον πλησίασε, εκείνος άπλωσε τα χέρια του. Εκείνη του έβγαλε την κάπα και τη δίπλωσε με προσοχή πριν την αφήσει πάνω στον καναπέ. Γυρίζοντας κοντά του, χαλάρωσε τη φαρδιά ζώνη του καφτανιού του, του το έβγαλε κι αυτό και το δίπλωσε με την ίδια προσοχή για να το τοποθετήσει πάνω στην κάπα. Ο άντρας της

πήρε τη ρόμπα του και μετά την άσπρη σκούφια του και τα φόρεσε. Χασμουρήθηκε, ανακλαδίστηκε και κάθισε στον καναπέ. Τέντωσε τα πόδια του και ακούμπησε το κεφάλι του στον τοίχο. Όταν η γυναίκα του τακτοποίησε όλα του τα ρούχα, κάθισε δίπλα στ' απλωμένα πόδια του κι άρχισε να του βγάζει τα παπούτσια και τις κάλτσες. Όταν έμεινε γυμνό το δεξί του πόδι, αποκαλύφτηκε το πρώτο κουσούρι του όμορφου και δυνατού αυτού κορμιού: το μικρό του δάχτυλο είχε φαγωθεί από τις αλλεπάλληλες ξυραφιές που μάχονταν έναν χρόνιο κάλο.

Η Αμίνα βγήκε για λίγο από το δωμάτιο και ξαναγύρισε με μια λεκάνη κι ένα κανάτι. Ακούμπησε τη λεκάνη στα πόδια του άντρα της και περίμενε, όρθια και σε ετοιμότητα, με το κανάτι στα χέρια της. Ο σύζυγός της ανακάθισε και της άπλωσε τα χέρια του. Εκείνη του έριξε νερό. Αυτός νίφτηκε, έτριψε το κεφάλι του και ξεβγάλθηκε καλά. Μετά πήρε την πετσέτα από το μαξιλάρι του καναπέ και βάλθηκε να σκουπίζει το κεφάλι, το πρόσωπο και τα χέρια του, ενώ η γυναίκα του κουβάλησε τη λεκάνη στο λουτρό. Αυτό το καθήκον ήταν το τελευταίο από τα πολλά που εκείνη εκτελούσε μέσα στο μεγάλο σπίτι. Για ένα τέταρτο του αιώνα συνέχιζε να εκτελεί αυτό το καθήκον μ' ένα ζήλο ανόθευτο από πλήξη· αντίθετα, το έκανε μ' ευχαρίστηση και χαρά και με τον ίδιο ενθουσιασμό που την παρακινούσε να αναλάβει τις υπόλοιπες δουλειές του σπιτιού από τα μαύρα χαράματα ως τη δύση του ήλιου. Γι' αυτό και οι γυναίκες της γειτονιάς την έλεγαν «μέλισσα» για να παινέσουν την ατέλειωτη καρτερικότητα και ενεργητικότητά της.

Ξαναμπήκε στο δωμάτιο, έκλεισε την πόρτα και τράβηξε ένα ψάθινο χαλάκι κάτω από το κρεβάτι. Το τοποθέτησε μπροστά στον καναπέ και κάθισε πάνω του σταυροπόδι. Η συνείδησή της δεν της επέτρεπε να σκεφτεί πως είχε το δικαίωμα να καθίσει δίπλα στον άντρα της. Η ώρα περνούσε σε σιωπή. Περίμενε να της απευθύνει εκείνος το λόγο· τότε μονάχα θ' άνοιγε το στόμα της. Ο άντρας της έγειρε στο μαξιλάρι του καναπέ. Ύστερα από την πολύωρη βραδινή του διασκέδαση φαινόταν κουρασμένος. Τα βλέφαρά του, που είχαν κοκκινίσει στις άκρες από το πιωτό, βάραιναν. Ανάσαινε βαριά σαν να 'χε γίνει σκνίπα στο μεθύσι. Παρόλο που συνήθιζε να πίνει μέχρι να μεθύσει κάθε βράδυ, ανέβαλλε την επιστροφή του στο σπίτι ώσπου η

επήρεια του οινοπνεύματος να αποδυναμωθεί και να ανακτήσει τον έλεγχο του εαυτού του. Ήθελε να προστατέψει την αξιοπρέπεια και την εικόνα του μπροστά στην οικογένειά του. Η γυναίκα του ήταν το μοναδικό μέλος της οικογένειας στο οποίο επιτρεπόταν να τον βλέπει έπειτα από τα ξεπορτίσματά του. Το μοναδικό ίχνος του μεθυσίου που εκείνη μπορούσε να προσέξει ήταν η μυρουδιά.

Ποτέ δεν της είχε φερθεί με άγριο ή κακό τρόπο, εκτός από τον πρώτο καιρό του γάμου τους – κάτι που εκείνη προτίμησε να το παραβλέψει. Παραδόξως, με το να του κρατάει συντροφιά αυτή την ώρα, απολάμβανε μια ζεστασιά κι έναν αυθορμητισμό εκ μέρους του που σπάνια της τύχαινε να συναντήσει όταν ήταν εντελώς νηφάλιος. Θυμόταν καλά πόσο είχε στενοχωρηθεί όταν τον είδε για πρώτη φορά να γυρίζει μεθυσμένος έπειτα από τις βραδινές του εξορμήσεις. Για εκείνη το πιστό σήμαινε πάντοτε απανθρωπιά και τρέλα και, το χειρότερο απ' όλα, προσβολή στη θρησκεία. Είχε αηδιάσει και πανικοβληθεί. Κάθε φορά που αυτός γύριζε σπίτι, εκείνη τραβούσε αφορητα μαρτύρια. Με τον καιρό, η πείρα τής αποκάλυψε ότι γυρνώντας από τα γλέντια του ήταν πιο μαλακός από κάθε άλλη φορά και όχι τόσο βλοσυρός. Το βλέμμα του γινόταν πιο τρυφερό και η γλώσσα του λυνόταν. Άρχισε να χαίρεται τη συντροφιά του και σταμάτησε ν' ανησυχεί, χωρίς όμως ποτέ να πάψει να παρακαλεί το Θεό να μακροθυμήσει για το αμάρτημά του και να του το συγχωρήσει. Πολύ θα 'θελε να 'ναι ο άντρας της τόσο καλότροπος και τις ώρες που ήταν ξεμέθυστος. Ξαφνιαζόταν πολύ που το αμάρτημα αυτό τον έκανε πιο φιλικό. Για πολύ καιρό την ταλαιπωρούσε η αντίφαση ανάμεσα στο μίσος που ένιωθε γι' αυτό και στην ηρεμία και στη γαλήνη που αντλούσε από αυτό. Έκρυβε όμως βαθιά μέσα της αυτές τις σκέψεις, σαν να μην τις αναγνώριζε ούτε ο ίδιος ο εαυτός της.

Ο άντρας της δεν τσιγκουνευόταν καμία προσπάθεια προκειμένου να διαφυλάξει την αξιοπρέπεια και την εξουσία του. Οι τρυφερές στιγμές του ήταν φευγαλέες και συμπτωματικές. Όπως καθόταν εκεί πέρα, ένα πλατύ χαμόγελο μπορεί να φαινόταν στα χείλη του καθώς έφερνε στο νου του κάποια στιγμή από τη χαρούμενη βραδιά του. Ευθύς όμως ανακτούσε τον αυτοέλεγχό του και σουφρώνε τα χείλη του ρίχνοντας μια κλεφτή ματιά στη σύζυγό του. Την έβρισκε, ως συνήθως, καθισμένη μπροστά του, με το βλέμμα της χαμηλωμένο. Κα-

θησυχασμένος, ξανααγύριζε στις αναμνήσεις του που η καρδιά του τις φύλαγε σαν θησαυρό, λες από μίαν άσβεστη δίψα για τις χαρές της ζωής. Φαινόταν σαν να ξανάβλεπε μπροστά του τη συντροφιά, που την αποτελούσαν εκλεκτοί και αγαπημένοι φίλοι και γνωστοί. Ανάμεσά τους θα βρισκόταν και κάποια από τις φεγγαροπρόσωπες εκείνες καλλονές που έφεγγαν πότε πότε στη ζωή του. Άκουγε ακόμα τ' αοτεία, τα καλαμπούρια και τα έξιπνα σχόλια, για τα οποία είχε το ταλέντο να διαδέχονται το ένα το άλλο όταν το πιοτό και η μουσική τον ζωήρευαν. Αναθυμόταν τις πνευματώδεις παρατηρήσεις του με μια φροντίδα και μια προσοχή οξυμμένες από την έκπληξη και την αιταρέσκεια. Θυμόταν την επίδρασή τους στους ανθρώπους, την επιτυχία που είχαν και την ευφροσύνη που προξενούσαν, κάνοντάς τον τον καλύτερο φίλο όλων τους.

Δεν ήταν δα και τίποτε αξιοπερίεργο. Συχνά ένιωθε πως ο ρόλος που έπαιζε σ' αυτές τις φιλικές συγκεντρώσεις ήταν τόσο σημαντικό, ώστε αποτελούσε ουσιαστικά το έσχατο που θα μπορούσε κανείς να ελπίζει από τη ζωή. Η επαγγελματική του πορεία στο σύνολό της ήταν μια αναγκαία ενασχόληση που του επέτρεπε να κερδίζει μερικές ώρες γεμάτες πιοτό, γέλιο, τραγούδι κι ερωτοτροπίες με τη ζεστή συντροφιά των φίλων του. Πότε πότε κάποια από τις γλυκιές, ευκολοθύμητες μελωδίες που τραγουδιούνταν στα εύθυμα αυτά γλέντια ξανααγύριζε φευγαλέα στο μυαλό του. Αφηνόταν σ' αυτήν και αναστέναζε, καθώς η μελωδία έσβηνε και χανόταν: «Δόξα να 'χει ο Θεός». Το τραγούδι τού άρσεσε τόσο πολύ όσο και το πιοτό, το γέλιο, η παρέα και τα όμορφα κορίτσια. Δε θ' άντεχε ποτέ του να γλεντήσει χωρίς τραγούδι.

Δεν του έκανε κανέναν κόπο να ταξιδέψει ώρα πολλή ως τα περίχωρα του Καΐρου, για ν' ακούσει κάποιον φημισμένο τραγουδιστή σαν τον Χαμούλι, τον Μοχάμαντ Οσμάν ή τον Μανιλάουι, όπου κι αν αυτός βρισκόταν. Έτσι τα τραγούδια όλων αυτών έβρισκαν καταφύγιο στη φιλόξενη ψυχή του, σαν τ' αηδόνια στα πυκνόφυλλα δέντρα. Έγινε ειδικός στο θέμα της μουσικής και αναγνωρισμένη αυθεντία σε ό,τι αφορούσε στίχους, μελωδίες και αξιολόγηση της μουσικής. Αγαπούσε το τραγούδι και με την ψυχή και με το σώμα του. Πνευματικά η μουσική τον συνέπαιρνε και τον κατέκλυζε. Σωματικά, οι αισθήσεις του διεγείρονταν έντονα, κάνοντάς τον να χορεύει ολό-

κληρος, κυρίως με το κεφάλι και τα χέρια του. Γι' αυτό τον συγκεκριμένο λόγο είχε αλησιμόνητους πνευματικούς και σαρκικούς δεσμούς με στίχους τραγουδιών όπως: «Λοιπόν γιατί με βασανίζεις και με τυραννάς;» ή «Ποιος ξέρει το αύριο τι θα φέρει; Τι έχουν να δουν τα μάτια μας την άλλη μέρα;» και «Άκου λοιπόν και πρόσεξε τι έχω να σου πω». Οποιοσδήποτε από αυτούς τους σκοπούς, μαζί με το συνεπακόλουθό του κοπάδι συνειρμών και αναμνήσεων, ακούσε για να φέρει το μεθύσι του στο ζηνίθ.

Συνεπαρμένος από τη μουσική, λίκνιζε το κεφάλι του στο ρυθμό, χαμογελούσε λάγνα, κροτάλιζε τα δάχτυλά του και τραγουδούσε κι αυτός μαζί αν ήταν μόνος του. Το τραγούδι, πάντως, δεν ήταν μια απομονωμένη πηγή χαράς που τον γοήτευε από μόνη της, αλλά ένα λουλούδι από το μπουκέτο και αντλούσε την ομορφιά του από το σύνολο και τη συνεισφορά του σ' αυτό. Τι ευπρόσδεκτο που ήταν, συνοδευμένο από την παρέα ενός στενού φίλου ή πιστού συντροφού και συνδυασμένο με καλό ποτό κι ευχάριστη κουβέντα! Το να αφοσιωθεί σ' αυτό μονάχα, να τ' ακούσει στο σπίτι από το γραμμόφωνο, όσο κι αν ήταν ωραίο κι ευχάριστο, του στερούσε την απαραίτητη ατμόσφαιρα, τη διάθεση και το περιβάλλον. Τι τερατώδες να σκεφτεί κανείς πως η καρδιά του θα ευφραίνόταν μόνο και μόνο με αυτό! Εκείνο που του άρεσε ήταν να παρεμβάλλει ένα αστέιο μεταξύ μιας μελωδίας και της επόμενης, προξενώντας τη γενική ευθυμία, να πίνει μια γουλιά από ένα ξέχειλο ποτήρι πριν ξαναρχίσει η μουσική και να παρατηρεί την επίδραση του ευφυολογήματός του στο πρόσωπο ή στο βλέμμα κάποιου γκαρδιακού φίλου. Έπειτα έωναν όλοι τις φωνές τους για να εκφράσουν το θαυμασμό τους λέγοντας: «Δόξα σοι ο Θεός».

Οι αναμνήσεις δεν ήταν το μοναδικό αποτέλεσμα των γλεντιών του. Ένα άλλο καλό που είχαν ήταν ότι του προξενούσαν μια τάση να φερθεί ευγενικά στην υπάκουη, υποτακτική σύζυγό του. Αυτό ποθούσε κι εκείνη όταν ήταν μαζί του. Γινόταν φιλικός και ομιλητικός. Της εκμυστηρευόταν τις πιο ενδόμυχες σκέψεις του, κάνοντάς την έτσι να νιώθει, έστω και προς στιγμήν, πως δεν ήταν απλώς υπηρέτριά του αλλά και σύντροφος της ζωής του. Ξανοιγόταν μαζί της στη συζήτηση θεμάτων του νοικοκυριού. Της είπε πως είχε απευθυνθεί σ' έναν γνωστό του έμπορο για ν' αγοράσει βούτυρο, σιτάλευρο και τυρί, να

τα έχουν για ώρα ανάγκης. Μίλησε με αγανάκτηση για την αύξηση των τιμών και την έλλειψη αναγκαίων αγαθών που προξενούσε αυτός ο πόλεμος, ο οποίος είχε ταλανίσει τον κόσμο εδώ και τρία χρόνια. Κι όπως συνέβαινε πάντα όταν αναφερόταν στον πόλεμο, άρχισε να βρίζει τους Αυστραλούς στρατιώτες που είχαν κατακλύσει την πόλη σαν ακρίδες και δεν άφηναν τίποτα όρθιο σ' αυτό τον τόπο.

Η αλήθεια είναι πως είχε έναν ιδιαίτερο λόγο ν' απεχθάνεται τους Αυστραλούς. Η τυραννία τους τον κρατούσε μακριά από τον τόπο ψυχαγωγίας του Κήπου της Εξμπεκίγια, που τον είχε εγκαταλείψει νικημένος, εκτός από μερικές σπάνιες φορές που του παρουσιαζόταν η ευκαιρία. Δεν άντεχε να αντιτίθεται στους στρατιώτες που ρήμαζαν ξεδιάντροπα τις περιουσίες των πολιτών και χαιρόνταν να βρίζουν και να προσβάλλουν τον κόσμο χωρίς κανένα έλεος.

Άρχισε να ρωτάει για τα «παιδιά», όπως τ' αποκαλούσε, χωρίς να κάνει διάκριση ανάμεσα στο μεγαλύτερο, που ήταν υπάλληλος στο Σχολείο ελ Ναχασίν, και στο μικρότερο, που ήταν μαθητής στο Δημοτικό Σχολείο Χαλίλ Αγά. Μετά ρώτησε καχύποπτα: «Κι ο Καμάλ; Καλά θα κάνεις να μη μου κρύβεις τις σκανταλιές του».

Η γυναίκα σκέφτηκε τον μικρότερο γιο της, του οποίου τις αθώες αταξίες πράγματι τις κάλυπτε. Ο άντρας της δεν αναγνώριζε την ύπαρξη αθών παιχνιδιών ή διασκέδασων. Κι εκείνη απάντησε ήρεμα: «Σέβεται τις διαταγές του πατέρα του».

Ο άντρας της σώπασε για μια στιγμή. Οι σκέψεις του έδειχναν να πλανιούνται αλλού. Γι' άλλη μια φορά ξαναμάζεψε αναμνήσεις από το χαρούμενο βράδυ του. Μετά η μνήμη του ξαναγύρισε στα γεγονότα της ημέρας πριν από το γλέντι. Ήταν μια επεισοδιακή μέρα. Στην κατάσταση που βρισκόταν, δεν ήταν σε θέση να κρύψει από τη γυναίκα του τίποτα απ' ό,τι του ερχόταν στο μυαλό. Της είπε, σαν ν' απευθυνόταν στον εαυτό του: «Τι σπουδαίος άνθρωπος ο πρίγκιπας Καμάλ ελ Ντιν Χουσείν! Ξέρεις τι έκανε; Αρνήθηκε να καθίσει στο θρόνο του μακαρίτη του πατέρα του όσο έχουν το πάνω χέρι οι Βρετανοί».

Η γυναίκα είχε ακούσει την προηγούμενη μέρα για το θάνατο του σουλτάνου Χουσείν Καμάλ, αλλά πρώτη φορά άκουγε το όνομα του γιου του. Δεν μπορούσε να βρει τίποτα να πει, αλλά, παρακινούμενη από το συναίσθημα του σεβασμού προς το συνομιλητή της και το φόβο μήπως η σιωπή της θεωρηθεί από αυτόν αγένεια, του απάντη-

σε: «Ο Θεός να συγχωρέσει το σουλτάνο και να φυλάει το γιο του».

Ο άντρας της συνέχισε να σχολιάζει: «Ο πρίγκιπας Άχμαντ Φουάντ, ή σουλτάνος Φουάντ όπως θα λέγεται από δω κι εμπρός, τον αποδέχτηκε το θρόνο. Έγινε σήμερα το σώσε στη γιορτή της στέψης του. Μετά πήγε με συνοδεία από το κάστρο Μπουστάν στο ανάκτορο Αμπντίν. Δόξα να 'χει ο Μεγαλοδύναμος».

Η Αμίνα τον άκουγε μ' ενδιαφέρον και χαρά. Την ενδιέφερε οποιαδήποτε είδηση από τον έξω κόσμο, που δεν τον γνώριζε σχεδόν καθόλου. Η χαρά της προερχόταν από τη στοργική προσοχή που της έδινε ο άντρας της μιλώντας της για τέτοια βαρύγδουπα ζητήματα και για την οποία μπορούσε να καυχείται. Επιπλέον, οι πληροφορίες που της μετέδιδε η συζήτηση της έδιναν ευχαρίστηση γιατί θα μπορούσε να τις επαναλάβει στα παιδιά της και κυρίως στις δύο κόρες της, που ήταν αδαείς όσο και η ίδια σχετικά με τον έξω κόσμο. Δεν μπορούσε να σκεφτεί τίποτα καλύτερο για να του ξεπληρώσει τη μεγαλοψυχία του, από το να επαναλάβει μπροστά του την προσευχή που ήξερε πως την προσυπέγραφε με όλη του την καρδιά: εξέφραζε επίσης και τη δική της ειλικρινή συγκίνηση λέγοντας: «Ο Κύριος και Θεός μας θα μας ξαναδώσει τους ηγεμόνες μας».

Ο άντρας κούνησε το κεφάλι μουρμουρίζοντας: «Πότε;... Πότε; Ο Θεός μονάχα ξέρει. Οι εφημερίδες γράφουν συνέχεια για νίκες των Βρετανών. Θα νικήσουν άραγε αυτοί ή τελικά θα επικρατήσουν οι Γερμανοί και οι Τούρκοι; Ο Θεός να βάλει το χέρι Του».

Έκλεισε κουρασμένος τα μάτια του και χασμουρήθηκε· ανακλαδίστηκε και είπε: «Πάρε τη λάμπα και ξαναβάλ' τη στο καθιστικό».

Η γυναίκα σηκώθηκε και πήρε τη λάμπα από το τραπέζι. Πριν βγει από το δωμάτιο, άκουσε τον άντρα της να ρεύεται και ψέλλισε μέσ' από τα δόντια της: «Με τις υγείες σου».

Μες στο ακίνητο ξημέρωμα, την ώρα που το χάραμα τρουπούσε με βέλη φωτός τον σκοτεινό ουρανό, αναδύθηκε από την κουζίνα της αυλής ο ρυθμικός ήχος του ζυμώματος, σαν χτύπος τυμπάνου. Η Αμίνα ήταν στο πόδι εδώ και μισή ώρα περίπου. Είχε πλυθεί και είχε κάνει και τις προσευχές της πριν κατεβεί στην κουζίνα για να ξυπνήσει την Ουμ Χάναφι, την υπηρέτρια, που είχε σαρανταρίσει και βοηθούσε στο σπίτι από τότε που ήταν κοπελίτσα. Είχε φύγει από το σπίτι όταν παντρεύτηκε και ξαναγύρισε μετά το χωρισμό της. Όσο η Ουμ Χάναφι ετοιμάζε τη ζύμη, η Αμίνα είχε πέσει με τα μούτρα στην προετοιμασία του πρωινού.

Το σπίτι είχε μια ευρύχωρη αυλή μ' ένα πηγάδι στο βάθος δεξιά. Το στόμιο του πηγαδιού είχε κλειστεί μ' ένα ξύλινο σκέπασμα από τότε που τα ποδαράκια των παιδιών άρχισαν να πατούν στο έδαφος. Μετά έγινε η εγκατάσταση των σωλήνων παροχής νερού. Στο βάθος αριστερά, πλάι στην είσοδο του γυναικωνίτη, βρισκονταν δύο μεγάλα δωμάτια. Το ένα από αυτά είχε διαμορφωθεί έτσι, ώστε να χρησιμεύει για μαγειρείο, και το άλλο είχε γίνει κελάρι.

Η κουζίνα, αν και απομονωμένη, ήταν η αδυναμία της Αμίνα. Αν πρόσθετε κανείς τις ώρες που περνούσε η Αμίνα εκεί μέσα, θα 'καναν για μια ολόκληρη ζωή. Επιπλέον, ο χώρος αυτός ζωντάνευε από τις απολαύσεις στις γιορτές κάθε εποχής, όταν οι καρδιές, ευφρονώμενες με τις χαρές της ζωής, караδοκούσαν με λαχτάρα. Όλα τα υπέροχα φαγητά που ετοιμάζονταν για την κάθε γιορτή, όπως οι γλυκιές κομπόστες και τα τσουρέκια για το Ραμαζάνι ή η τούρτα και τα διάφορα γλυκά ταψιού για το Ιντ ελ Φιτρ που σήμαινε το τέλος του Ραμαζανιού, άνοιγαν όλων την όρεξη. Για το Ιντ ελ Αντά, τη Γιορτή της Θυσίας, υπήρχε το αρνάκι που το πάχαιναν και το κανάκευαν όλο το χρόνο μόνο και μόνο για να το σφάξουν μπροστά στα μάτια

των παιδιών – κι αυτή η σφαγή προκαλούσε μερικά δάκρυα πένθους που σκίαζαν τη γενική ευθυμία. Η φωτιά έλαμπε στο βάθος του φούρνου μέσ' από το αφιδωτό του άνοιγμα σαν αναμμένοι δαυλός ευφροσύνης στα μύχια της καρδιάς. Έμοιαζε να 'ναι συγχρόνως το στολίδι της κάθε γιορτής αλλά και ο προπομπός της.

Αν στα επάνω πατώματα η Αμίνα ένιωθε να 'ναι ο παραγγελιοδόχος, το φερέφωνο της εξουσίας, χωρίς καμιά δική της αρμοδιότητα, εδώ κάτω ήταν η βασίλισσα, χωρίς αντίπαλο στην κυριαρχία της. Ο φούρνος ζούσε και πέθαινε σύμφωνα με τις διαταγές της. Το πεπρωμένο των κάρβουνων και των καυσόξυλων, που ήταν στοιβαγμένα στη δεξιά γωνία, κρεμόταν από μια της λέξη. Το μαγκάλι που έπιανε την απέναντι γωνία, κάτω από ράφια με κανάτια, πιάτα και τον μπρούντζινο δίσκο του σερβιρίσματος, κοιμόταν ή σύριζε βγάζοντας φλόγες με μια της χειρονομία. Εδώ ήταν η μάνα, η σύζυγος, η δασκάλα και η καλλιτέχνη που όλοι σέβονταν. Είχαν τυφλή εμπιστοσύνη σε ό,τι έβγαινε από τα χέρια της. Ο μοναδικός έπαινος που είχε ποτέ καταφέρει να αποσπάσει από τον άντρα της, όταν της έκανε τη χάρη να την παινέψει, ήταν για κάποιο φαγητό που ήξερε να το φτιάχνει τέλεια.

Η Ουμ Χάναφι ήταν το δεξί χέρι αυτής της μικρής αυτοκρατορίας, είτε διεύθυνε τις δουλειές η Αμίνα είτε κάποια από τις κόρες της έπαιρνε την άδεια να εξασκηθεί σ' αυτή την τέχνη με τη δική της επίβλεψη. Η Ουμ Χάναφι ήταν μια κοντόχοντρη γυναίκα χωρίς σχήμα και μορφή. Ο μοναδικός στόχος που την ωθούσε σ' αυτή την αλόγιστη αύξηση του λίπους ήταν η παχυσαρξία. Οποιαδήποτε φροντίδα ομορφιάς της ήταν αδιάφορη. Εκείνη ήταν απόλυτα ικανοποιημένη, γιατί θεωρούσε το πάχος την ύψιστη μορφή ωραιότητας. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο το ότι όλες οι δουλειές του σπιτιού είχαν σχεδόν περάσει σε δεύτερη μοίρα μπροστά στο πρωταρχικό της καθήκον, δηλαδή να παραπαχύνει την οικογένεια, ή, μάλλον, τα θηλυκά μέλη της, με μαγικά γιατροσόφια που όχι μόνο έφεραν με τρόπο θαυματουργό την ομορφιά αλλά αποτελούσαν και τη μυστική της πεμπτούσια. Παρόλο που αυτά τα καταπότια δεν έκαναν πάντα τη δουλειά τους, είχαν όμως αποδείξει την αποτελεσματικότητά τους πάνω από μια φορά και άξιζαν τις ελπίδες και τα όνειρα που επενδύονταν πάνω τους. Δεν ήταν παραίξενο που η Ουμ Χάναφι είχε γίνει ολοστρόγγυ-

λη μ' αυτά τα δεδομένα. Το βάρος της, όμως, δε μείωνε σε καμιά περίπτωση τη δυναμικότητά της. Τη στιγμή που την ξυπνούσε η κυρά της, πεταγόταν έτοιμη για δουλειά. Έτρεχε στη σκάφη του ψωμιού, και σε λίγο αντηχούσε ο χτύπος του ζυμώματος, που σήκωνε όλο το σπίτι στο πόδι σαν εγερτήριο. Έφτανε ως τα παιδιά στο πρώτο πάτωμα και στον πατέρα στο τελευταίο, ειδοποιώντας τους πως ήταν ώρα να ξυπνήσουν.

Ο κυρ Άχμαντ ελ Γκαουάντ άλλαζε πλευρό και άνοιγε τα μάτια του. Μονομιάς μούτρωνε, εξοργισμένος με το θόρυβο που διέκοπτε τον ύπνο του. Πάντως κατάπινε το θυμό του γιατί ήξερε πως έπρεπε να ξυπνήσει. Συνήθως το πρώτο που ένιωθε μόλις άνοιγε τα μάτια του ήταν πονοκέφαλος. Πάλευε με γενναιότητα μαζί του και ανακάθιζε στο κρεβάτι, παρόλο που η επιθυμία να ξανακοιμηθεί δεν τον είχε ακόμα εγκαταλείψει. Οι άσωτες νύχτες του δεν κατάφεραν να τον κάνουν να λησμονήσει τα καθήκοντα της ημέρας.

Ξυπνούσε μέσα σ' άγρια χαράματα ανεξάρτητα από το πόσο αργά είχε πάει για ύπνο, έτσι ώστε να φύγει για το μαγαζί του λίγο πριν από τις οχτώ. Θα κοιμόταν το μεσημέρι όταν θα είχε αρκετό χρόνο στη διάθεσή του για ν' αναπληρώσει τον χαμένο του ύπνο και ν' ανακτήσει τις δυνάμεις του για μιαν ακόμα νυχτερινή έξοδο στην πόλη. Η ώρα λοιπόν του πρωινού ξυπνήματος ήταν η χειρότερη της ημέρας του. Σηκώθηκε από το κρεβάτι παραπατώντας από την εξάντληση και τη ζαλάδα. Ήρθε αντιμέτωπος με μια καθημερινότητα στερημένη από γλυκιές αναμνήσεις ή θερμά συναισθήματα, που έμοιαζαν να μετατρέπονται σε βουή και πόνο κοφτερό στο μυαλό και στα βλέφαρά του.

Ο χτύπος από την κουζίνα εξακολουθούσε αδιάκοπα. Ο Φάχμι ξυπνούσε νωρίτερα απ' όλους τους άλλους στο πρώτο πάτωμα. Του έφευγε εύκολα ο ύπνος, παρόλο που ξενυχτούσε πάνω από τα νομικά του συγγράμματα. Η πρώτη εικόνα που του ήρθε στο νου μόλις ξύπνησε ήταν ένα πρόσωπο στρογγυλό με μαύρα μάτια στο κέντρο της φιλντισένας του επιφάνειας. Μουρμούρισε μέσ' από τα δόντια του: «Μίριαμ...» Αν είχε υποκύψει στον πειρασμό, θα 'μενε ώρες ακόμα κάτω από τα σκεπάσματα, μόνος με τη φαισματική του επισκέπτρια που ερχόταν με στοργή και τρυφερότητα να του κρατήσει συντροφιά. Θα την κοιτούσε με αγαλλίαση, θα κουβέντιαζε μαζί της και θα της αποκάλυπτε όλα του τα μυστικά, πλησιάζοντάς τη με μια τόλμη που

μονάχα στη φαντασία του θα μπορούσε να υπάρξει, την ώρα αυτή του ζεστού χουζουρέματος νωρίς το πρωί. Αλλά, ως συνήθως, ανέβλεψε αυτή την ονειροπόληση ως το πρωί της Παρασκευής και ανακάθισε στο κρεβάτι του. Γύρισε και κοίταξε τον αδελφό του που κοιμόταν στο διπλανό κρεβάτι και του φώναξε: «Γιασίν! Γιασίν! Ξύπνα!»

Το ροχαλητό του νεαρού διακόπηκε απότομα. Ξεφύσηξε νευριασμένος και μουρμούρισε με τη μύτη: «Ξύπνιος είμαι. Ξύπνησα πριν από σένα».

Ο Φάχμι περίμενε χαμογελώντας ώσπου ο άλλος να ξαναρχίσει το ροχαλητό και τότε του φώναξε με όλη του τη δύναμη: «Ξύπνα!»

Ο Γιασίν άλλαξε πλευρό γκρινιάζοντας. Τα σκεπάσματα γλίστρησαν στη μια πλευρά του κορμιού του, που ήταν ίδιο με του πατέρα του στο ανάστημα και στον όγκο. Άνοιξε τα κοκκινισμένα μάτια του, που βυθίστηκαν απλανή στο κενό, κάτω από το μέτωπό του που είχε συνοφρωθεί από τον εκνευρισμό. «Φτου! Τι του 'ρθε να ξημερώσει τόσο γρήγορα; Γιατί να μην μπορούμε να χορτάσουμε τον ύπνο; Πειθαρχία, και πάλι πειθαρχία! Ούτε στο στρατό να 'μασταν!» Ανασηκώθηκε στηριζόμενος στα χέρια και στα γόνατά του. Τίναξε το κεφάλι του για να διώξει τη νύστα. Το μάτι του πήρε το τρίτο κρεβάτι, όπου ο Καμάλ κοιμόταν του καλού καιρού. Κανείς δε θα τον ενοχλούσε για μισή ώρα ακόμα. Ο Γιασίν είπε με φθόνο: «Τυχεράκια!» Καθώς το μυαλό του σιγά σιγά ξεθόλωνε, ανακάθισε σταυροπόδι πάνω στο κρεβάτι, με το κεφάλι στα χέρια του. Θα 'θελε να 'ναι η σκέψη του γεμάτη από τους γλυκούς εκείνους λογισμούς που φωτίζουν τα όνειρα, αλλά, όπως ο πατέρας του, είχε ξυπνήσει μ' έναν πονοκέφαλο που ήταν αρκετός για να κρατήσει τα όνειρα αραγμένα στη γωνιά τους. Ξανάδε με τη φαντασία του τη Ζανούμπα, τη λαουτάρισσα, όχι όμως με τη συνηθισμένη ευχαρίστηση. Παρ' όλα αυτά, τα χείλη του χωρίστηκαν σ' ένα χαμόγελο.

Στο διπλανό δωμάτιο, η Χαντίγκα είχε σηκωθεί από το κρεβάτι χωρίς να χρειαστεί να την ξυπνήσει ο θόρυβος από την κουζίνα. Ήταν η μόνη από την οικογένεια που είχε κληρονομήσει στο ακέραιο την αεικινήσια της μητέρας της και την ικανότητά της να ξυπνάει από τα χαράματα. Η Έισα συνήθως ξυπνούσε από το κούνημα του κρεβατιού, καθώς η αδελφή της σηκωνόταν και πηδούσε στο πάτωμα. Η Χαντίγκα ταρακουνούσε επίτηδες το κρεβάτι κι έτσι άρχιζε ο κα-

βγάς και η ανταλλαγή πυρών, που με την επανάληψη είχαν μεταβληθεί σ' ένα είδος χοντροκομμένου αστείου. Αν και η Έισα έμενε ξύπνια, δε σηκωνόταν μετά τη λήξη της λογομαχίας αλλά παραδινόταν σ' ένα ατέλειωτο όνειρο ευτυχίας.

Το πρώτο πάτωμα άρχισε να γεμίζει ζωή και κίνηση. Παράθυρα άνοιγαν και φως χυνόταν μες στο σπίτι. Ακολουθούσε ένα ρεύμα αέρα που έφερε με μαζί του το τριξίμο των τροχών της άμαξας του Σουάρεζ και τις φωνές των εργατών και του σαλεπιτζή. Η κίνηση συνεχιζόταν ανάμεσα στα δύο υπνοδωμάτια και στο μπάνιο. Ο Γιασίν εμφανίστηκε με το γεμάτο κορμί του τυλιγμένο σε μια φαρδιά ρόμπα, μαζί με τον Φάχμι, που ήταν ψηλός και αδύνατος κι έμοιαζε στον πατέρα του εξαιρουμένου του πάχους. Τα δύο κορίτσια κατέβηκαν στην αυλή για να βρουν τη μητέρα τους στην κουζίνα. Είναι σπάνιο δύο τόσο διαφορετικά μεταξύ τους πλάσματα ν' ανήκουν στην ίδια οικογένεια. Το ότι η Χαντίγκα ήταν καστανή δεν ήταν ψεγάδι, αλλά τα χαρακτηριστικά του προσώπου της βρισκόνταν σε αξιοπρόσεκτη δυσαναλογία μεταξύ τους. Η Έισα, από την πλευρά της, ήταν ξανθούλα και ακτινοβολούσε ομορφιά και αρμονία.

Παρόλο που ο πατέρας τους ήταν μόνος στο τελευταίο πάτωμα, η Αμίνα τα είχε κανονίσει όλα έτσι, ώστε να μην του λείπει τίποτα. Πάνω στο τραπέζι του βρήκε ένα φλιτζάνι ξέχειλο με αρωματικό τσάι για να ξεπλύνει το στόμα του. Όταν μπήκε στο μπάνιο εισέπνευσε την ευωδιά του γλυκού θυμιάματος και βρήκε ρούχα καθαρά, τακτοποιημένα πάνω στην καρέκλα. Πλύθηκε με κρύο νερό, όπως έκανε πάντα, χειμών-καλοκαίρι. Μετά ξαναγύρισε στο δωμάτιό του με ανανεωμένη ζωτικότητα και ενεργητικότητα. Πήρε το χαλάκι της προσευχής, που ήταν διπλωμένο πίσω από τον καναπέ, και το έστρωσε χάμω για να κάνει την πρωινή του δέηση. Όταν προσευχόταν, το πρόσωπό του ήταν ταπεινό, αντίθετα με το χαμογελαστό και εύθυμο πρόσωπο που ήξεραν οι φίλοι του, ούτε ανστηρό και αποφασιστικό όπως το ήξερε η οικογένειά του. Αυτό ήταν ένα πρόσωπο εκφραστικό. Η ευσέβεια, η αγάπη και η ελπίδα έφεγγαν πάνω στα χαλαρωμένα του χαρακτηριστικά, που είχαν μαλακώσει εξαιτίας μιας διάθεσης για καλόπισμα και απολογητικότητα. Δεν προσευχόταν μηχανικά με απαγγελία, ορθοστασία και μετάνοιες. Η προσευχή του βασιζόταν στη στοργή, στη συγκίνηση και στα συναισθήματα. Την έκανε με τον ίδιο ενθουσιασμό με τον οποίο έντυ-

νε κάθε άποψη της ζωής όπου ξόδευε την ύπαρξή του. Αν συμπαθούσε κάποιον, γινόταν εξαιρετικά στοργικός. Δεν έπινε χωρίς να μεθύσει. Όταν ερωτευόταν, γινόταν χαλί να τον πατήσουν. Ήταν τίμιος και ειλικρινής σε όλα. Η προσευχή, λοιπόν, αποτελούσε ένα πνευματικό προσκύνημα μέσω του οποίου διέσχιζε το απέραντο βασίλειο του Κυρίου. Ακόμα κι όταν τελείωνε πια την προσευχή του, καθόταν σταυροπόδι με τις παλάμες του απλωμένες και ικέτευε το Θεό να τον φυλάει, να τον συγχωρεί και να ευλογεί τους απογόνους του και τη δουλειά του.

Όταν η μητέρα τελείωσε με τις ετοιμασίες του πρωινού, άφησε τα κορίτσια να φτιάξουν το δίσκο. Εκείνη πήγε στο δωμάτιο των αγοριών, όπου βρήκε τον Καμάλ να κοιμάται ακόμα του καλού καιρού. Τον πλησίασε χαμογελώντας και ακούμπησε την παλάμη της στο μέτωπό του για ν' απαγγείλει την πρώτη προσευχή του Κορανίου. Ύστερα άρχισε να του μιλάει, κουνώντας τον μαλακά. Δεν τον άφησε παρά μόνο όταν είχε σηκωθεί από το κρεβάτι του. Ο Φάχμι μπήκε στο δωμάτιο. Βλέποντάς τη, της χαμογέλασε και την καλημέρισε κι εκείνη απάντησε, μ' ένα βλέμμα που έλαμπε από αγάπη: «Φως των ματιών μου, λαμπρή να 'ναι η μέρα σου».

Με την ίδια τρυφερότητα μίλησε και στον πρόγονό της τον Γιασίν. Της αποκρίθηκε με τη στοργή που οφειλόταν προς μια γυναίκα η οποία του είχε σταθεί σαν πραγματική μητέρα.

Όταν η Χαντίγκα γύρισε από το μαγειρείο, ο Φάχμι και ο Γιασίν, κυρίως ο Γιασίν, τη χαιρέτησαν μ' ένα από τα συνηθισμένα τους πειράγματα. Τα σκώμματά τους είχαν στόχο την ασχήμια της και τη φαρμακερή της γλώσσα. Παρ' όλα αυτά, η επιρροή που ασκούσε πάνω στους δύο αδελφούς της ήταν καταλυτική, γιατί τους νοιαζόταν με υπερβάλλοντα ζήλο, τον οποίο η Έισα σπάνια έδειχνε, λάμποντας μόνο μες στο σπίτι ως η τέλεια αλλά χωρίς πρακτική χρησιμότητα ενσάρκωση της ωραιότητας και της γοητείας.

Ο Γιασίν πείραξε τη Χαντίγκα: «Για σένα λέγαμε. Πως αν όλες οι γυναίκες ήταν σαν εσένα, οι άντρες θα γλίτωναν απ' όλους τους καημούς».

Κι εκείνη του φώναξε: «Κι αν όλοι οι άντρες ήταν σαν εσένα, δε θα πονοκεφάλιαζαν ποτέ από την πολλή σκέψη».

Την ίδια στιγμή η μητέρα τους φώναξε: «Το πρωινό είναι έτοιμο, κύριοι».

Η τραπεζαρία βρισκόταν στον τελευταίο όροφο μαζί με την κρεβατοκάμαρα των γονιών. Στον ίδιο όροφο υπήρχε επίσης ένα καθιστικό κι ένα τέταρτο δωμάτιο, που δεν περιείχε τίποτ' άλλο εκτός από μερικά παιχνίδια με τα οποία έπαιζε ο Καμάλ όταν είχε χρόνο.

Το χαμηλό τραπέζι ήταν στρωμένο και τα μαξιλάρια αραδιασμένα γύρω του. Ο αρχηγός της οικογένειας ήρθε και κάθισε σταυροπόδι στην κεφαλή του τραπεζιού. Τα τρία αδέρφια μπήκαν μέσα σε παράταξη. Ο Γιασίν κάθισε στα δεξιά του πατέρα του, ο Φάχμι στ' αριστερά και ο Καμάλ απέναντί του. Τ' αδέρφια πήραν τις θέσεις τους με ευγένεια και σεβασμό, με τα κεφάλια τους σκυμμένα όπως στις προσευχές της Παρασκευής. Δε γινόταν στο θέμα αυτό καμιά διάκριση ανάμεσα στον υπάλληλο του σχολείου ελ Ναχασίν, στο φοιτητή της νομικής και στο μαθητή του Χαλίλ Αγά. Κανείς τους δεν τολμούσε να κοιτάξει τον πατέρα του καταπρόσωπο. Όταν βρίσκονταν μαζί του δεν κοιτάζονταν ούτε μεταξύ τους, από φόβο μην τους ξεφύγει κανένα χαμόγελο. Ο ένοχος θα άκουγε έναν τρομακτικό καταγισισμό από επιτιμητικά λόγια.

Η ώρα του πρωινού ήταν η μοναδική της ημέρας που βρίσκονταν μαζί με τον πατέρα τους. Όταν έρχονταν σπίτι το απόγευμα, εκείνος είχε κιόλας φύγει για το μαγαζί του, αφού θα 'χε φάει για μεσημέρι και θα 'χε πάρει και κανέναν υπνάκο. Δεν ξαναγύριζε παρά μόνο μετά τα μεσάνυχτα. Το ότι κάθονταν μαζί του, ακόμα και για τόσο λίγο, τους ήταν εξαιρετικά δυσβάστακτο. Ήταν υποχρεωμένοι να τηρούν συνεχώς στρατιωτική πειθαρχία. Ο φόβος τους αυτός καθαιπτόν τους προξενούσε περισσότερη νευρικήτητα και τους ωθούσε να κάνουν αυτά ακριβώς τα λάθη που τόσο σκληρά πάλευαν ν' αποφύγουν. Επιπλέον στη διάρκεια του γεύματος επικρατούσε τέτοια ατμόσφαιρα, που τους εμπόδιζε να απολαύσουν ή και απλώς να χαρούν το φαγητό.

Ο πατέρας είχε τη συνήθεια να επιθεωρεί τα παιδιά στο σύντομο διάστημα που μεσολαβούσε ώσπου η μητέρα τους να φέρει το δίσκο με το πρωινό. Τους εξέταζε με βλέμμα καχύποπτο ώσπου να ανακαλύψει κάποιο ψεγάδι, έστω και ασήμαντο, στην εμφάνιση ενός από τους γιους του, ή κανένα λεκέ στα ρούχα τους. Τότε ξεσπούσε ένας χείμαρρος από επιπλήξεις και βρισιές.

Μπορεί να ρωτούσε τον Καμάλ βλοσυρά: «Τα 'χεις πλύνει τα χέρια σου;» Αν ο Καμάλ απαντούσε καταφατικά, τον πρόσταζε: «Δείξ' τα μου!» Τρομοκρατημένο το παιδί άνοιγε τις παλάμες του. Αντί να σχολιάσει την καθαριότητά τους, ο πατέρας τον απειλούσε: «Αν ποτέ σου ξεχάσεις να τα πλύνεις πριν από το φαγητό, θα σ' τα κόψω για να μην έχεις πια την έγνοια τους». Καμιά φορά ρωτούσε τον Φάχμι: «Διαβάζει καθόλου αυτό το βρομόπαιδο τα μαθήματά του ή όχι;» Ο Φάχμι ήξερε ποιον εννοούσε, γιατί ο χαρακτηρισμός «βρομόπαιδο» ήταν ο προσδιορισμός που ο πατέρας τους φύλαγε αποκλειστικά για τον Καμάλ.

Ο Φάχμι αποκρινόταν πως ο Καμάλ μάθαινε τα μαθήματά του νεράκι. Η αλήθεια είναι πως το παιδί έπρεπε να επιστρατεύσει όλη την εξυπνάδα του για να ξεφεύγει από την οργή του πατέρα του. Η ευστροφία του τον γλίτωνε από τον κόπο να 'ναι σοβαρός κι επιμελής, παρότι οι άριστες επιδόσεις του φανέρωναν πως ήταν και τα δύο. Ο πατέρας απαιτούσε τυφλή υπακοή από τους γιους του, κι αυτό ήταν αφόρητο για ένα παιδί που αγαπούσε το παιχνίδι πιο πολύ από το φαγητό.

Αναθυμούμενος πόσο άρεσε στον Καμάλ το παιχνίδι, ο Σάιεντ Αχμαντ παρατηρούσε με θυμό: «Οι τρόποι είναι καλύτεροι από τη σπουδή». Μετά, γυρνώντας στον Καμάλ, συνέχιζε αυστηρά: «Τ' ακούς, βρομόπαιδο;»

Η μητέρα έφερε το μεγάλο δίσκο με το πρωινό και τον ακούμπησε στο τραπεζομάντιλο. Αποτραβήχτηκε στη γωνιά του δωματίου πλάι σ' ένα τραπέζι που πάνω του υπήρχε μια κανάτα με νερό.. Περίμενε εκεί, έτοιμη να υπακούσει σε οποιαδήποτε εντολή. Στο κέντρο του λαμπερού χάλκινου δίσκου ήταν βαλμένη μια οβάλ πιατέλα γεμάτη τηγανητά φασολάκια και αυγά. Στη μια πλευρά ήταν στοιβαγμένα αχνιστά άζυμα φραντζολάκια. Στην άλλη ήταν τοποθετημένα πιατελάκια με τυρί, λεμόνια και πιπεριές τουρσί, καθώς και αλάτι, καγιέν και μαύρο πιπέρι. Οι κοιλιές των παιδιών είχαν τρυπήσει από την πείνα, αλλά συγκρατήθηκαν κι έκαναν πως δεν έβλεπαν τα υπέρο-

χα εδέσματα, σαν να μη σήμαιναν τίποτα γι' αυτούς, μέχρι ο πατέρας τους ν' απλώσει το χέρι του για να πάρει ένα κομμάτι ψωμί. Το άνοιξε στη μέση μουρμουρίζοντας: «Φάτε». Τα χέρια τους απλώθηκαν προς το ψωμί κατά σειρά ηλικίας: ο Γιασίν, ο Φάχμι και τελευταίος ο Καμάλ. Άρχισαν να τρώνε χωρίς να ξεχνούν τους τρόπους και την αυτοσυγκράτησή τους.

Ο πατέρας τους καταβρόχθιζε το φαγητό του γρήγορα και σε μεγάλες ποσότητες, λες και τα σαγόνια του ήταν μια κοπτική μηχανή που δούλευε ασταμάτητα με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα. Έβαζε στο στόμα του μια γιγάντια μπουκιά που την αποτελούσε μεγάλη ποικιλία από τα διαθέσιμα φαγητά –φασολάκια, αυγά, τυρί, πιπεριά και λεμόνι τουρσί– και την οποία έσπευδε να πολτοποιήσει ενώ τα δάχτυλά του ετοίμαζαν την επόμενη. Οι γιοι του έτρωγαν αργά και με προσοχή, ανεξάρτητα από το πόσο τους κόστιζε και πόσο ήταν ασύμβατο αυτό με τις φλογερές τους ιδιοσυγκρασίες. Αναλογίζονταν με πόνο την αυστηρή επίπληξη ή το σκληρό βλέμμα που θα εισέπρατταν αν έστω κι ένας τους ξεχνιόταν ή βρισκόταν σε στιγμή αδυναμίας και παραμελούσε την υποχρεωτική υπομονή και τους καλούς τρόπους.

Ο Καμάλ καθόταν στα καρφιά πιο πολύ απ' όλους, γιατί φοβόταν τον πατέρα του περισσότερο απ' όλους. Η χειρότερη τιμωρία που περίμενε τον καθέναν από τους δύο αδελφούς του ήταν μια βρυσιά ή επίπληξη. Το λιγότερο που περίμενε τον ίδιο ήταν μια κλοτσιά ή ένα χαστούκι. Για το λόγο αυτόν έτρωγε το φαγητό του μ' επιφύλαξη και αγωνία, ρίχνοντας πότε πότε μια κλεφτή ματιά σε ό,τι περίσσευε από τα πιάτα. Η γρήγορη εξαφάνιση του φαγητού τον άγχωνε ακόμα περισσότερο. Περίμενε με λαχτάρα μια ένδειξη ότι ο πατέρας του είχε τελειώσει το φαί του. Τότε θα 'χε την ευκαιρία να γεμίσει τη δική του κοιλιά. Ο Καμάλ ήξερε πως, παρότι ο πατέρας του καταβρόχθιζε βιαστικά το φαγητό του, με πελώριες μπουκιές από πολλά διαφορετικά πιάτα, η ύστατη απειλή για το φαγητό, κι επομένως και για τον ίδιο, προερχόταν από τ' αδέρφια του. Ο πατέρας του έτρωγε γρήγορα και χόρταινε γρήγορα. Τα δύο του αδέρφια άρχιζαν την πραγματική μάχη μονάχα αφού ο πατέρας τους σηκωνόταν από το τραπέζι· δε σταματούσαν παρά μόνο όταν δεν είχε μείνει τίποτα φαγώσιμο στα πιάτα.

Κι έτσι, πριν ο πατέρας του προλάβει καλά καλά να σηκωθεί και να φύγει, ο Καμάλ σήκωσε τα μανίκια του και όρμησε στο φαί σαν

μανιακός. Έτρωγε και με τα δύο χέρια, με το ένα από τη μεγάλη πιατέλα και με το άλλο από τα πιατελάκια. Κι όμως, το εγχείρημα έδειχνε μάταιο, δεδομένων των αποφασιστικών προσπαθειών των αδελφών του. Έτσι ο Καμάλ κατέφυγε σ' ένα κόλπο το οποίο επιστράτευε όταν απειλούνταν η ευωχία του σε περιστάσεις σαν κι αυτή. Φταρνίστηκε επίτηδες πάνω στο φαγητό. Τα δύο αδέρφια του υποχώρησαν, κοιτάζοντάς τον δολοφονικά, αλλά έφυγαν από το τραπέζι κρατώντας την κοιλιά τους από τα γέλια. Το όνειρο του Καμάλ για το πρωί αυτό είχε πραγματοποιηθεί· βρέθηκε ολομόναχος στο τραπέζι.

Ο πατέρας πήγε στο δωμάτιό του αφού πρώτα έπλυνε τα χέρια του. Η Αμίνα τον ακολούθησε ως εκεί, φέροντας μια κούπα που περιείχε τρία ωμά αυγά χτυπημένα με λίγο γάλα, την οποία και του έδωσε. Αφού κατάπιε το παρασκευάσμα, εκείνος κάθισε κάτω να πιει τον πρωινό του καφέ. Το πλούσιο ρόφημα με τ' αυγά αποτελούσε το φινάλε του πρωινού του. Ήταν ένα από τα πολλά τονωτικά που έπαιρνε τακτικά μετά τα γεύματα ή ανάμεσα σ' αυτά –όπως το μουρουνέλαιο και τα ζαχαρωμένα φιστίκια, αμύγδαλα και φουντούκια– για να εξασφαλίσει την υγεία του πελώριου κορμιού του. Τον βοηθούσαν να αναπληρώσει τις δυνάμεις που έχανε εξαιτίας των παθών του. Είχε επίσης περιορίσει τη διαίτά του στο κρέας και σε πλούσιες ποικιλίες φαγητών. Περιφρονούσε μάλιστα τα ελαφρά, ακόμα και τα κανονικά γεύματα, γιατί τα θεωρούσε χάσιμο χρόνου και ανάξια για έναν άντρα του δικού του εκποτίσματος.

Του είχαν συστήσει να παίρνει χασίσ για να του ανοίγει η όρεξη, και για άλλα πολλά ακόμα. Αν και το είχε δοκιμάσει, ποτέ δεν ένιωθε άνετα παίρνοντάς το και το εγκατέλειψε χωρίς καμιά τύψη. Το αντιπαθούσε γιατί του προξενούσε μια νόρκη μελαγχολική και βαριά, μια τάση να σωπαίνει, καθώς κι ένα συναίσθημα αποξένωσης ακόμα κι όταν ήταν μαζί με τους καλύτερους φίλους του. Απεχθανόταν αυτά τα συμπτώματα που έρχονταν σε διαμετρική αντίθεση με τη φυσική του τάση για νεανικά ξεσπάσματα ευθυμίας, εξάρσεις ενθουσιασμού, οικείες απολαύσεις και εκρηξίσεις ευφυολογίας και γέλιου. Για να μη χάσει τις ιδιότητες που απαιτούνται σ' έναν ιδιαίτερος ανδροπρεπή εραστή, έπαιρνε ένα ακριβό ναρκωτικό για το οποίο είχε γίνει ξακουστός ο Μοχάμαντ Άγκαμι, ο κουσκουσάς μπροστά στο σεμινάριο του Σαλίχ Αγίμπ κοντά στην Αγορά των Χρυσοχόων.

Ο πωλητής αυτός το παρασκεύαζε τιμητικά για τους πιο αξιολογούμενους πελάτες του μεταξύ των εμπόρων και των τοπικών προυχόντων. Ο Σάιεντ Άχμαντ δεν ήταν εθισμένος στο ναρκωτικό, αλλά έπαιρνε λίγο πότε πότε, κάθε φορά που συναντούσε έναν καινούργιο έρωτα, ιδίως όταν το αντικείμενο του πάθους του ήταν κάποια γυναίκα έμπειρη στους άντρες και στα χούγια τους.

Τελείωσε τον καφέ του. Σηκώθηκε, κοιτάχτηκε στον καθρέφτη κι άρχισε να φοράει τα ρούχα που η Αμίνα του 'δινε ένα ένα. Επιθεώρησε με βλέμμα ερευνητικό τη φορεσιά του. Χτένισε τα μαλλιά του, που κρέμονταν και από τις δύο πλευρές του προσώπου του. Μετά έστρωσε κι έστριψε το μουστάκι του. Κοίταξε καλά τη φάτσα του στον καθρέφτη και γύρισε αργά προς τα δεξιά για να επιθεωρήσει την αριστερή πλευρά και μετά προς τ' αριστερά για να επιθεωρήσει και τη δεξιά. Όταν επιτέλους έμεινε ικανοποιημένος μ' αυτό που έβλεπε, άπλωσε το χέρι προς τη γυναίκα του για να του δώσει την κολώνια που ο μπαρμπα-Χασανέν, ο κουρέας, του είχε ετοιμάσει. Έπλυνε τα χέρια και το πρόσωπό του κι έβρεξε το μπουστό του καφτανιού του και το μαντίλι του μ' αυτή. Έπειτα φόρεσε το φέσι του, πήρε το μπαστούνι του και βγήκε από το δωμάτιο, σκορπώντας μπροστά και πίσω του ένα ευχάριστο άρωμα. Όλη η οικογένεια ήξερε αυτή την ευωδιά του αποσταγμένου ανθόνερου. Όποτε την εισέπνεαν, τους ερχόταν ευθύς στο μυαλό η εικόνα του αρχηγού της οικογένειας με το σοβαρό, αποφασιστικό πρόσωπο. Ενέπνεε στην καρδιά τους, μαζί με την αγάπη, δέος και φόβο. Την πρωινή αυτή ώρα, πάντως, το άρωμα ανάγγειλε την αναχώρηση του πατέρα τους. Όλοι τη χαιρέτησαν με μιαν ανακούφιση που ήταν αθώα πιο πολύ παρά αποδοκιμαστική, όπως η ικανοποίηση που νιώθει ένας φυλακισμένος ακούγοντας την κλαγγή των αλυσίδων που λύνονται από τα πόδια και τα χέρια του. Ο καθένας ήξερε πως σύντομα θα ξανάβρισκε την ελευθερία του να μιλήσει, να γελάσει, να τραγουδήσει και να κάνει κι άλλα πολλά πράγματα χωρίς να διατρέχει κανέναν κίνδυνο.

Ο Γιασίν και ο Φάχμι είχαν τελειώσει με την τουαλέτα τους. Ο Καμάλ έτρεξε στο δωμάτιο του πατέρα ευθύς μόλις εκείνος έφυγε, για να ικανοποιήσει την επιθυμία του να μιμηθεί τις κινήσεις του πατέρα του τις οποίες είχε κρυφά παρατηρήσει από την άκρη της μισάνοιχτης πόρτας. Στάθηκε μπροστά στον καθρέφτη και κοιτάχτηκε με

προσοχή κι ευχαρίστηση. Μετά γάβγισε προστακτικά στη μητέρα του: «Την κολόνια, Αμίνια!» Ήξερε πως εκείνη δε θα του 'κανε τη χάρη, αλλά άρχισε να σκουπίζει τα χέρια του πάνω στο πρόσωπό του, στη ζακέτα του και στο κοντό παντελονάκι του, σαν να τα 'βρεχε με κολόνια. Παρόλο που η μητέρα του πάλευε να μη βάλει τα γέλια, αυτός κρατούσε με ζήλο μια θανατερή σοβαρότητα. Επιθεώρησε το πρόσωπό του στον καθρέφτη από τα δεξιά προς τ' αριστερά. Έστρωσε το υποτιθέμενο μουστάκι του κι έστριψε τις άκρες του. Έπειτα έφυγε από τον καθρέφτη και ρεύτηκε. Κοίταξε τη μητέρα του και, καθώς δεν έπαιρνε από αυτήν άλλη απάντηση εκτός από γέλια, της αντιγύρισε αυστηρά: «Πρέπει να μου πεις με τις υγείες μου!»

Η γυναίκα, σκαομένη στα γέλια, ψέλλισε: «Με τις υγείες σου, αφέντη». Μετά ο μικρός βγήκε από το δωμάτιο μιμούμενος την περπατησιά του πατέρα του και με το χέρι τεντωμένο σαν ν' ακουμπούσε σε μπαστούνι.

Η μάνα και τα δύο κορίτσια της βγήκαν αμέσως στο μπαλκόνι. Στάθηκαν στο παράθυρο που έβλεπε στην οδό Ναχασίν για να δουν μέσ' από τ' ανοίγματα του ξύλινου καφασωτού τους άντρες της οικογένειας να περνούν στο δρόμο. Ο πατέρας φάνηκε περπατώντας αργά και με αξιοπρέπεια. Ακτινοβολούσε μεγαλείο και ομορφιά, υψώνοντας πού και πού τα χέρια σε χαιρετισμό. Ο μπαρμπα-Χασανέν, ο κουρέας, ο Χατζ Νταρούις, που πουλούσε φασολάκια, ο Φούλι ο γαλατάς και ο Μπαγιούμι ο οινέμπορος, όλοι σηκώνονταν για να τον χαιρετήσουν. Οι γυναίκες τον κοίταζαν με βλέμμα γεμάτο αγάπη και υπερηφάνεια. Ακολουθούσε ο Φάχμι με βήμα βιαστικό κι ύστερα ο Γιασίν, με κορμιστασιά ταύρου και κομπόχτητα παγονιού. Στο τέλος φάνηκε και ο Καμάλ. Δεν είχε κάνει δύο βήματα όταν ξαφνικά γύρισε και κοίταξε πάνω, προς το παράθυρο, όπου ήξερε πως κρύβονταν η μητέρα κι οι αδελφές του. Χαμογέλασε και συνέχισε το δρόμο του, σφίγγοντας τη σάκα του στη μασχάλη και ψάχνοντας στο έδαφος για κανένα χαλικάκι να το κλοτσήσει.

Αυτή η στιγμή ήταν από τις πιο ευτυχιωμένες της ημέρας για τη μάνα. Κι όμως, η ανησυχία της μήπως οι άντρες της πειραχτούν από το κακό μάτι δεν είχε όρια. Συνέχισε να μουρμουρίζει το στίχο του Κορανίου, «Από τον κίνδυνο των φθονερών που στήνουν παγίδες», μέχρι που χάθηκαν από τα μάτια της.

Η μητέρα έφυγε από το μπαλκόνι ακολουθούμενη από τη Χαντίγκα, αλλά η Έισα χασομερούσε εκεί, ώσπου έμεινε μόνη. Μετά πήγε στην πλευρά εκείνη του μπαλκονιού που έβλεπε στην οδό Μπεν ελ Κασρέιν. Κοίταξε έξω μέσ' από τ' ανοίγματα του καφασωτού μ' ενδιαφέρον και προσμονή. Η λάμψη στα μάτια της και ο τρόπος που δάγκωνε το χεΐλι της φανέρωναν πως περίμενε κάτι να γίνει. Δε χρειάστηκε να περιμένει πολύ, γιατί ένας νεαρός αστυνομικός φάνηκε από τη γωνιά της οδού ελ Χουρούνφους. Πλησίασε, κατευθυνόμενος προς το αστυνομικό τμήμα της Γκαμαλίγια. Τότε το κορίτσι έφυγε γρήγορα από το μπαλκόνι, μπήκε στο καθιστικό κι έτρεξε στο πλαϊνό παράθυρο. Έστρεψε το μάνταλο κι άνοιξε ένα δάχτυλο τα παντζούρια. Στάθηκε εκεί, με την καρδιά της να χτυπάει δυνατά από φόβο και τρυφερότητα. Όταν ο αστυνομικός έφτασε κοντά στο σπίτι, ύψωσε το βλέμμα του αλλά όχι και το κεφάλι του, γιατί στην Αίγυπτο εκείνη την εποχή δεν το θεωρούσαν πρόεπον να σηκώνει κανείς το κεφάλι σε τέτοιες περιστάσεις. Το πρόσωπό του φωτίστηκε από ένα κρυμμένο χαμόγελο, που καθρεφτίστηκε στο πρόσωπο του κοριτσιού με τη μορφή μιας δειλής ακτινοβολίας.

Αναστέναξε κι έκλεισε το παράθυρο, μανταλώνοντάς το νευρικά σαν να εξαφάνιζε τα πειστήρια ενός αιματηρού εγκλήματος. Πισωπάτησε, με τα μάτια κλεισμένα από την ένταση της συγκίνησης. Αφέθηκε να βουλιάξει σε μια πολυθρόνα και ακούμπησε το κεφάλι στην παλάμη της. Πλανήθηκε μες στο άπειρο των άμετρων συναισθημάτων της, χωρίς να νιώθει ούτε απόλυτη ευτυχία ούτε ολοκληρωτικό φόβο. Η καρδιά της ήταν διχασμένη ανάμεσα στις δύο αυτές συγκινήσεις, που η καθεμιά τους πάλευε ανελέητα να την προσελκύσει. Έτσι και υπέκυπτε στη μεθυστική μαγεία της ευτυχίας, τότε ο φόβος σφυροκοπούσε την καρδιά της προειδοποιώντας και απειλώντας τη. Δεν ήξερε αν θα ήταν καλύτερα να παρατήρει αυτή την περιπέτεια ή να εξακο-

λουθήσει να υπακούει στην καρδιά της. Η αγάπη και ο φόβος της είχαν την ίδια ένταση. Η εσωτερική αυτή πάλη κράτησε αρκετή ώρα. Έπειτα οι φωνές του φόβου και της επίπληξης υποχώρησαν, και στη διάρκεια αυτής της συνθηκολόγησης εκείνη χάρηκε ένα μεθυστικό όνειρο.

Θυμόταν τώρα με τη συνηθισμένη της ευχαρίστηση πως μια μέρα, εκεί που τίναζε τη σκόνη από την κουρτίνα του παραθύρου, έτυχε να κοιτάξει στο δρόμο από το παράθυρο, που ήταν μισάνοιχτο για να φεύγει έξω η σκόνη. Το βλέμμα της είχε πέσει πάνω του καθώς εκείνος κοίταζε το πρόσωπό της με έκπληκτο θαυμασμό. Είχε τραβηχτεί πίσω φανερά πανικόβλητη, αλλά πριν χαθεί από τα μάτια της της είχε κάνει τρομερή εντύπωση το χρυσό του άστρο και η κόκκινη ρίγα της στολής του. Θέαμα μαγευτικό για το μυαλό και συγκλονιστικό για τη φαντασία, είχε για πολλή ώρα ακόμα μείνει μπρος στα μάτια της.

Την άλλη μέρα, την ίδια ώρα, και για πολλές μέρες αργότερα, πήγαινε και στεκόταν στο καφασωτό, εκεί από όπου εκείνος δεν μπορούσε να τη δει. Παρατηρούσε με θριαμβική ευτυχία το πώς εκείνος κοίταζε προς το κλειστό παράθυρο με αγωνία και προσμονή, κι ύστερα πώς τα χαρακτηριστικά του φωτίζονταν από χαρά καθώς άρχιζε να διακρίνει τη μορφή της μέσ' από τη χαραμάδα. Η καρδιά της, φλεγόμενη και γεμάτη λαχτάρα, ξυπνή για πρώτη φορά, ποθούσε ανυπόμονα αυτή τη στιγμή, απολαμβάνοντάς τη με άφατη ευτυχία και μετά αποχαιρετώντας τη σαν μέσα σε όνειρο καθώς τελείωνε.

Ένας μήνας είχε περάσει και γι' άλλη μια φορά είχε έρθει η ώρα να τινάξουν τις κουρτίνες. Είχε αρχίσει να τις ταρακουνάει, αφήνοντας επίτηδες μισάνοιχτο το παράθυρο έτσι, ώστε να μπορεί εκείνος να τη δει. Με τον τρόπο αυτό πέρασαν μέρες και μήνες, ώσπου η δίψα για ακόμα περισσότερη περιπέτεια νίκησε τον ανασταλτικό της φόβο και την οδήγησε να κάνει ένα τρελό βήμα. Άνοιξε διάπλατα και τα δύο παραθυρόφυλλα και στάθηκε εκεί, με την καρδιά της να βροντάει από την τρυφερότητα και το φόβο. Θα μπορούσε κάλλιστα να του διαλαλήσει και τον έρωτά της. Έμοιαζε με κάποιον που ρίχνεται στο κενό από ένα αβυσσαλέο ύψος για να γλιτώσει από μια πυροκαγιά που μαίνεται τριγύρω του.

Αφού τα συναισθήματα του φόβου και της τύφης είχαν υποχωρήσει αρκετά ώστε να υπογραφεί συνθήκη ειρήνης, εκείνη απολάμβανε το μεθύσι του ονείρου της. Ξυπνούσε αποφασισμένη να κλείσει απέ-

ξω το φόβο που τάραζε τη γαλήνη της. Για να γαληνέψει τη συνείδησή της, άρχισε να λέει από μέσα της: «Η γη δεν αναποδογυρίστηκε. Όλα πήγαν ρολόι. Κανείς δε με είδε και κανείς δε θα με δει. Έτσι κι αλλιώς, δεν έκανα και τίποτα κακό!» Σηκώθηκε και, για να πείσει τον εαυτό της πως η συνείδησή της ήταν καθαρή, τραγούδησε με γλυκιά φωνή: «Εσύ εκεί πέρα με την κόκκινη ρίγα, εσύ που μ' έχεις πιάσει αιχμάλωτη, λυπήσου την ταπεινώσή μου». Το τραγούδησε πάλι και πάλι, ώσπου η φωνή της αδελφής της Χαντίγκα έφτασε στ' αυτιά της από την τραπεζαρία.

Η Χαντίγκα φώναζε με σαρκασμό: «Έι, ντίβα Μουνίρα ελ Μαχντέγια, διάσημη εσύ πριμαντόνα, κάνε μας, σε παρακαλώ, τη χάρη να φας. Η υπηρεσία σου σου έχει στρώσει το τραπέζι».

Αυτή η φωνή την ξανάφερε στα σύγκαλά της σαν η Χαντίγκα να την είχε ταρακουνήσει. Έπεσε από τον πλατωνικό κόσμο των ιδεών στην πραγματικότητα, λιγάκι τρομαγμένη χωρίς συγκεκριμένο λόγο, εφόσον όλα είχαν πάει ρολόι, όπως είχε πει και μόνη της. Κι όμως, η φωνή της αδελφής της, που τη μάλωνε για το τραγούδι της, και ιδιαίτερα για το περιεχόμενό του, την τάραξε, ίσως επειδή η Χαντίγκα ήταν τόσο επιτιμητική απέναντί της. Όπως και να 'χε όμως το πράγμα, παραμέρισε τη στιγμιαία αυτή αγωνία και απάντησε μ' ένα κοφτό γέλιο. Έτρεξε στην τραπεζαρία και είδε πως το τραπέζι ήταν πράγματι στρωμένο και η μητέρα της έφερε το δίσκο με το φαγητό.

Η Χαντίγκα, μόλις την είδε να μπαίνει, της είπε αυστηρά: «Εσύ χαζεύεις από δω κι από κει, ολομόναχη, ενώ εγώ κάνω όλες τις δουλειές. Μας έπρηξες πια με τα τραγούδια σου!»

Αν και η Έισα συνήθως μιλούσε με τρυφερότητα στη Χαντίγκα για να γλιτώνει από την κοφτερή της γλώσσα, η επιμονή της αδελφής της να τη μαλώνει με κάθε ευκαιρία την έφερε καμιά φορά στο κέφι για να την τσιγκλίσει. Με δήθεν σοβαρό ύφος, είπε: «Δε συμφωνήσαμε να μοιραζόμαστε τις δουλειές του σπιτιού; Λοιπόν, εσύ θα κάνεις το νοικοκυριό κι εγώ θα τραγουδάω».

Η Χαντίγκα κοίταξε τη μητέρα της και είπε κοροϊδευτικά για την αδελφή της: «Ίσως να 'χει σκοπό να γίνει τραγουδίστρια».

Η Έισα δε θύμωσε· απεναντίας είπε, πάλι με ψεύτικη σοβαρότητα: «Και γιατί όχι; Η φωνή μου είναι σαν κελάηδημα πουλιού, σαν καρδερίνας».

Όσο κι αν τα προηγούμενα λόγια της Έισα δεν είχαν εξοργίσει τη Χαντίγκα, αφού είχαν ειπωθεί γι' αστείο, αυτή η τελευταία δήλωση την έκανε έξω φρενών, και γιατί προφανώς αλήθευε αλλά και επειδή η Χαντίγκα ζήλευε την αδελφή της για την ωραία της φωνή μαζί με όλα τ' άλλα της προτερήματα. Κι έτσι της επιτέθηκε: «Άκου δω, κυρά μου, αυτό το σπίτι είναι ενός αξιοσέβαστου ανθρώπου. Δε θα πείραζε να 'χουν οι κόρες του γαϊδουρινές φωνάρες, αλλά είναι ντροπή τους να μην είναι τίποτ' άλλο από διακοσμητικά στοιχεία χωρίς καμιά χρησιμότητα ή αξία».

«Αν η φωνή σου ήταν ωραία σαν τη δική μου, δε θα το 'λεγες αυτό».

«Μα βέβαια! Θα τραγουδούσαμε ντουέτο. Εσύ θα 'λεγες: “Εσύ εκεί κάτω με την κόκκινη ρίγα, εσύ που...” κι εγώ θα συνέχιζα: “μ' έχεις πιάσει αιχμάλωτη, λυπήσου την ταπείνωσή μου”. Και θ' αφήσουμε την κυρία από δω» –κι έδειξε τη μητέρα τους– «να σκουπίξει, να σφουγγαριζέει, να μαγειρεύει».

Η μητέρα, που είχε συνηθίσει αυτές τις λογομαχίες, είχε καθίσει στο τραπέζι και τις ικέτευε: «Ο Θεός είναι μεγάλος. Καθίστε κάτω. Ελάτε να φάμε με ησυχία το πρωινό μας».

Πλησίασαν και κάθισαν. Η Χαντίγκα παρατήρησε: «Μαμά, δεν ξέρεις ν' ανατρέφεις παιδιά».

Η μητέρα της μουρμούρισε ψύχραιμα: «Ο Θεός να σε συγχωρέσει. Αφήνω σ' εσένα την ανατροφή των παιδιών, φτάνει να μην ξεχνάς τους δικούς σου τρόπους». Άπλωσε το χέρι της στο δίσκο με το φαγητό, μουρμουρίζοντας: «Στο όνομα του οικτίρμονος και ελεήμονος Θεού».

Η Χαντίγκα ήταν είκοσι χρονών και η μεγαλύτερη, εκτός από τον Γιασίν, τον ετεροθαλή αδελφό της, που ήταν περίπου είκοσι ενός. Ήταν γερή και στρουμπουλή, χάρη στην Ουμ Χάναφι, μόνο λίγο κοντούλα. Το πρόσωπό της είχε τα χαρακτηριστικά των γονιών της αλλά σ' ένα συνδυασμό χωρίς καμιάν αρμονία ή χάρη. Είχε πάρει τα μικρά, όμορφα μάτια της μητέρας της και την πελώρια μύτη του πατέρα της, ή μια μικρότερη εκδοχή της, όχι όμως τόσο μικρή ώστε να μη βγάζει μάτι. Παρόλο που η ίδια αυτή μύτη έδινε στο πρόσωπο του πατέρα της, όπου ήταν καλά ταιριασμένη, μια αξιοπρόσεκτη μεγαλοπρέπεια, δεν πρόσθετε τίποτα στη φυσιογνωμία του κοριτσιού.

Η Έισα ήταν δεκαέξι χρονών και ήταν η ίδια η προσωποποίηση

της ομορφιάς. Ήταν λεπτή και μικροκαμωμένη, αλλά στον οικογενειακό της κύκλο αυτό θεωρούνταν ελάττωμα που έπρεπε να γιαιρευτεί με τα μαντζούνια της Ουμ Χάναφι. Το πρόσωπό της ήταν όμορφο σαν το φεγγάρι. Είχε λευκή επιδερμίδα φωτισμένη από τριανταφυλλένιες ανταύγειες και τα γαλανά μάτια του πατέρα της, που ταίριαζαν ωραία με τη μικρή μύτη της μητέρας της. Αντίθετα απ' όλους τους άλλους, είχε χρυσαφένια μαλλιά, που τα είχε κληρονομήσει από τη γιαγιά της, τη μητέρα του πατέρα της, χάρη στους νόμους της Γενετικής.

Ήταν φυσικό η Χαντίγκα να μπορεί να συλλαμβάνει τις διαφορές μεταξύ της ίδιας και της αδελφής της. Ούτε η εξαιρετική της επάρκεια στην οργάνωση του σπιτιού και στα εργόχειρα ούτε η ακαταπόνητη ενεργητικότητά της, που ποτέ δεν εξασθενούσε ούτε μειωνόταν, της πρόσφεραν τίποτε ουσιαστικό. Σε γενικές γραμμές, η Χαντίγκα ένιωθε για την Έισα ένα φθόνο τον οποίο δεν έμπαινε στον κόπο να κρύψει, κάνοντας έτσι την όμορφη κοπέλα να θυμώνει συχνά μαζί της. Ευτυχώς, η φυσική αυτή ζηλοφθονία δεν άφηνε κανένα αρνητικό υπόλοιπο στα βάθη της ψυχής της. Της αρκούσε να την απελευθερώνει μέσ' από τη σαρκαστική αυθάδεια της γλώσσας της. Επιπλέον, ήταν μια κοπέλα που, παρά τα ελαττώματα που της είχε δώσει η φύση, είχε μια καρδιά γεμάτη στοργή για τους δικούς της ανθρώπους, κι ας μη γλίταναν την πικρή ειρωνεία της. Ανεξάρτητα από το πόσο διαρκούσε η ζήλια της, δεν της χαλούσε η διάθεση ούτε μετατρέποταν σε μίσος ή αηδία.

Αν ο σαρκασμός της ήταν καλοπροαίρετος όποτε είχε στόχο κάποιο μέλος της οικογένειάς της, μετατρέποταν σε πρώτου βαθμού κατηγορητήριο όταν αφορούσε τους γείτονες ή τους γνωστούς τους. Τα μάτια της, σαν τη βελόνα μιας πυξίδας που πάντοτε έλκεται από τον βόρειο πόλο, φώτιζαν πρώτα όλα τα ελαττώματα των ανθρώπων. Αν κατάφεραν να κρύβουν τα μειονεκτήματά τους, εκείνη έκανε το παν για να τα ξεσκεπάσει και να τα διογκώσει. Έπειτα έβγαζε και παρατσούκλια στα θύματά της για να ταιριάξουν με τα ελαττώματά τους, και μ' αυτά τους γνώριζαν όλοι στον οικογενειακό κύκλο. Έλεγε τη χήρα του μακαρίτη Σάουκατ, του πιο παλιού φίλου των γονιών της, «Το πολυβόλο», γιατί πετούσε σάλια όταν μιλούσε. Την Ουμ Μίριαμ, τη γειτόνισσά τους, την είχε βγάλει «Μήπως έχετε;» γιατί δανειζόταν πότε πότε πράγματα από αυτούς. Ο δάσκαλος της Θεολογικής Σχο-

λής της οδού Μπεν ελ Κασρέιν ήταν «Η κακία των παρ' αυτού πλασθέντων», τόσο επειδή όταν δίδασκε έλεγε συχνά αυτόν το στίχο του Κορανίου (113,2) μαζί με το υπόλοιπο εδάφιο, όσο και εξαιτίας της ασχήμιας του. Ο πωλητής ξηρών καρπών ήταν ο «Καράφλας» γιατί δεν είχε μαλλιά, ο γαλατάς «Μονόφθαλμος» επειδή η όρασή του ήταν ελαττωματική. Τα παρατσούκλια που έδινε στα μέλη της οικογένειάς της ήταν λιγότερο φαρμακερά. Η μητέρα της ήταν «Ο μουεζίνης» επειδή ξυπνούσε τόσο νωρίς, ο Φάχμι «Το κάγκελο» γιατί ήταν αδύνατος κι η Έισα «Το καλάμι» για τον ίδιο λόγο. Τον Γιασίν τον έλεγε «Μπαμπά Κάσαρ», από το όνομα μιας διαβόητης τραγουδίστριας εκείνης της εποχής, επειδή ήταν παχουλός και κοκέτης.

Η παρηγορία της δεν είχε μόνο σατιρικό χαρακτήρα. Δεν υπήρχε πραγματικά κανένας φραγμός στη σκληρότητά της όταν κάποιος μπλεκόταν στα πόδια της οικογένειάς της. Τότε τα σχόλιά της για τους ανθρώπους ήταν εμπαθή και χωρίς καμιά κατανόηση ή έλεος. Έδειχνε μια παροιμιώδη αδιαφορία για τα βάσανα που ταλαιπωρούν καθημερινά τους ανθρώπους. Αυτή η σκληρότητα εκφραζόταν στο σπίτι με την ανεκδιήγητη συμπεριφορά της προς την Ουμ Χάναφι, ακόμα και προς τα κατοικίδια ζώα, όπως τις γάτες, που η Έισα τα περιποιόταν σε απερίγραπτο βαθμό. Η αυθάδειά της προς την Ουμ Χάναφι αποτελούσε αντικείμενο διαμάχης ανάμεσα στην ίδια και στη μητέρα της. Η μητέρα φερόταν στους υπηρέτες της ακριβώς σαν να 'ταν μέλη της οικογένειας· νόμιζε πως όλοι ήταν άγγελοι και δεν της πήγαινε καν στο νου να κακοβάλλει για κανέναν. Η Χαντίγκα, από την άλλη, είχε την τάση να υποσιάζει την Ουμ Χάναφι, αφού ήταν στο χαρακτήρα της να υποπτεύεται τους πάντες. Δεν έκρυβε την ανησυχία της για το ότι κοιμόταν υπερβολικά κοντά στο κελάρι. Ρωτούσε τη μητέρα της: «Πώς παχαίνει τόσο πολύ; Με τα μαντζούνια που φτιάχνει; Όλοι τα πίνουμε αυτά αλλά δεν παχύνουμε όπως αυτή. Είναι από το βούτυρο και το μέλι που κλέβει αλόγιστα αφού μας κοιμίζει».

Η μητέρα υπερασπιζόταν την Ουμ Χάναφι όσο μπορούσε. Όταν η επιμονή της κόρης της της έδινε στα νεύρα, έλεγε: «Ας' τη να φάει ό,τι θέλει. Έχουμε ένα σωρό πράγματα, και η δική της κοιλιά έχει όρια που δεν ξεπερνιούνται. Δεν πρόκειται να πεινάσουμε όπως και να 'χει».

Η Χαντίγκα έμεινε ικανοποιημένη μ' αυτή την παρατήρηση. Αρ-

χισε να εξετάζει κάθε πρωί τα ντενεκεδάκια με το βούτυρο και τα βάζα με το μέλι. Η Ουμ Χάναφι παρατηρούσε αυτή τη συμπεριφορά με χαμόγελο. Αγαπούσε όλη την οικογένεια για χάρη της εξαιρετικής κυράς της.

Η Χαντίγκα δε φερόταν έτσι στα μέλη της οικογένειάς της. Αν κανείς τους έπεφτε άρρωστος, ξεχειλίριζε από τρυφερότητα και δε σκεκόταν στιγμή. Όταν ο Καμάλ κρεβατώθηκε με ιλαρά, τσακίστηκε να μοιραστεί το κρεβάτι του. Δεν άντεχε να βλέπει ούτε την Έισα να υποφέρει από το παραμικρό. Η καρδιά της δεν είχε ταίρι ούτε στη σκληρότητα ούτε στη συμπόνια.

Όταν κάθισε στο τραπέζι να φάει, παράτησε τον καβγά της με την Έισα. Όρμησε στα φασολάκια και στ' αυγά με μια όρεξη που ήταν παροιμιώδης στην οικογένεια. Για όλες τους το φαγητό, εκτός από τη θρεπτική του αξία, υπηρετούσε στο κάτω κάτω της γραφής έναν αισθητικό στόχο, γιατί αποτελούσε τον φυσικό θεμέλιο λίθο του πάχους. Έτρωγαν του σκασιμού και μέχρι τελευταίας πνοής. Έβαζαν τα δυνατά τους να μασάνε το φαγητό τους καλά καλά. Δεν το έβαζαν κάτω ούτε κι όταν χόρταιναν. Συνέχιζαν να τρώνε μέχρι που δεν πήγαινε άλλο, η καθεμιά ανάλογα με τις δυνάμεις της. Η μητέρα ήταν η πρώτη που τελείωνε και την ακολουθούσε η Έισα. Στο τέλος η Χαντίγκα έμενε μόνη με το υπόλοιπο φαγητό, και δεν τα παρατούσε μέχρι που γυάλιζε καλά και το τελευταίο πιατάκι.

Η λεπτή σιλουέτα της Έισα δεν ανταποκρινόταν στο ζήλο με τον οποίο έτρωγε. Η μαγεία των παχυντικών μαντζουνιών δεν έπιανε πάνω της. Η Χαντίγκα έβρισκε αφορμή να την κοροϊδεύει, λέγοντας πως διαβολικά τεχνάσματα την είχαν κάνει έδαφος ακατάλληλο για τον καλό σπόρο που δεχόταν μέσα της. Της άρεσε επίσης ν' αποδίδει την αδυναμία της Έισα στην ανεπάρκεια της πίστης της. Της έλεγε: «Όλοι νηστεύουμε το Ραμαζάνι εκτός από σένα. Κάνεις πως νηστεύεις και μετά τρυπώνεις στο κελάρι σαν ποντίκι για να γεμίσεις την κοιλιά σου με φιστίκια, αμύγδαλα και φουντούκια. Ύστερα, όταν σταματάς τη νηστεία μαζί μ' εμάς, τρως με τέτοια όρεξη, που όσοι νηστεύανε σε μακαρίζουν. Αλλά έννοια σου... Ο Θεός αγαπάει το νοικοκύρη...»

Η ώρα του πρωινού ήταν μια από τις σπάνιες στιγμές που οι τρεις γυναίκες βρισκόνταν μόνες. Έτσι, ήταν η πιο κατάλληλη ευκαιρία να

ξεθάσουν και να ξεσκονίσουν τα μυστικά τους, ιδιαίτερα σχετικά με τα θέματα εκείνα που θα δυσκολεύονταν να τα συζητήσουν μπροστά στους άντρες της οικογένειας. Η Χαντίγκα είχε κάτι που αδημονούσε να το πει, κι ας είχε πέσει με τα μούτρα στο φαγητό. Είπε με ήρεμη φωνή, εντελώς διαφορετική από τις προηγούμενες στριγκλιές της: «Μαμά, είδα ένα περιεργό όνειρο».

Από σεβασμό προς την κόρη της, η οποία συνήθως την έφερνε σε αμηχανία, η μητέρα απάντησε, πριν καταπιεί καλά καλά την μπουκιά της: «Καλό όνειρο θα 'ταν, παιδί μου, δόξα να 'χει ο Θεός».

Η Χαντίγκα συνέχισε: «Περπατούσα, λέει, πάνω στον τοίχο μιας ταράτσας. Μπορεί να 'ταν η σκεπή του σπιτιού μας, μπορεί και κάποιου άλλου. Μετά, κάποιος άγνωστος μου 'δωσε μια σπρωξιά κι έπεσα κάτω ουρλιάζοντας».

Το ενδιαφέρον της Έισα ήταν αρκετά ερεθισμένο ώστε να την κάνει να σταματήσει το φαγητό, αλλά η αδελφή της σώπασε για λίγο για να δημιουργήσει τη μεγαλύτερη δυνατή αγωνία. Η μητέρα τους μουρμούρισε: «Ο Θεός να δώσει να 'ναι για καλό».

Προσπαθώντας να μη χαμογελάσει, η Έισα είπε: «Μήπως ήμουν εγώ ο άγνωστος που σ' έσπρωξε; Ε; Έτσι δεν είναι;»

Η Χαντίγκα φοβήθηκε μήπως το αστείο αυτό καταστρέψει την ατμόσφαιρα. Της φώναξε: «Όνειρο ήταν, όχι παιχνίδι. Σταμάτα να λες βλακείες». Μετά, γυρνώντας στη μητέρα της, είπε: «Έπεσα κάτω ουρλιάζοντας, αλλά δεν έσκασα στο χώμα όπως περίμενα. Αντί γι' αυτό, προσγειώθηκα πάνω σ' ένα άλογο που με πήρε μαζί του και πέταξε μακριά».

Η Αμίνια αναστέναξε με ανακούφιση, σαν να 'χε πιάσει το νόημα του ονείρου. Χαμογέλασε και ξανάρχισε να τρώει. Μετά είπε: «Ποιος ξέρει, Χαντίγκα;... Μπορεί να 'ναι κανένας γαμπρός!»

Η κουβέντα περί γαμπρών επιτρεπόταν μόνο σε παρόμοιες περιπτώσεις, αλλά και τότε μόνο με τη μορφή συγκαλυμμένης αναφοράς. Η καρδιά της κοπέλας φτερούγιζε. Ανησυχούσε για το γάμο όπως δεν ανησυχούσε για τίποτ' άλλο. Πίστεψε σ' όνειρό της και στην εξήγησή του. Καταχάρηκε, λοιπόν, με τα λόγια της μητέρας της. Κι όμως, θέλησε να καλύψει την αγωνία της με ειρωνεία, όπως συνήθως, ακόμα και εις βάρος της, και είπε: «Το άλογο γαμπρός για μένα; Μπα, όχι. Ο δικός μου ο άντρας θα πρέπει να 'ναι γάιδαρος».

Η Έισα γέλασε μέχρι που άρχισαν να πετιούνται ψίχουλα από το στόμα της. Από φόβο μήπως η Χαντίγκα παρεξηγήσει το γέλιο της, είπε: «Πολύ τον υποτιμάς τον εαυτό σου, Χαντίγκα. Μια χαρά είσαι».

Η Χαντίγκα της έριξε ένα βλέμμα γεμάτο καχυποψία και αμφιβολία. Τότε μίλησε η μητέρα τους: «Είσαι εξαιρετική κοπέλα. Ποια σε φτάνει στην προκοπή και στη νοικοκυρουσύνη; Ή στην εξυπνάδα και στην ομορφιά; Τι παραπάνω ζητάς;»

Η κοπέλα άγγιξε με το δάχτυλο την άκρη της μύτης της και ρώτησε γελώντας: «Αυτό δεν είναι εμπόδιο για το γάμο;»

Χαμογελώντας, η μητέρα της απάντησε: «Ανοησίες... Είσαι ακόμα νέα, κορίτσι μου».

Η Χαντίγκα στενοχωρήθηκε ακούγοντας τη λέξη «νέα», γιατί θεωρούσε τον εαυτό της νέο σε σχέση με την ηλικία στην οποία παντρεύονταν τα περισσότερα κορίτσια. Είπε στη μητέρα της: «Εσύ, μαμά, παντρεύτηκες πριν κλείσεις τα δεκατέσσερα».

Η μητέρα, η οποία στην πραγματικότητα δεν ανησυχούσε λιγότερο από την κόρη της, απάντησε: «Τίποτα δεν έρχεται νωρίς ή αργά, γιατί το δίνει ο Θεός στην ώρα του».

Η Έισα ευχήθηκε ειλικρινά: «Είθε ο Θεός να μας επιτρέψει να γιορτάσουμε σύντομα τους γάμους σου».

Η Χαντίγκα την κοίταξε δύσπιστα, αναθυμούμενη ότι κάποια από τις γειτόνισσες είχε ζητήσει το χέρι της Έισα για το γιο της. Ο πατέρας τους είχε αρνηθεί ν' αφήσει τη μικρότερη κόρη να παντρευτεί πριν από τη μεγαλύτερη. Γι' αυτό, ρώτησε την αδελφή της: «Αλήθεια θες να παντρευτώ ή ελπίζεις μ' αυτό ν' ανοίξει ο δρόμος για να παντρευτείς εσύ;»

Η Έισα απάντησε γελώντας: «Και τα δύο!»

Όταν τελείωσαν το πρωινό τους, η μητέρα είπε: «Έισα, κάνε εσύ την μπουγάδα σήμερα και η Χαντίγκα θα καθαρίσει το σπίτι. Μετά να πάτε και οι δύο στο μαγειρειό».

Η Αμίνα τους μοίραζε τις δουλειές αμέσως μετά το πρωινό. Χαίρονταν να τις κατευθύνει εκείνη και η Έισα δε διαμαρτυρόταν για ό,τι της ανέθετε. Η Χαντίγκα έκανε τον κόπο να εκφράσει μερικές αντιρρήσεις, είτε για να δείξει την αξιოსύνη της είτε για ν' ανοίξει καβγά. Έτσι, είπε: «Θ' αφήσω εσένα να κάνεις τη φασίνα, αν η μπουγάδα σου πέφτει βαριά. Αν όμως σ' αρέσει τόσο πολύ η μπουγάδα επειδή θέλεις να μείνεις στο μπάνιο ώσπου να τελειώσουν όλες οι δουλειές στην κουζίνα, τότε η δικαιολογία αυτή απορρίπτεται εκ των προτέρων».

Η Έισα αγνόησε το σχόλιο και πήγε στο μπάνιο σιγοτραγουδώντας. Η Χαντίγκα παρατήρησε με σαρκασμό: «Είσαι τυχερή που το μπάνιο αντηχεί σαν μέγαφωνο. Τραγουδά λοιπόν, για να σ' ακούει όλη η γειτονιά».

Η μητέρα τους βγήκε από το δωμάτιο, διέσχισε το χολ και πήγε στις σκάλες. Ανέβαινε στην ταράτσα για να κάνει την πρωινή της επιθεώρηση εκεί πάνω πριν κατέβει στο μαγειρειό. Τα καβγαδάκια ανάμεσα στις κόρες της δεν της ήταν άγνωστα. Με τον καιρό είχαν γίνει συνήθεια και τρόπος ζωής όταν ο πατέρας δεν ήταν στο σπίτι και κανείς δεν έβρισκε τίποτα ευχάριστο να πει. Είχε προσπαθήσει να τα σταματήσει με παρακάλια, αστεία και τρυφερότητα. Αυτός ήταν ο μοναδικός τύπος πειθαρχίας τον οποίο εφάρμοζε στα παιδιά της. Ταίριαζε στη φύση της, η οποία δεν άντεχε τίποτα πιο δραστικό. Της έλειπε η αυστηρότητα, που συχνά την απαιτεί η ανατροφή των παιδιών. Ίσως να 'θελε να 'ναι αυστηρή, αλλά δεν μπορούσε. Μπορεί και να 'χε προσπαθήσει, αλλά την είχαν νικήσει τα συναισθήματα και η αδυναμία της. Φαίνεται πως δεν ανεχόταν να 'ναι οι

δεσμοί με τα παιδιά της άλλοι από την αγάπη και τη στοργή. Άφηνε τον πατέρα, ή τη σκιά του, που κυριαρχούσε στα παιδιά από μακριά, να τους επιβάλλει την υπακοή και το νόμο. Κι έτσι οι ανόητοι καβγάδες των δύο κοριτσιών της δεν αποδυνάμωναν το θαυμασμό και την ικανοποίησή της γι' αυτά. Ακόμα κι η Έισα, που τρελαινόταν για το τραγούδι και ξημεροβραδιαζόταν μπροστά στον καθρέφτη, άσε που ήταν και τεμπέλα, δεν είχε λιγότερες ικανότητες ούτε ήταν λιγότερο οργανωμένη απ' ό,τι η Χαντίγκα.

Η Αμίνα θα είχε όλο το δίκιο να προσφέρει στον εαυτό της διακοπές διαρκείας, αλλά την εμπόδιζε μια φυσική της τάση που ήταν σχεδόν αρρώστια. Επέμενε να επιβλέπει τα πάντα στο σπίτι, ακόμα και τα πιο μηδαμινά. Όταν τα κορίτσια τελείωναν τις δουλειές, εκείνη γύριζε μες στο σπίτι επιθεωρώντας με ζήλο τα δωμάτια, τους χώρους υποδοχής και τα καθιστικά με μια σκούπα στο ένα χέρι κι ένα φτερό ξεσκονίσματος στο άλλο. Έψαχνε στις γωνίες, στους τοίχους, στις κουρτίνες και σε όλα τα έπιπλα για να εξαφανίσει κάποια παραμελημένη σκονίτσα, κι έβρισκε στη δουλειά αυτή την ίδια ευχαρίστηση και ικανοποίηση όπως αν έβγαζε έναν κόκκο σκόνης μέσ' από το ίδιο της το μάτι. Ήταν από τη φύση της τόσο τελειομανής, ώστε επιθεωρούσε ακόμα και τα ρούχα που επρόκειτο να πλυθούν. Αν μέσα στ' άπλυτα ανακάλυπτε κάποιο ρούχο που ήταν ασυνηθιστά βρόμικο, δεν παρέλειπε να υπενθυμίσει ευγενικά στον ιδιοκτήτη το καθήκον του, είτε αυτός ήταν ο Καμάλ, που έμπαινε στα δέκα, είτε ο Γιασίν, που είχε δύο ξεχωριστές και αντιφατικές αντιλήψεις για την προσωπική του φροντίδα. Ήταν ιδιαίτερα σχολαστικός με την εξωτερική του εμφάνιση –το κοστούμι, το φέσι, το πουκάμισο, το λαιμοδέτη και τα παπούτσια του– αλλά φριχτά αμελής με τα εσώρουχά του.

Φυσικά, αυτό το εφ' όλης της ύλης ενδιαφέρον της δεν εξαιρούσε την ταράτσα και τα περιστέρια και τα κοτόπουλα που την κατοικούσαν. Στην πραγματικότητα, οι ώρες που περνούσε πάνω στη στέγη ήταν γεμάτες αγάπη κι ευφροσύνη τόσο για τις ευκαιρίες που παρουσιάζονταν εκεί πάνω για δουλειά όσο και για τις χαρές του παιχνιδιού και της ξεγνοιασιάς που έβρισκε εκεί. Τίποτα το αξιοπερίεργο δηλαδή, γιατί η στέγη ήταν ένας καινούργιος κόσμος που τον είχε ανακαλύψει η ίδια. Το μεγάλο σπίτι δεν είχε ιδέα από τη στέγη ως τη στιγμή που η Αμίνα μπήκε στην οικογένεια. Την είχε δημιουργή-

σει η ίδια από την αρχή με τη δύναμη του πνεύματός της, την εποχή εκείνη που το σπίτι διατηρούσε ακόμα την εμφάνιση που πάντοτε είχε από τότε που χτίστηκε, χρόνια πριν. Ήταν δική της ιδέα να βάλουν αυτά τα κλουβιά με τα φασαριόζικα περισσότερια πάνω σε μερικά από τα ψηλά περιτειχίσματα. Εκείνη είχε τοποθετήσει τα ξύλινα αυτά κοτέτσια όπου κακάριζαν παραπονιάρικα τα κοτόπουλα όταν τα έκοβε η πείνα. Τρελαινόταν να τους ρίχνει σπόρους να φάνε και ν' ακουμπάει κάτω το δοχείο με το νερό καθώς οι κότες ορμούσαν προς το μέρος της με τον κόκορά τους επικεφαλής. Τα ράμφη τους έπεφταν πάνω στους σπόρους γοργά και ρυθμικά, σαν βελόνες ραπτομηχανής, αφήνοντας μικρά στίγματα στο έδαφος σαν πιτσιλιές από ψιχάλα. Τι ωραία που ένιωθε βλέποντάς τες να την κοιτούν με τα λαμπερά ματάκια τους, ερευνητικά και απορημένα, ενώ κακάριζαν και γουργούριζαν με μια γλυκύτητα που της πλημμύριζε με τρυφερότητα την καρδιά.

Αγαπούσε τις κότες και τα περισσότερια όπως αγαπούσε και όλα τα πλάσματα του Θεού. Τους μιλούσε στη γλώσσα τους με ήχους που νόμιζε ότι καταλάβαιναν και ανταποκρίνονταν σ' αυτούς. Η φαντασία της είχε προσδώσει αντίληψη και συνείδηση σε όλα τα ζώα και καμιά φορά ακόμα και στα άψυχα αντικείμενα. Ήταν σχεδόν σίγουρη πως τα όντα αυτά υμνούσαν τον δικό της Θεό και είχαν, με διάφορους τρόπους, επικοινωνία με τον μη υλικό κόσμο. Ο δικός της κόσμος, με τη γη και τον ουρανό του, τα ζώα και τα φυτά του, ήταν έμψυχος και νοήμων. Τα χαρίσματά του δεν περιορίζονταν στην ευλογία της ζωής. Έβρισκε την ολοκλήρωσή του στη λατρεία. Δεν ήταν παράξενο, λοιπόν, που τότε έτσι, τότε αλλιώς, η Αμίνια κατάφερε να παρατείνει τη ζωή στα κοκόρια και στα κοτόπουλα. Η μια κότα ήταν πολύ ζωηρή, η άλλη έκανε ωραία αυγά· αυτός ο κόκορας την ξυπνούσε το πρωί με το λάλημά του. Ίσως, αν ήταν αποκλειστικά δική της αρμοδιότητα, να μην είχε ποτέ δεχτεί να βάλει το μαχαίρι της στο λαιμό τους. Αν οι συνθήκες την εξανάγκαζαν να σφάξει κάποιο από τα κοτόπουλα ή τα περισσότερια, διάλεγε το θύμα της με σπαραγμό ψυχής. Του έδινε να πει νερό, ζητούσε από το Θεό να το ελεήσει και να τη συγχωρήσει και μετά το έσφαζε. Η μόνη της παρηγοριά ήταν ότι ασκούσε ένα δικαίωμα που ο Μεγαλοδύναμος το είχε παραχωρήσει σε όλους όσοι Τον υπηρετούν.

Η πιο εκπληκτική πλευρά της ταράτσας ήταν εκείνη που έβλεπε στην οδό ελ Ναχασίν. Εκεί είχε από παλιά φυτέψει ολόκληρο κήπο. Δεν υπήρχε άλλος όμοιός του σε όλη τη γειτονιά ούτε και σε καμιά από τις άλλες στέγες, που συνήθως ήταν γεμάτες κουτσουλιές. Στην αρχή είχε βάλει λίγες γλάστρες με γαρίφαλα και τριαντάφυλλα. Οι γλάστρες πλήθαιναν κάθε χρόνο και τοποθετούνταν σε σειρές παράλληλα με τα περιτειχίσματα. Τα λουλούδια αύξαιναν και ομόρφαιναν, και της ήρθε η ιδέα να κλείσει από πάνω το κενό με μια κρεβατίνα. Έφερε ξυλουργό για να την εγκαταστήσει. Έπειτα φύτεψε γιασεμί και ζουμπούλι και τα στερέωσε στο σκεπαστό και στα κιγκλιδώματα. Αυτά ψήλωσαν και άπλωσαν τόσο, ώστε το σημείο εκείνο μεταμορφώθηκε σε πραγματική αλτάνα μ' έναν πράσινο ουρανό απ' όπου ξεχύνονταν γιασεμιά. Μια γλυκιά, μαγευτική ευωδιά απλωνόταν τριγύρω.

Αυτή η ταράτσα, με κατοίκους της τις κότες και τα περιστερία και με τη βραγιά της, ήταν ο όμορφος, αγαπημένος της κόσμος και το καλύτερό της ησυχαστήριο, μακριά από ολόκληρο το σύμπαν, για το οποίο εκείνη δε γνώριζε τίποτα. Όπως το συνήθιζε αυτή την ώρα, πήγε να το φροντίσει. Το σκούπισε, πότισε τα λουλούδια, τάισε τις κότες και τα περιστερία. Ύστερα, για πολλή ώρα, με χείλη γελαστά και βλέμμα ονειροπόλο, ατένισε το σκηνικό γύρω της. Πήγε στην άκρη της αλτάνας και στάθηκε πίσω από τα ελικοειδή συμπλέγματα των αναρριχητικών φυτών για ν' αγναντέψει, μέσ' από τ' ανοίγματά τους, το απέραντο διάστημα τριγύρω της.

Της προξενούσαν δέος οι μιναρέδες που υψώνονταν στον ουρανό και της έκαναν βαθιά εντύπωση. Μερικοί ήταν αρκετά κοντά ώστε να διακρίνονται οι λυχνίες και η ημισέληνός τους καθαρά, σαν αυτούς του Καλαούν και του Μπαρκούκ. Άλλοι της φαίνονταν σαν όγκοι συμπαγείς, χωρίς λεπτομέρειες, όπως οι μιναρέδες των τζαμιών του Χουσείν, του Γκουρί και του Αγάρ. Κι άλλοι ακόμα μιναρέδες διαγράφονταν μακριά στον ορίζοντα κι έμοιαζαν με φαντάσματα, όπως αυτοί των τζαμιών του Σίταντελ και του Ριφάι. Στρεφόταν προς τα κει με αφοσίωση, θαυμασμό, ευγνωμοσύνη κι ελπίδα. Το πνεύμα της πλανιόταν πάνω από τις κορφές τους, που έφταναν όσο κοντά είναι δυνατόν στα ουράνια. Ύστερα τα μάτια της καρφώνονταν στο μιναρέ του τζαμιού του Χουσείν, τον πιο αγαπημένο της, αφού αγαπούσε και το συνονόματό του άγιο. Τον κοίταζε με στοργή, και όλες της οι

επιθυμίες σκιαζόνταν από τη θλίψη που την πλημμυρίζε κάθε φορά που αναθυμόταν πως δεν της επιτρεπόταν να επισκεφτεί το γιο της θυγατέρας του Προφήτη του Θεού, κι ως κατοικούσε λίγα λεπτά μόνο μακριά από το τέμενός του.

Αναστέναξε δυνατά και η μαγεία διαλύθηκε. Άρχισε να χαζεύει τις στέγες και τους δρόμους, αλλά οι επιθυμίες της δεν έλεγαν να σβήσουν. Γύρισε την πλάτη της στον τοίχο. Η ενατένιση του αγνώστου της είχε πλημμυρίσει την ψυχή: και αυτού που είναι άγνωστο στον περισσότερο κόσμο, του αόρατου κόσμου των πνευμάτων, και του γνωστού σ' εκείνην προσωπικά, του Καΐρου, ακόμα και της παρακάτω γειτονιάς απ' όπου φωνές έφταναν στ' αυτιά της. Πώς να 'ταν αυτός ο κόσμος που εκείνη έβλεπε μόνο τους μινραρέδες και τις στέγες του; Ένα τέταρτο του αιώνα το είχε περάσει κλεισμένη μέσα σ' αυτό το σπίτι, απ' όπου έβγαινε σε σπάνιες μόνο περιπτώσεις για να επισκεφτεί τη μητέρα της στην οδό Χουρουνφους. Σε κάθε επίσκεψη ο σύζυγός της τη συνόδευε μέσα σε κλειστή άμαξα, γιατί δεν ανεχόταν να δει κανείς τη γυναίκα του, είτε μόνη είτε συνοδευόμενη από τον ίδιο. Δεν ένιωθε πικρία ούτε δυσαρέσκεια, μάλλον το αντίθετο. Και πάλι όμως, κάθε φορά που κοίταζε μέυ' από τ' ανοίγματα ανάμεσα στο γιασεμί και στο ζουμπούλι, πέρα μακριά, τους μινραρέδες και τις στέγες, τα λεπτά χείλη της χωρίζονταν σ' ένα τρυφερό, ονειροπόλο χαμόγελο. Πού να ήταν η Νομική Σχολή όπου σπούδαζε αυτή τη στιγμή ο Φάχμι; Πού ήταν το σχολείο Χαλίλ Αγά, που ο Καμάλ τη διαβεβαίωνε πως απείχε μονάχα ένα λεπτό από το τζαμί του Χουσεΐν; Πριν φύγει από την ταράτσα, άπλωσε τα χέρια της σε προσευχή κι επικαλέστηκε τον Κύριό της: «Θεέ μου, σε παρακαλώ να φυλάς τον άντρα μου και τα παιδιά μου, τη μάνα μου και τον Γιασίν και όλους τους ανθρώπους: μουσουλμάνους και χριστιανούς, ακόμα και τους Εγγλέζους, Θεούλη μου, αλλά διώξ' τους από τη γη μας για χάρη του Φάχμι, που δεν τους χωνεύει».

Όταν ο Σάιεντ Άχμαντ Αμπντ ελ Γκαουάντ έφτασε στο μαγαζί του, που βρισκόταν μπροστά στο τζαμί του Μπαρκούκ στην οδό ελ Ναχασίν, ο βοηθός του, ο Γκαμίλ ελ Χαμιζάουι, το είχε κιάλας ανοίξει και το ετοίμαζε για τους πελάτες τους. Ο ιδιοκτήτης τον χαιρέτησε ευγενικά και, χαμογελώντας γλυκά, κατευθύνθηκε προς τον πάγκο του. Ο Χαμιζάουι ήταν πενήντα χρονών, που τα τριάντα τα είχε περάσει σ' αυτό το μαγαζί ως βοηθός του ιδρυτή του, του Χατζ Αμπντ Γκάουαντ, και κατόπιν του Σάιεντ Άχμαντ μετά το θάνατο του πατέρα. Παρέμενε πιστός στο αφεντικό του, και επειδή του άρεσε η δουλειά, και από αφοσίωση. Τον αγαπούσε και τον σεβόταν όπως όλοι όσοι είχαν δουσοληψίες μαζί του, είτε επαγγελματικές είτε φιλικές.

Η αλήθεια είναι πως μονάχα η οικογένειά του τον έτρεφε και τον φοβόταν. Με όλους τους άλλους –φίλους, γνωστούς και πελάτες– ήταν άλλος άνθρωπος. Τον σέβονταν και τον εκτιμούσαν, αλλά πάνω απ' όλα τον αγαπούσαν· τον αγαπούσαν για τη γοητεία της προσωπικότητάς του περισσότερο απ' ό,τι για οποιοδήποτε άλλο από τα καλά στοιχεία του. Οι γνωστοί του δεν ήξεραν την εικόνα που παρουσίαζε στο σπίτι του· τα μέλη της οικογένειάς του δεν τον γνώριζαν όπως οι άλλοι.

Το μαγαζί του δεν ήταν μεγάλο ούτε μικρό. Δοχεία με άκοπο καφέ, ρύζι, ξηρούς καρπούς, ξερά φρούτα και σαπούνι στοιμώχνο-νταν στα ράφια και στοιβάζονταν μπροστά στους τοίχους. Ο πάγκος του μαγαζάτορα με τα κατάσιχα, τα χαρτιά και το τηλέφωνο βρισκόταν στ' αριστερά, απέναντι από την είσοδο. Στα δεξιά του μαγαζάτορα, όπως καθόταν στον πάγκο, υπήρχε ένα πράσινο εντοιχισμένο χρηματοκιβώτιο· φαινόταν αξιόπιστο γερό και το χρώμα του θύμιζε χαρτονομίσματα. Στη μέση του τοίχου πάνω από τον πάγκο κρεμόταν ένα φιλντισένιο πλαίσιο που περιέκλειε μια χρυσή επιγραφή η οποία έλεγε: «Στο όνομα του Θεού».

Δεν είχε και πολλή δουλειά νωρίς το πρωί. Ο ιδιοκτήτης άρχισε να επιθεωρεί τους λογαριασμούς της προηγούμενης μ' ένα ζήλο που τον είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του αλλά τον συντηρούσε με τη δική του άφθονη ζωτικότητα. Στο μεταξύ ο Χαμζάουι στεκόταν στην είσοδο με τα μπράτσα σταυρωμένα στο στήθος του κι έλεγε τα εδάφια του Κορανίου που ήξερε καλύτερα. Η φωνή του δεν ακουγόταν, αλλά τον πρόδινε η συνεχής κίνηση των χειλιών του. Πότε πότε του ξέφευγε ένας αμυδρός ψίθυρος από κάποιον συριστικό φθόγγο. Συνέχιζε τις ψαλμωδίες του ως τον ερχομό του μισότυφλου σείχ που τον κρατούσαν για να τους απαγγέλλει το Κοράνι κάθε πρωί.

Ο Σάιεντ Άχμαντ σήκωνε κάθε τόσο το κεφάλι από τα βιβλία του για ν' ακούσει την απαγγελία ή για να ρίξει μια ματιά έξω στο δρόμο και στην ασταμάτητη ροή των περαστικών, των χειρομαξών και των κάρων, και στην άμαξα του Σουάρεζ, που ήταν τόσο μεγάλη και βαριά, ώστε με χίλιους κόπους προχωρούσε τρεκλίζοντας. Έβλεπε πωλητές που παίνευαν τραγουδιστά τις ντομάτες τους, τις μολόχες και τις μπάμιες τους, ο καθένας με τον δικό του τρόπο. Η φασαρία του δρόμου δεν επηρέαζε την αυτοσυγκέντρωση του μαγαζάτορα. Την είχε συνηθίσει πάνω από τριάντα χρόνια τώρα. Τόσο τον νανούριζε ο θόρυβος, ώστε εκνευριζόταν όταν σταματούσε.

Μπήκε ένας πελάτης και ο Χαμζάουι τον εξυπηρέτησε. Μερικοί φίλοι και γείτονες, έμποροι κι αυτοί, σταμάτησαν να πουν μια καλημέρα. Τους άρεσε να επισκέφτονται τον Σάιεντ Άχμαντ έστω και για λίγο. Αντάλλαζαν χαιρετισμούς και απολάμβαναν κάποιο από τα καλαμπούρια ή τα ευφυολογήματά του. Τον έκαναν να νιώθει περήφανος για το ξεχωριστό ταλέντο του στο να αφηγείται. Οι διηγήσεις του είχαν λαμπρές αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό τις οποίες είχε απομωώσει όχι από το σχολείο, αφού ποτέ δεν είχε τελειώσει το δημοτικό, αλλά από την ανάγνωση εφημερίδων και τη συναναστροφή του με μια ελίτ προυχόντων, κυβερνητικών υπαλλήλων και νομικών. Το έμφυτο πνεύμα του, η χάρη και η γοητεία του, και η ιδιότητά του ως επιτυχημένου εμπόρου τού έδιναν την ευχέρεια να τους συναναστρέφεται με ίσους όρους. Είχε διαμορφώσει μια προσωπική νοοτροπία διαφορετική από αυτήν της οικονομικής συναλλαγής. Η αγάπη, ο σεβασμός και η εκτίμηση που οι ευγενείς αυτοί άνθρωποι του εξέφραζαν διπλασιάζαν την υπερηφάνειά του. Όταν ένας από αυτούς του

είπε με απόλυτη ειλικρίνεια, «Αν είχες την ευκαιρία να σπουδάσεις νομικά, θα γινόσουν εξαιρετικός δικηγόρος», η παρατήρηση αυτή κατακόλαψε τον εγωισμό του. Και πάλι όμως, κατάφερε να κρύβει την υπερηφάνειά του με τη γοητεία του, τη σεμνότητα και την ομιλητικότητά του. Κανείς από τους επισκέπτες αυτούς δεν καθόταν για πολύ· έφευγαν ο ένας μετά τον άλλο, και ο ρυθμός της δουλειάς επιταχυνόταν στο μαγαζί.

Ξαφνικά, ένας άντρας όρμησε μέσα, σαν να τον είχε σπρώξει ένα δυνατό χέρι. Στάθηκε στη μέση του καταστήματος, αλληθωρίζοντας τα μικρά του μάτια για να δει καλύτερα. Σημάδεψε με το βλέμμα του τον πάγκο του ιδιοκτήτη. Παρόλο που η απόσταση μεταξύ τους δεν ήταν πάνω από τρία μέτρα, η προσπάθειά του να τον διακρίνει ήταν εντελώς μάταιη. Κι έτσι φώναξε: «Είν' εδώ ο Σάιεντ Άχμαντ Αμπντ ελ Γκαουάντ;»

Ο μαγαζάτορας απάντησε με χαμόγελο: «Καλώς ήρθες, σείχ Μετουάλι Αμπντ ελ Σαμάντ. Κάθισε. Η παρουσία σου μας τιμά».

Ο άλλος έσκυψε το κεφάλι του. Κι έτυχε, τη στιγμή που ο Χαμιζάουι πλησίαζε για να χαιρετήσει τον επισκέπτη, αυτός να φταρnisτεί ξαφνικά. Ο Χαμιζάουι πισωπάτησε κι έβγαλε το μαντίλι του να σκουπιστεί. Το χαμόγελο και το κατσούφιασμα πάλευαν πάνω στο πρόσωπό του. Ο σείχ έσκυψε απότομα, σαν να 'κανε βουτιά, προς τον πάγκο, μουρμουρίζοντας: «Δόξα να 'χει ο Θεός, ο Κύριος του σύμπαντος». Σήκωσε τον ποδόγυρο της κάπας του και σκούπισε μ' αυτόν το πρόσωπό του. Κάθισε στην καρέκλα που του πρόσφερε ο Σάιεντ.

Ο σείχ φαινόταν αξιοζήλευτα υγιής για τα χρόνια του, που ξεπερνούσαν τα εβδομήντα πέντε. Αν δεν υπήρχε η ελαττωματική του όραση, τα βλέφαρά του που είχαν πληγιάσει στις άκρες και το ρουφηγμένο στόμα του, δε θα 'χε λόγο να παραπονεθεί για τίποτα. Ήταν τυλιγμένος σε μια ξεθωριασμένη φθαρμένη κάπα. Παρόλο που θα μπορούσε να την αντικαταστήσει με μια καλύτερη, ως προσφορά των ευεργετών του, εκείνος έμενε προσκολλημένος σ' αυτή. Έλεγε πως ο Χουσέιν τον είχε ευλογήσει σ' ένα του όνειρο κι έτσι είχε δώσει στην κάπα που φορούσε μια μοναδική ιδιότητα: να μη χαλάει ποτέ. Ο σείχ είχε κάνει θαύματα ξεπερνώντας τους φραγμούς της ανθρωπίνης γνώσης προς το αόρατο βασίλειο. Ήταν εξίσου γνωστός για τις θεραπευτικές προσευχές του, τα ξόρκια του, την καλοσύνη και την

ευφύια του. Έπαιρνε από αστεία και πειράγματα κι αυτό τον έκανε ιδιαίτερα αγαπητό στον Σάιεντ Άχμαντ. Παρότι κατοικούσε στην ίδια γειτονιά, δε γινόταν βάρος σε κανέναν με τις επισκέψεις του. Μήνες περνούσαν χωρίς κανείς να ξέρει πού βρισκόταν. Όταν εμφανιζόταν ύστερα από κάθε τέτοια απουσία, τον υποδέχονταν θερμά και του έκαναν δώρα.

Ο μαγαζάτορας έκανε νόημα στο βοηθό του να ετοιμάσει το συνηθισμένο δέμα που χάριζαν στον σείχ, με ρύζι, καφέ και σαπούνι. Έπειτα είπε, για να τον καλωσορίσει: «Σε χάσαμε, σείχ Μετουάλι. Δεν είχαμε τη χαρά να σε δούμε από τη γιορτή της Ασούρα».

Ο άλλος απάντησε κοφτά: «Λείπω όποτε νομίζω εγώ κι έρχομαι όποτε μου κάνει κέφι. Μη ρωτάς το γιατί».

Ο Σάιεντ, που τον είχε μάθει πια, ψέλλισε: «Ακόμα κι όταν λείπεις, η ευλογία σου είναι εδώ».

Ο σείχ δεν έδειξε να συγκινείται από τη φιλοφρόνηση· αντίθετα, κούνησε πέρα-δώθε το κεφάλι του μ' έναν τρόπο που φανέρωνε πως η υπομονή του είχε εξαντληθεί και είπε σκυθρωπά: «Δε σ' έχω προειδοποιήσει πάνω από μια φορά, να μη μου μιλάς πριν σου απευθύνω το λόγο; Πάψε λοιπόν!»

Νιώθοντας μια παρόρμηση να τον νευριάσει, ο μαγαζάτορας είπε: «Με συμπαθάς, σείχ Αμπντ ελ Σαμάντ, ξέχασα την προειδοποίησή σου. Η δικαιολογία μου είναι ότι την ξέχασα επειδή έλειπες τόσο πολύ καιρό».

Ο σείχ χτύπησε τα χέρια του και φώναξε: «Η δικαιολογία είναι χειρότερη κι από την αμαρτία!» Και προτείνοντας απειλητικά το δείχτη του, συνέχισε: «Αν εξακολούθησεις να μη με υπακούς, δε θα μπορέσω να δεχτώ το δώρο σου».

Ο μαγαζάτορας σφράγισε τα χείλη του και άνοιξε υποτακτικά τα χέρια του, συγκρατώντας τον εαυτό του για να μη μιλήσει αυτή τη φορά. Ο σείχ Μετουάλι περιμένε για να βεβαιωθεί ότι τον είχαν υπακούσει. Αφού καθάρισε το λαιμό του, είπε: «Αρχίζω με μια δέηση προς τιμήν του Μωάμεθ, του αγαπημένου Κυρίου της Δημιουργίας».

Ο Σάιεντ απάντησε από τα βάθη της καρδιάς του: «Ο Θεός να τον ευλογεί και να τον αναπαύει».

«Τιμώ τον πατέρα σου όπως του αξίζει. Είθε ο Θεός να τον συμπονεί και να του παραχωρεί μια ευρύχωρη κατοικία στον παράδει-

σό Του. Σαν να τον βλέπω καθισμένο εκεί που είσαι τώρα εσύ. Η διαφορά ανάμεσα σ' εσάς τους δύο είναι πως εκείνος φορούσε ακόμα το σαρίκι ενώ εσύ το παζάρεψες μ' αυτό το φέσι».

Ο μαγαζάτορας μουρμούρισε χαμογελώντας: «Ο Θεός να μας συγχωρήσει».

Ο σείχ χασμουρήθηκε μέχρι που δάκρυσαν τα μάτια του και ξαναμίλησε: «Προσεύχομαι στο Θεό να δίνει στα παιδιά σου προκοπή και ειρήνη: στον Γιασίν, στη Χαντίγκα, στον Φάχιμ, στην Έισα, στον Καμάλ και στη μητέρα τους. Αμήν».

Ακούγοντας τον σείχ να προφέρει τα ονόματα Χαντίγκα και Έισα, ο Σάιεντ Άχμαντ παραξενεύτηκε, κι ας του είχε ο ίδιος πει τα ονόματά τους πριν από πολύ καιρό, για να τους γράψει ευχή στα φυλακιά τους. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο σείχ πρόφερε τα ονόματά τους κι ούτε θα ήταν η τελευταία, αλλά όποτε το όνομα κάποιας από τις γυναίκες του αναφερόταν έξω από τα δωμάτιά τους, αυτό πάντοτε τον ξένιζε και τον ενοχλούσε, ακόμα κι από το στόμα του σείχ Μετουάλι, έστω και για λίγο. Και πάλι όμως ψέλλισε: «Αμήν, Κύριε του σύμπαντος».

Ο σείχ είπε μ' έναν αναστεναγμό: «Κατόπιν ζητώ από το Θεό τον Παντοδύναμο να μας ξαναδώσει τον ηγέτη μας τον Αμπάς, με την υποστήριξη μιας από τις στρατιές του χαλίφη, που δεν έχουν αρχή και τέλος».

«Του το ζητάμε και δε θα Του είναι δύσκολο».

Η φωνή του σείχ υψώθηκε καθώς έλεγε με θυμό: «Και είθε Αυτός να κατατροπώσει τους Εγγλέζους και τους συμμάχους τους με μια συντριπτική ήττα, και να μην τους αφήσει ούτ' ένα πόδι για να στέκονται».

«Είθε ο Κύριος και Θεός μας να τους διώξει όλους από τη γη μας».

Ο σείχ κούνησε θλιμμένα το κεφάλι. Είπε με πόνο: «Χτες περπατούσα στο Μούσκι και δύο Αυστραλέζοι στρατιώτες μου 'φραξαν το δρόμο. Μου είπαν να τους δώσω ό,τι είχα και δεν είχα. Κι έτσι άδειασα τις τσέπες μου κι έβγαλα το μόνο πράγμα που είχα, μια κούκλα καλαμποκιού. Ο ένας τους την πήρε και την κλότισσε σαν να 'ταν μπάλα. Ο άλλος άρπαξε το σαρίκι μου· το ξετύλιξε, το έσκισε και μου το πέταξε στα μούτρα».

Ο μαγαζάτορας άκουγε με προσοχή, παλεύοντας με τον πειρασμό να χαμογελάσει. Τον συγκάλυψε γρήγορα με μια υπερβολική έκφραση

ση δυσαρρέσκειας· φώναξε σαν να καταριόταν: «Είθε ο Θεός να τους καταστρέψει και να τους εκμηδενίσει».

Ο άλλος τελείωσε την αφήγησή του: «Σήκωσα το κεφάλι μου στον ουρανό και φώναξα: «Παντοδύναμε Θεέ, κάνε κομμάτια το έθνος τους όπως αυτοί κομμάτιασαν το σαρκί μου!»».

«Η προσευχή σου θα εισακουστεί, Θεού θέλοντος».

Ο σείχ έγειρε προς τα πίσω κι έκλεισε τα μάτια για να ξεκουραστεί λιγάκι. Στο μεταξύ, ο Σάιεντ τον κοίταζε χαμογελώντας καταπρόσωπο. Ύστερα ο άλλος άνοιξε τα μάτια του και του μίλησε με ήρεμη φωνή και διαφορετικό τόνο, προειδοποιώντας έτσι πως θ' άλλαζε θέμα. Είπε: «Τι έξυπνος και γαλαντόμος που είσαι, Αχμαντ, γιε του Αμπντ ελ Γκαουάντ».

Ο μαγαζάτορας χαμογέλασε κολακευμένος και αποκρίθηκε με σιγανή φωνή: «Ο Θεός να με συγχωρεί, σείχ Αμπντ ελ Σαμάντ...»

Ο σείχ τον διέκοψε: «Μη βιάζεσαι. Εγώ είμαι άνθρωπος που παινεύει μονάχα για ν' ανοίξει το δρόμο και να πει την αλήθεια, για να ενθαρρύνω τους ανθρώπους, γιε του Αμπντ ελ Γκαουάντ».

Μια καχύποπτη επιφυλακτικότητα φάνηκε στο βλέμμα του μαγαζάτορα. Ψέλλισε: «Ο Θεός να μας σπλαχνιστεί».

Ο σείχ του έκανε νόημα με τον σκεβρωμένο δείκτη του και τον ρώτησε απειλητικά: «Τι έχεις να πεις, σαν αφοσιωμένος μουσουλμάνος που είσαι, σχετικά με τη μανία σου για τις γυναίκες;»

Ο μαγαζάτορας είχε συνηθίσει την ειλικρίνειά του – δεν πτοήθηκε λοιπόν από την προσβολή. Μ' ένα κοφτό γέλιο αποκρίθηκε: «Τι το κακό βρίσκεις σ' αυτό; Μήπως και ο Προφήτης του Θεού (ο Θεός να τον ευλογεί και να τον αναπαύει) δε μίλησε για την αγάπη που είχε σ' αρώματα και στις γυναίκες;»

Ο σείχ κατσούφιασε και μουλάρωσε ακόμα περισσότερο μπροστά στη λογική του μαγαζάτορα, η οποία δεν του άρεσε. Ανταπάντησε: «Οι νόμιμες και οι απαγορευμένες πράξεις δεν είναι το ίδιο πράγμα, γιε του Αμπντ ελ Γκαουάντ. Άλλο να παντρεύεσαι κι άλλο να κυνηγάς τις τσούλες».

Ο Σάιεντ κάρφωσε το βλέμμα του κάπου στο κενό και είπε με τόνο σοβαρό: «Ποτέ δεν επέτρεψα στον εαυτό μου να προσβάλλει την τιμή και την αξιοπρέπεια κανενός. Δόξα τω Θεώ».

Ο σείχ χτύπησε τις παλάμες του πάνω στα γόνατά του και αναφώ-

νησε έκπληκτος και αηδιασμένος: «Φτηνή δικαιολογία που ταιριάζει μονάχα σε ανάξιους ανθρώπους. Η ανηθικότητα είναι μεμπτή ακόμα και με διεφθαρμένη γυναίκα. Ο πατέρας σου, ο Θεός να τον ελεήσει, είχε τρέλα με τις γυναίκες. Παντρεύτηκε είκοσι φορές. Γιατί δεν κάνεις κι εσύ το ίδιο και να πάψεις ν' αμαρτάνεις;»

Ο μαγαζάτορας γέλασε δυνατά και ρώτησε: «Τι είσαι εσύ, άγιος του Θεού ή προξενητής; Ο πατέρας μου ήταν σχεδόν ανίκανος· κι έτσι παντρεύτηκε πολλές φορές. Παρόλο που ήμουν ο μοναχογιός του, η περιουσία του μοιράστηκε ανάμεσα σ' εμένα και στις τέσσερις τελευταίες γυναίκες του, για να μην πούμε και πόσα έχασε σε όλη του τη ζωή με τα διαζύγια. Εγώ, τώρα, είμαι πατέρας τριών αρσενικών και δύο θηλυκών. Δε θα 'ταν σωστό να κάνω κι άλλους γάμους και να 'χω μετά να μοιράσω την περιουσία που μας έδωσε ο Θεός. Μην ξεχνάς, σείχ Μετουάλι, πως οι γυναίκες που μας διασκεδάζουν με πληρωμή είναι οι χτεσινές σκλάβες που ο Θεός έκανε νόμιμη την αγοραπωλησία τους. Πάνω απ' όλα, ο Θεός είναι μακρόθυμος και ελεήμων».

Ο σείχ βόγκηξε. Κουνώντας το πάνω μέρος του κορμιού του δεξιά κι αριστερά, είπε: «Πώς τα καταφέρνετε, εσείς οι γιοι του Αδάμ, να ομορφάνετε το κακό! Για τ' όνομα του Θεού, γιε του Αμπντ ελ Γκαουάντ, αν δε σ' αγαπούσα, δε θ' άντεχα ούτε να μου μιλάς, μοιχέ, ε μοιχέ!»

Ο μαγαζάτορας άνοιξε τα μάτια του και είπε με χαμόγελο: «Αν θέλει ο Θεός...»

Ο σείχ ρουθούνισε νευριασμένος και σύρλιαξε: «Αν δεν έκανες αυτά τ' αστεία, θα 'σουν ο τελειότερος των ανθρώπων!»

«Μονάχα ο Θεός είναι τέλειος».

Ο σείχ στράφηκε προς το μέρος του κι έγνεψε με το χέρι «ας τα αφήσουμε τώρα αυτά». Μετά ρώτησε με τον τόνο ανακριτή που εντείνει το σφίξιμο στο λαιμό του θύματός του: «Και το πιοτό; Τι έχεις να πεις γι' αυτό;»

Ξαφνικά τα κέφια του μαγαζάτορα εξατμίστηκαν. Η δυσφορία του φάνηκε καθαρά στο βλέμμα του. Έμεινε για λίγο σιωπηλός. Ο σείχ ένωσε την υποταγή μέσα στη σιωπή του. Φώναξε θριαμβευτικά: «Αυτό δεν είναι απαγορευμένο; Δεν πρέπει να υποκύπτει κανείς σ' αυτό, αν υπακούει και αγαπάει το Θεό».

Ο μαγαζάτορας τον διέκοψε με το ζήλο ανθρώπου που πάει να εμποδίσει μια πραγματική καταστροφή: «Και βέβαια κάνω ό,τι περ-

νάει από το χέρι μου για να υπακούω σ' Αυτόν και να Τον αγαπώ».

«Στα λόγια ή με τις πράξεις σου;»

Παρόλο που είχε την απάντηση έτοιμη, χρειάστηκε λίγη ώρα για να την καλοσκεφτεί πριν απαντήσει. Δεν ήταν συνηθισμένος ν' απασχολείται με την ενδοσκόπηση ή την αυτοανάλυση. Ήταν όπως οι περισσότεροι άνθρωποι που σπάνια μένουν μόνοι. Το μυαλό του δεν έπαιρνε μπρος παρά μόνο αν το απαιτούσε μια εξωτερική βία: ένας άντρας ή μια γυναίκα ή κάποιο στοιχείο της υλικής ζωής. Είχε παραδοθεί στο ρεύμα της πολυάσχολης ζωής του και είχε ολοκληρωτικά βουλιάξει μέσα σ' αυτό. Το μόνο που έβλεπε από τον εαυτό του ήταν το είδωλό του στην επιφάνεια του ρεύματος. Επιπλέον, το πάθος του για τη ζωή δεν είχε εξασθενήσει με τα χρόνια. Ήταν σαρανταπεντάρης κι ακόμη έχαιρε μιας θερμής και υπερεκχειλιζουσας ζωτικότητας, σαν να 'ταν νέο παιδί. Τη ζωή του τη συνέθετε ένα ετερόκλητο πλήθος από αντιφατικά μεταξύ τους στοιχεία που τον έκαναν να παραπαίει μεταξύ της θεοσέβειας και του εκφυλισμού. Όσο όμως κι αν αντικρούονταν, τα πάντα είχαν να κάνουν με την ικανοποίησή του, χωρίς να χρειάζεται να προστατεύονται κάτω από οποιοδήποτε κέλυφος προσωπικής φιλοσοφίας ή υποκριτικής εκλογίκευσης. Η συμπεριφορά του πήγαζε κατευθείαν από την ιδιαιτερότητα της ιδιουσγκρασίας του. Καθώς είχε τη συνείδησή του καθαρή, ήταν καλοπροαίρετος και ειλικρινής σε οτιδήποτε κι αν έκανε. Οι λαίλαπες της αμφιβολίας δεν τάραζαν ποτέ το στήθος του και οι νύχτες του περνούσαν εντελώς γαλήνια. Η πίστη του ήταν βαθύτατη. Η αλήθεια είναι πως την είχε κληρονομήσει· έτσι δεν υπήρχε περιθώριο για ανανέωσή της. Και πάλι όμως, η ευαισθησία, η οξυδέρκεια και η ειλικρίνειά του της είχαν προσθέσει ένα συναίσθημα εξύψωσης και εξαύλωσης, που την εμπόδιζε να γίνει τυφλή προσκόλληση στην παράδοση ή τυπολατρία εμπνεόμενη αποκλειστικά από επιθυμίες ή φόβο. Το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό της πίστης του στο σύνολό της ήταν η αγνή, γόνιμη αγάπη που τη διέπνεε. Χρησιμοποιώντας τη, αφοσιωνόταν στην εκτέλεση όλων των καθηκόντων του ενώπιον του Θεού, όπως την προσευχή, τη νηστεία ή την ελεημοσύνη, με αγάπη, άνεση και χαρά, για να μην πούμε και μ' ελαφριά τη συνείδησή του, με μια καρδιά πλημμυρισμένη από αγάπη για τους ανθρώπους και μια ψυχή γενναιόδωρη στην υποχρεωτικότητα και στη βοήθεια προς τους άλ-

λους. Αυτά τα χαρίσματα του τον έκαναν ακριβό φίλο. Οι άνθρωποι σκοτώνονταν για ν' απολαύσουν τις χαρές της φιλίας του.

Με την ίδια παθιασμένη, υπερεκχειλιζουσα ορμή άνοιγε τις αγκάλες του στις χαρές και στις απολαύσεις της ζωής. Τρελαινόταν για τα νόστιμα φαγητά· τον μάγευε το καλό ποιτό· έχανε τα λογικά του για κάποια ομορφούλα. Κυνηγούσε την καθεμιά από αυτές τις ηδονές με κέφι, χαρά και πάθος. Τη συνείδησή του δεν τη βάραιναν ούτε ενοχές ούτε αγωνιώδεις ενδοιασμοί. Ασκούσε ένα δικαίωμα που η ίδια η ζωή τού το είχε παραχωρήσει, σαν να μην υπήρχε καμιά αντίφαση μεταξύ των καθηκόντων που ανέθετε η ζωή στην καρδιά του και εκείνων που ο Θεός εμπιστευόταν στη συνείδησή του. Ποτέ στη ζωή του δεν είχε νιώσει ν' απομακρύνεται από το Θεό ή να γίνεται στόχος της οργής Του. Επικοινωνούσε ήρεμα μαζί Του. Μήπως ήταν δύο διαφορετικοί άνθρωποι ενωμένοι σε μία και μόνη προσωπικότητα; Μήπως η πίστη του στη θεϊκή μεγαλοψυχία ήταν τόσο δυνατή, ώστε δεν μπορούσε να δεχτεί πως οι ηδονές αυτές ήταν πραγματικά απαγορευμένες; Ακόμα κι αν ήταν απαγορευμένες, δε θα 'πρεπε να συγχωρούνται εφόσον δεν έβλαπταν κανέναν; Αυτό που πιθανότατα συνέβαινε ήταν ότι αγκάλιαζε τη ζωή με την καρδιά και τα συναισθήματά του χωρίς να σκέφτεται ούτε να συλλογίζεται τίποτα. Έβρισκε μέσα του δυνατά ένστικτα, μερικά από τα οποία κατευθύνονταν προς το Θεό και τιθασεύονταν με τη λατρεία, και άλλα αποζητούσαν την ηδονή και ημέρευαν με το παιχνίδι. Η αφομοίωση όλων αυτών μέσα του ήταν ασφαλής και ξέγνοιαστη. Η ψυχή του δεν ταραζόταν από καμιάν ανάγκη να τα συμβιβάσει. Δεν αναγκαζόταν να τα δικαιολογήσει στις σκέψεις του παρά μόνο υπό την πίεση της κριτικής, όπως όταν ο σείχ Μετουάλι Αμπντ ελ Σαμάντ τον στρίμωχνε. Σ' αυτές τις συνθήκες, τον στενοχωρούσε περισσότερο η διαδικασία της σκέψης παρά η ίδια η κατηγορία, όχι επειδή περιφρονούσε τη μομφή ενώπιον του Θεού, αλλά επειδή δεν μπορούσε να πιστέψει ότι ήταν πράγματι αξιόμιεμπτος ή ότι ο Θεός θα θύμωνε σ' αλήθεια μαζί του μόνο και μόνο επειδή διασκεδάζε λιγάκι χωρίς να κάνει κακό σε κανέναν. Η σκέψη, τέλος πάντων, ήταν βαρύ φορτίο γι' αυτόν, πράγμα που φανέρωνε το πόσο μηδαμινή ήταν η γνώση του για τη θρησκεία. Γι' αυτόν το λόγο συνοφρυώθηκε όταν ο άλλος τον ρώτησε προκλητικά αν η ευσέβειά του ήταν «στα λόγια ή με τις πράξεις».

Αποκρίθηκε, με τόνο που δεν έκρυβε την αμηχανία του: «Και στα λόγια και με τις πράξεις. Με την προσευχή, τη νηστεία και την ελεημοσύνη. Με το να θυμάμαι το Θεό είτε όταν στέκομαι είτε όταν κάθομαι. Γιατί είναι κακό, και για μένα και για οποιονδήποτε άλλο, να φρεσκαριζόμαστε λιγάκι με κανένα γλεντάκι, χωρίς να πειράζουμε κανέναν, ή να κάνουμε πότε πότε τα στραβά μάτια σε κάποιον κανόνα; Δεν απαγορεύεται τίποτ' άλλο εκτός από αυτά τα δύο πράγματα;»

Ο σείχ σήκωσε τα φρύδια του κι έκλεισε τα μάτια του για να δείξει ότι δε συμφωνούσε. Έπειτα μουρμούρισε: «Τι διεστραμμένη δικαιολογία!»

Ο μαγαζάτορας πέρασε ξαφνικά από την αγωνία στην ευθυμία, όπως το συνήθιζε, και είπε μεγαλόφωνα: «Ο Θεός είναι μακροθυμς και πολυέλεος, σείχ Αμπντ ελ Σαμάντ. Δεν Τον φαντάζομαι, μεγάλο τ' όνομά Του, σε καμιά περίπτωση εκδικητικό και μουτρωμένο. Ακόμα κι η εκδίκησή Του είναι έλεος κρυμμένο. Του προσφέρω αγάπη, υποταγή, σεβασμό, και η μια καλή πράξη αξίζει για δέκα...»

«Αν μαζέψουμε τις καλές σου πράξεις, θα 'χεις να λαβαίνεις τα περισσότερα».

Ο μαγαζάτορας έγνεψε στον Γκαμίλ ελ Χαμιζάουι να φέρει το δώρο του σείχ. Είπε χαρούμενα: «Ο Θεός είναι το μόνο που χρειαζόμαστε, μαζί με τα ελέη της μακροθυμίας Του».

Ο βοηθός του μαγαζάτορα του 'φερε το δέμα κι εκείνος το πήρε και το πρόσφερε στον σείχ. «Στην υγιά σου», του είπε γελώντας.

Ο σείχ το δέχτηκε και είπε: «Είθε ο Θεός να σου δίνει όλα Του τα καλά και να σε συγχωρεί».

Ο μαγαζάτορας μουρμούρισε: «Αμήν». Ύστερα, με χαμόγελο, τον ρώτησε: «Δεν ήσουν κάποτε τσανός, δάσκαλε;»

Ο σείχ γέλασε και αποκρίθηκε: «Ο Θεός να σ' έχει καλά. Είσαι άνθρωπος ανοιχτοχέρης με καλή καρδιά. Μ' αυτή την ευκαιρία σε προειδοποιώ να μην είσαι και τόσο γενναιοδωρος, γιατί αυτό δεν ταιριάζει με το επάγγελμα του εμπόρου».

Ο μαγαζάτορας, έκπληκτος, ρώτησε: «Δηλαδή μου λες να πάρω πίσω το δώρο μου;»

Ο άλλος σηκώθηκε και απάντησε: «Αυτό το δώρο που μου κάνεις δεν είναι υπερβολικό. Ν' αρχίσεις από αλλού τις οικονομίες, γιε του Αμπντ ελ Γκαουάντ. Υγεία να 'χεις και ο Θεός να σ' ευλογεί».

Ο σείχ έφυγε βιαστικά από το μαγαζί και χάθηκε από τα μάτια τους. Ο μαγαζάτορας σκεφτόταν ακόμα. Αναλογιζόταν τον καβγά που είχε ανάψει ανάμεσα στον ίδιο και στον σείχ. Ύστερα άνοιξε τα χέρια του σε μια κίνηση συνθηκολόγησης. Μουρμούρισε: «Θεέ μου, συγχώρα με για τα παλιά και τα καινούργια μου κρίματα. Θεέ μου, είσαι μακρόθυμος και πολυέλεος».

Ο Καμάλ έφυγε από το σχολείο Χαλίλ Αγά το απόγευμα, παρασυρόμενος από την ακατάστατη κίνηση του ρεύματος των μαθητών που συνεχώς αυξανόταν, μπλοκάροντας το δρόμο με τη ροή του. Άρχισαν να σκορπίζουν, άλλοι παράλληλα στο Νταρασά, άλλοι στη Νέα οδό, άλλοι στο Χουσέιν. Στο μεταξύ, διάφορες ομάδες παιδιών τριγύριζαν τους πλανόδιους πωλητές που είχαν εγκατασταθεί, για να τις προσελκύσουν, στις άκρες των δρόμων που ξεκινούσαν από το σχολείο. Τα πανέρια τους ήταν γεμάτα πεπονόσπορους, φιστίκια, χουρμάδες και καραμέλες. Αυτή την ώρα ο δρόμος γνώριζε επίσης και καβγάδες, οι οποίοι ξεσπούσαν εδώ κι εκεί μεταξύ των μαθητών που ήταν αναγκασμένοι να κατασιγάσουν τις διαφορές τους όλη μέρα για να γλιτώσουν την τιμωρία από το δάσκαλο.

Ο Καμάλ σπάνια είχε μπλεχτεί σε καβγάδες, ίσως όχι παραπάνω από δύο φορές μέσα στα δύο χρόνια που πήγαινε στο σχολείο αυτό. Απέφευγε τα μπλεξίματα, όχι επειδή δεν είχε λόγους να τσακώνεται –το αντίθετο μάλιστα– ούτε επειδή αντιπαθούσε τους καβγάδες. Το γεγονός ότι ήταν εξαναγκασμένος να αρνείται να τσακωθεί του προξενούσε βαθιά θλίψη, αλλά οι συμμαθητές του στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν πολύ μεγαλύτεροί του σε ηλικία, κάνοντας τον ίδιο και μερικούς ακόμα από την παρέα του να νιώθουν αποξενωμένοι στο σχολείο. Τριγύριζαν με τα κοντά τους παντελόνια περικυκλωμένοι από μαθητές πάνω από δεκαπέντε χρονών, πολλούς μάλιστα γύρω στα είκοσι. Αυτοί περνούσαν ανάμεσα στα μικρότερα παιδιά γεμάτοι αλαζονεία και στόμφο, στρίβοντας τα μουστάκια τους. Όλο και κάποιος από αυτούς θα σταματούσε τον Καμάλ στην αυλή του σχολείου χωρίς κανένα λόγο, θα του άρπαζε το βιβλίο από τα χέρια και θα το εκσφενδόνιζε πέρα μακριά σαν να 'ταν μπάλα. Κάποιος άλλος θα του 'παιρνε την καραμέλα του και θα την πετούσε στο δικό

του στόμα χωρίς να κάνει καν τον κόπο να τη ζητήσει, ενώ συγχρόως συνέχιζε την κουβέντα του με κάποιον άλλο.

Η επιθυμία του Καμάλ για καβγά δεν τον εγκατέλειπε, αλλά φοβούμενος τις συνέπειες την απωθούσε. Ανταποκρινόταν μονάχα όταν τον προκαλούσε κάποιος από τους μικρότερους συμμαθητές του. Ένωθε πως με το να τους επιτίθεται εκτόνωνε τα καταπιεσμένα ανατρεπτικά του ένστικτα. Ήταν ένας τρόπος για να ξαναβρίσκει την εμπιστοσύνη του στον εαυτό του και στις δυνάμεις του. Ούτε ο καβγάς ούτε ο εξαναγκασμός σε υποχώρηση ήταν η χειρότερη προσβολή που θα μπορούσαν να εξακοντίσουν οι επιτιθέμενοι. Υπήρχαν επίσης οι βρισιές και τα βρομόλογα που έφταναν έτσι κι αλλιώς στ' αυτιά του, είτε απευθύνονταν στον ίδιο είτε όχι. Καταλάβαινε τι σήμαιναν μερικές από τις εκφράσεις του είδους αυτού και ήταν επιφυλακτικός στη χρήση τους. Άλλες δεν τις ήξερε και τις επαναλάμβανε με όλη την αθωότητα στο σπίτι του, ξεσηκώνοντας λαίλαπες οργής και αγανάκτησης. Αυτό οδηγούσε στο να παραπονεθεί ο πατέρας του στον παιδονόμο, που τύχαινε να είναι γνωστός του.

Ήταν σκέτη κακοτυχία το γεγονός ότι ο αντίπαλός του σ' έναν από αυτούς τους καβγάδες προερχόταν από οικογένεια σεσημασμένων νταϊδων, που έμενε στο Νταρασά. Το ίδιο απόγευμα μετά τη συμπλοκή, ο Καμάλ βρήκε να τον περιμένει στην πόρτα του σχολείου μια ομάδα νεαρών οπλισμένων με ραβδιά, που τον περικύκλωσαν με τρομακτική κακία. Όταν ο αντίπαλός του τους έγενεψε για να τον δείξει, ο Καμάλ αντιλήφθηκε τον κίνδυνο που τον απειλούσε. Έτρεξε πάλι μέσα στο σχολείο και κατέφυγε στον παιδονόμο για βοήθεια. Εκείνος προσπάθησε μάταια να μεταπείσει τη συμμορία. Τον έβρισαν τόσο άσχημα, ώστε ο άνθρωπος αναγκάστηκε να φέρει χωροφύλακα για να συνοδέψει το παιδί στο σπίτι του. Ο παιδονόμος επισκέφτηκε τον πατέρα του Καμάλ στο μαγαζί του και του είπε για τον κίνδυνο που απειλούσε το γιο του. Τον συμβούλεψε να προσπαθήσει να τακτοποιήσει την υπόθεση με σύνεση και διπλωματία. Ο πατέρας με τη σειρά του επικαλέστηκε τη βοήθεια μερικών γνωστών του εμπόρων στο Νταρασά, που πήγαν στο σπίτι των νταϊδων να μεσολαβήσουν για λογαριασμό του. Έτσι ο πατέρας επιστράτευσε την περιώνυμη διαλλακτικότητα και ευαισθησία του για να τους ηρεμήσει. Εκείνοι όχι μόνο συγχώρησαν το παιδί, αλλά ορκίστηκαν να το προ-

στατεύουν σαν να ήταν δικό τους. Δεν είχε ακόμα βραδιάσει όταν ο Σάιεντ Άχμαντ τους έστειλε κάποιον με πολλά δώρα. Ο Καμάλ γλίτωσε από τα ραβδιά των νταϊδων, αλλά πήγε από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη. Το μπασιτούνι του πατέρα του του σακάτεψε τις πατούσες όσο δεκάδες άλλα ραβδιά.

Ο Καμάλ ξεκίνησε από το σχολείο για το σπίτι. Μολονότι ο ήχος του κουδουνιού που σήμαινε το τέλος του μαθήματος του γέμιζε την ψυχή με απαράμιλλη χαρά εκείνες τις ημέρες, ωστόσο ο άνεμος της ελευθερίας τον οποίο ανέπνεε πανευτυχής έξω από τις πύλες του σχολείου δεν κατάφερε να σβήσει από το μυαλό του και τον απόηχο του τελευταίου μαθήματος της ημέρας, που ήταν και το αγαπημένο του: των θρησκευτικών. Εκείνη την ημέρα ο σείχ τούς είχε απαγγείλει τη σούρα του Κορανίου που άρχιζε: «Να πεις: μου φανερώθηκε ότι μερικά από τα πνεύματα που άκουγαν...» Τους είχε εξηγήσει το εδάφιο αυτό. Ο Καμάλ είχε πολλές φορές σηκώσει το χέρι του για να ρωτήσει μερικά πράγματα που δεν καταλάβαινε. Καθώς ο δάσκαλος τον συμπαθούσε λόγω του ασυνήθιστου ενδιαφέροντος που εκδήλωνε για το μάθημα, αλλά και της εκπληκτικής του απουστήθισης των εδαφίων του Κορανίου, ήταν πολύ πιο ανοιχτός στις απορίες του παιδιού απ' ό,τι ήταν συνήθως με τους μαθητές του. Ο σείχ είχε αναλάβει να του πει για τα πνεύματα και τις διάφορες συνομοταξίες τους, συμπεριλαμβανομένων και των μουσουλμανικών τζιν, και κυρίως για τα πνεύματα εκείνα που στο τέλος θα μπουν στον παράδεισο για να παραδειγματίσουν τ' αδέρφια τους, τους ανθρώπους. Το παιδί έμαθε απεξω κι ανακατωτά την κάθε λέξη του. Συνέχισε να κλωθογυρίζει το μάθημα μες στο μυαλό του μέχρι που πέρασε στην απέναντι πλευρά του δρόμου για να πάει στο ζαχαροπλαστείο.

Μαζί με τον ενθουσιασμό του για τη σπουδή των θρησκευτικών, ήξερε πως ό,τι μάθαινε δεν ήταν μόνο για τον ίδιο. Θα 'πρεπε να επαναλάβει ό,τι είχε μάθει στη μητέρα του στο σπίτι, όπως έκανε από τότε που πήγαινε, μωρό ακόμα, στο Κατηχητικό. Της έλεγε το μάθημά του κι εκείνη επανεξέταζε, στο φως των νέων αυτών πληροφοριών, ό,τι είχε προηγουμένως μάθει από τον πατέρα της, που ήταν θεολόγος σπουδαγμένος στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου ελ Άζχαρ. Συζητούσαν ό,τι ήξεραν για πολλή ώρα. Έπειτα της μάθαινε τα νέα εδάφια από το Κοράνι, που εκείνη δεν τα είχε ως τότε αποστηθίσει.

Έφτασε στο ζαχαροπλαστείο και άπλωσε το χέρι του με τα ψιλά που από το πρωί τα φύλαγε ως κόρηνη οφθαλμού. Πήρε μια τάρτα με την απόλυτη ευφροσύνη που τη ζούσε μόνο σε τέτοιες γλυκές περιστάσεις. Αυτό τον έκανε συχνά να ονειρεύεται ν' ανοίξει κάποια μέρα δικό του ζαχαροπλαστείο, όχι για να πουλάει τα γλυκά αλλά για να τα τρώει. Συνέχισε το δρόμο του κατηφορίζοντας την οδό ελ Χουσείν, μασουλώντας μ' ευχαρίστηση το γλυκό του. Σιγοτραγουδούσε και ξεχνούσε πως όλη μέρα ήταν φυλακισμένος, χωρίς το παραμικρό δικαίωμα να κινηθεί, και πολύ περισσότερο να παίξει ή ν' αστειευτεί. Ήταν ένας καθιστός στόχος που από στιγμή σε στιγμή μπορούσε να τον χτυπήσει η βέργα του δασκάλου, η οποία υψωνόταν απειλητικά πάνω από τα κεφάλια των μαθητών. Παρ' όλα αυτά, δεν το μισούσε εντελώς το σχολείο, καθώς τα επιτεύγματά του μέσα σ' αυτό του απέδιδαν επαίνους και ενθάρρυνση. Ο αδελφός του ο Φάχμι εντυπωσιαζόταν από τις επιδόσεις του, αλλά ο Καμάλ δεν έχαιρε ούτε του ενός εκατοστού από την εκτίμηση του πατέρα του προς τον αδελφό του.

Στο δρόμο πέρασε από το καπνοπωλείο του Ματουσιάν. Στάθηκε κάτω από την πινακίδα του, όπως έκανε καθημερινά τέτοια ώρα, και σήκωσε τα μικρά του μάτια στη χρωματιστή αφίσα μιας γυναίκας που έγερνε σ' ένα ντιβάνι μ' ένα τσιγάρο ανάμεσα στα κατακόκκινα χείλη της, απ' όπου αναδύοταν μια σγουρή τουλούπα καπνού. Ακουμπούσε το μπράτσο της στο περβάζι ενός παραθύρου. Η κουρτίνα ήταν τραβηγμένη και αποκάλυπτε μια σκηνή όπου συνδυάζονταν ένα αλσάκι με φοινικιές και μια άποψη του Νείλου. Ο Καμάλ την είχε κρυφά ονομάσει Έισα σαν την αδελφή του, αφού και οι δύο είχαν χρυσαφένια μαλλιά και γαλανά μάτια. Παρόλο που μόλις έμπαινε στα δέκα, ο θαυμασμός του για την κυρία της αφίσας ήταν απεριόριστος. Πόσο συχνά την είχε φανταστεί να χαίρεται τη ζωή στις πιο χαρμόσυνες εκδηλώσεις της! Πόσο συχνά φανταζόταν τον εαυτό του να μοιράζεται τις ξέγνοιαστες ημέρες της μέσα σ' εκείνο το πολυτελές δωμάτιο με την υπέροχη θέα η οποία της πρόσφερε, ή μάλλον πρόσφερε και στους δύο τους, το χώμα, τα φοινικόδεντρα, τα νερά και τον ουρανό της! Θα κολυμπούσε μέσα στο ποτάμι της καταπράσινης κοιλάδας ή θα το διέσχιζε με το ελαφρό πλεύσιμο που διαγραφόταν φασματικό στο βάθος της εικόνας. Θα ταρακουνούσε τις φοινικιές ώσπου οι χουρμάδες να πέσουν όλοι κάτω γύρω του ή θα

καθόταν πλάι στην όμορφη γυναίκα με τα μάτια του βυθισμένα στο ονειροπόλο βλέμμα της.

Δεν ήταν όμορφος σαν τ' αδέρφια του. Ίσως να 'ταν εκείνος από όλη την οικογένεια που έμοιαζε περισσότερο στην αδελφή του τη Χαντίγκα. Όπως και σ' εκείνη, το πρόσωπό του συνδύαζε τα μικρά μάτια της μητέρας του και την πελώρια μύτη του πατέρα του, αλλά χωρίς τη φινέτσα της Χαντίγκα. Είχε μεγάλο κεφάλι με μέτωπο που προεξείχε αξιοσημείωτα, κάνοντας τα μάτια του να φαίνονται πολύ πιο βουλιαγμένα απ' όσο ήταν στην πραγματικότητα. Δυστυχώς, συνειδητοποίησε για πρώτη φορά το παράδοξο της εμφάνισής του όταν κάποιος συμμαθητής του τον πείραξε φωνάζοντάς τον δικέφαλο. Ο Καμάλ είχε εξοργιστεί και ο θυμός του τον έμπλεξε στον έναν από τους δύο μοναδικούς καβγάδες του. Ακόμα όμως και όταν έδωσε στον άλλον ένα καλό μάθημα, εξακολουθούσε να 'ναι στενοχωρημένος και είπε τα παράπονά του στη μάνα του. Εκείνη στενοχωρήθηκε επειδή αυτός στενοχωρήθηκε. Προσπάθησε να τον παρηγορήσει, λέγοντάς του πως οι άνθρωποι με μεγάλο κεφάλι έχουν και περισσότερο μυαλό και πως ο ίδιος ο Προφήτης (μεγάλο το όνομά Του) είχε μεγάλο κεφάλι. Το να μοιάζει κανείς στον Προφήτη ήταν το υπέρτατο που θα μπορούσε να ελπίζει.

Αποτραβήχτηκε από την εικόνα της κυρίας με το τσιγάρο, κι αυτή τη φορά έστρεψε την προσοχή του στο τζαμί του Χουσεΐν. Είχε μάθει να τιμά τον Χουσεΐν, και δεν ήταν αξιοπερίεργο το ότι η λειψανοθήκη του οσιομάρτυρα αυτού έδινε άφθονα ερεθίσματα στη φαντασία του. Αν και η μεγάλη του ευσέβεια προς τον Χουσεΐν –που ήταν σύμφωνη με τον άμετρο σεβασμό τον οποίο η μητέρα του κυρίως, και η οικογένεια γενικότερα, έτρεφε προς αυτό τον άγιο– πήγαζε από τη συγγένεια του Χουσεΐν με τον παππού του, τον Προφήτη, οι γνώσεις του Καμάλ για τον Προφήτη δεν περιλάμβαναν και ό,τι ο ίδιος γνώριζε για τον Χουσεΐν και τα γεγονότα της ζωής του, ούτε εξηγούσαν τη συνεχή δίψα της ψυχής του ν' ακούει και να ξανακούει το βίο του Χουσεΐν, έτσι ώστε να μπορεί ν' αντλεί από αυτόν τις πιο ωραίες ιστορίες και την πιο βαθιά πίστη. Αυτός ο πανάρχαιος βίος είχε βρει στο πρόσωπο του Καμάλ έναν προσεκτικό, παθιασμένο, στοργικό, πιστό, μέχρι δακρύων ευσυγκίνητο ακροατή. Η θλίψη του παιδιού μετριάζόταν μονάχα από το γεγονός ότι η κάρρα του αγίου,

αφού κόπηκε από το άσπιλο σώμα του, διάλεξε την Αίγυπτο απ' όλο τον κόσμο για ν' αναπαυτεί. Απείραχτη εντελώς, έφτασε στο Κάιρο, δοξάζοντας το όνομα του Θεού, κι εγκαταστάθηκε στον τόπο όπου βρίσκεται τώρα η λειψανοθήκη του Χουσεΐν.

Ο Καμάλ στεκόταν συχνά μπροστά στο τέμενος του αγίου, ονειροπολώντας και βυθισμένος σε στοχασμούς. Θα 'θελε να μπορούσε να διαπεράσει τη λειψανοθήκη με το βλέμμα του, για να δει το πανέμορφο πρόσωπο. Η μητέρα του τον διαβεβαίωνε πως είχε αντισταθεί στις αλλοιώσεις του χρόνου χάρη στη μυστική θεϊκή του υπόσταση. Είχε διατηρήσει τη νεότητα και την ομορφιά του για να φωτίζει τα σκότη της κατοικίας του. Παρόλο που του ήταν αδύνατο να πραγματοποιήσει την επιθυμία του, ο μικρός στεκόταν εκεί για ώρες, κουβεντιάζοντας με τον εαυτό του. Εξέφραζε την αγάπη του στον εγγονό του Προφήτη και του 'λεγε τα βάσανά του. Αυτά προέρχονταν από τον ζωντανό εφιάλτη των πνευμάτων, αλλά και τις απειλές του πατέρα του. Παρακαλούσε τον Χουσεΐν να τον βοηθήσει στις εξετάσεις του κάθε τρεις μήνες. Συνήθως τελείωνε τη μοναχική του ακρόαση με την ικεσία να τον επισκεφτεί ο άγιος στον ύπνο του. Η συνήθειά του να περνάει έξω από το τζαμί πρωί και βράδυ είχε κάπως μειώσει την επιβολή του κτίσματος επάνω του, αλλά τη στιγμή που τα μάτια του έπεφταν πάνω στη λειψανοθήκη επαναλάμβανε την πρώτη προσευχή του Κορανίου, όσες φορές κι αν περνούσε από κει, κι ας ήταν και μέσα στην ίδια μέρα. Η εξοικείωσή του με τη λειψανοθήκη δεν είχε σταθεί ικανή να κλέψει από την καρδιά του τα ευφρόσυνα όνειρά της. Η θέα των πυργωτών τοίχων είχε ακόμα αντίκρουσμα στην ψυχή του και ο πανύψηλος μυναρές ακόμα γύρευε την ανταπόκρισή του, που ερχόταν ακαριαία.

Μουρμουρίζοντας την προσευχή από το Κοράνι, έκοψε δρόμο από την οδό ελ Χουσεΐν και μετά έστριψε στο Χαν Γκαάφαρ. Από κει τράβηξε προς την πλατεία Μπεΐτ ελ Καντί. Αντί να πάει στο σπίτι του από τη Ναχασίν, διέσχισε την πλατεία προς την οδό Κιριμίζ, παρόλο που ήταν δρόμος απόμερος και τον τρώμαζε, μόνο και μόνο για ν' αποφύγει το μαγαζί του πατέρα του. Ο πατέρας του τον έκανε να τρέμει από το φόβο του. Δεν μπορούσε να φανταστεί πώς ένα τζιν που θα πεταγόταν άξαφνα μπροστά του θα τον φόβιζε περισσότερο απ' ό,τι οι θυμωμένες φωνές του πατέρα του. Η στενοχώρια του δι-

πλασιαζόταν επειδή ποτέ δεν μπορούσε να πειστεί για την ορθότητα των αυστηρών επιπλήξεων με τις οποίες ο πατέρας του τον περιέλουε στην προουπάθειά του ν' αποτρέψει το παιδί από τις σκανταλιές και το παιχνίδι, για τα οποία εκείνο τρελαινόταν. Όσο φιλότιμα κι αν προσπαθούσε να υπακούσει στις διαταγές του πατέρα του και να περνάει όλο τον ελεύθερο χρόνο του καθισμένος ήσυχα ήσυχα με τα χεράκια του σταυρωμένα, ποτέ δε θα μπορούσε να υποκύψει σ' αυτή την αλαζονική, δεσποτική βούληση. Έπαιξε κρυφά πίσω από την πλάτη του πατέρα του όποτε του έκανε κέφι, στο σπίτι ή έξω στο δρόμο. Ο πατέρας του δεν είχε ιδέα γι' αυτό, εκτός αν κάποιο μέλος της οικογένειας, απελπισμένο που ο Καμάλ ρεμπέλευε εντελώς και το παρατραβούσε, πήγαινε και τον μαρτυρούσε.

Ο Καμάλ μια μέρα βρήκε μια σκάλα και σκαρφάλωσε πάνω στο σκεπαστό με τους υάκινθους και το γιασεμί, ψηλά πάνω από τις στέγες. Η μητέρα του, βλέποντάς τον εκεί ν' ακροβατεί μεταξύ γης και ουρανού, είχε βάλει τις φωνές πανικόβλητη ώσπου να τον αναγκάσει να κατέβει. Η ανησυχία της για τις συνέπειες μιας τόσο επικίνδυνης αταξίας νίκησε το διαταγμό της να εκθέσει το παιδί στην αυστηρότητα του πατέρα του. Έτσι, είπε στον άντρα της τι είχε σκαρώσει ο Καμάλ. Εκείνος τον έκανε τ' αλατιού με το μπασιούνι του, χωρίς να δίνει σημασία στα ουρλιαχτά του μικρού που τράνταζαν το σπίτι. Μετά, το παιδί βγήκε κουτσαίνοντας από το δωμάτιο για να συναντήσει τ' αδέρφια του στο καθιστικό. Όλοι τους κρατιούνταν να μη γελάσουν, εκτός από τη Χαντίγκα. Εκείνη τον πήρε στην αγκαλιά της και του ψιθύρισε: «Καλά να πάθεις... Τι το 'θελες ν' ανέβεις στα ζουμπούλια και να κουτουλήσεις την κεφάλια σου στον ουρανό; Τι νόμιζες πως ήσουν, αεροπλάνο;» Πέρα όμως από αυτές τις επικίνδυνες σκανταλιές, η μάνα του τον κάλυπτε και τον άφηνε να παίζει όσο τραβούσε η ψυχή του.

Παραξενευόταν συχνά καθώς θυμόταν πως αυτός ο ίδιος πατέρας υπήρξε κάποτε καλός κι ευγενικός μαζί του, και όχι πολύ παλιά, όταν ο Καμάλ ήταν μικρούλης. Ο Σάιεντ Άχμαντ τρελαινόταν να παίζει μαζί του και πότε πότε του έδινε διάφορα γλυκά. Είχε κάνει τα πάντα για να ελαφρύνει την ημέρα της περιτομής του Καμάλ, όσο φριχτή κι αν ήταν, γεμίζοντάς του την ποδιά με σοκολατάκια και ζαχαρωτά και πνίγοντάς τον με τη φροντίδα και τη στοργή του. Ύστερα όλα άλλαξαν ραγδαία. Η στοργή έγινε αυστηρότητα, η τρυφερή κουβεντούλα

αγριοφωνάρες, τα χάδια χαστούκια. Ο πατέρας χρησιμοποιούσε την ίδια την περιτομή ως μέσο για να τρομοκρατεί το παιδί. Για πολύ καιρό ο Καμάλ είχε μπερδευτεί και νόμιζε πως ό,τι του είχε απομείνει, το περίμενε κι αυτό η ίδια μοίρα.

Δεν ένιωθε όμως μόνο φόβο για τον πατέρα του. Ο σεβασμός του προς αυτόν ήταν ισοδύναμος με το φόβο του. Θαύμαζε τη δυναμική, επιβλητική του εμφάνιση, την αξιοπρέπειά του που σάρωνε τα πάντα, την κομψότητα του ντυσίματός του και την ικανότητά του, όπως νόμιζε το παιδί, να κάνει τα πάντα. Ίσως ο τρόπος με τον οποίο η μητέρα του εκφραζόταν για το σύζυγό της να ήταν η αιτία που του ενέπνεε τέτοιο δέος γι' αυτόν. Του ήταν αδύνατο να φανταστεί πως οποιοσδήποτε άλλος άνθρωπος στον κόσμο θα μπορούσε να παραβγεί με τον Σάιεντ Άχμαντ στη δύναμη, στην αξιοπρέπεια και στον πλούτο. Όσο για την αγάπη, όλοι στην οικογένεια τον αγαπούσαν μέχρι λατρείας. Η καρδούλα του Καμάλ αντλούσε την αγάπη προς τον πατέρα του από το περιβάλλον, η αγάπη όμως αυτή παρέμενε κρυμμένη σαν θησαυρός, κλειδωμένη μέσα του από το φόβο και τον τρόμο.

Πλησίασε την οδό Κιρμίζ με το θολωτό της σκεπαστό, που τα πνεύματα το χρησιμοποιούσαν σαν σκηνικό για τα νυχτερινά τους καμώματα. Παρόλο που φοβόταν αυτό το πέραςμα, προτιμούσε να πηγαίνει από κει παρά να περνάει από το μαγαζί του πατέρα του. Όταν μπήκε στο χώρο αυτόν, που έμοιαζε με σπηλιά, άρχισε να ψέλνει, «Να πεις: ένας είναι ο Θεός», με δυνατή φωνή που αντηχούσε στη θλιβερή ησυχία κάτω από την καμπύλη του σκεπαστού. Τα μάτια του κοιτούσαν με λαχτάρα μπροστά του στο μακρινό άνοιγμα της στοάς όπου έλαμπε το φως από το δρόμο. Τάχυνε το βήμα του, λέγοντας και ξαναλέγοντας τη σούρα από το Κοράνι για να μη σκέφτεται τα πνεύματα, γιατί τα πνεύματα δεν έχουν καμιά επίδραση πάνω σε όποιον οπλίζεται με το λόγο του Θεού. Ο θυμός του πατέρα του, από τη στιγμή που θα άναβε, δεν καταλάγιαζε με καμιά δύναμη, ούτε ακόμα κι αν ο μικρός έλεγε απέξω όλο το Κοράνι. Βγήκε από το θολωτό μέρος του περάσματος και συνέχισε στο άλλο μισό, απ' όπου μπορούσε να διακρίνει, στο βάθος, την οδό Μπεν ελ Καρρέιν και την είσοδο του Χαμάμ ελ Σουλτάν. Έπειτα το βλέμμα του έπεσε στα σκοτεινά ξύλινα καφασωτά του σπιτιού του και στη μεγάλη πόρτα του με το μπρούντιζινο ρόπτρο. Τα χείλη του χωρίστηκαν σ' ένα χαμόγελο ευτυχίας

καθώς αναλογίστηκε τις διάφορες πηγές διασκέδασης που αυτό το μέρος τού πρόσφερε. Σε λίγο τα παιδιά όλης της γειτονιάς θα 'τρεχαν να τον συναντήσουν στη μεγάλη αυλή με τα πολλά διαμερίσματα που περιτριγύριζαν το μαγειρείο· θα έπαιζαν και θα γελούσαν και θα 'τρωγαν γλυκοπατάτες.

Εκείνη τη στιγμή είδε την άμαξα του Σουάρεζ που διέσχιζε αργά το δρόμο κατευθυνόμενη προς την οδό Μπεν ελ Καρσέιν. Η καρδιά του φτερούγισε. Πανευτυχής για την εξυπνάδα που επρόκειτο να επιδείξει σε λίγο, πήρε ευθύς το βιβλίο στην αριστερή του μασχάλη κι έτρεξε να προλάβει την άμαξα. Πήδηξε πάνω στα πίσω σκαλοπάτια, αλλά ο εισπράκτορας δεν τον άφησε να χαρεί για πολλή ώρα το κατόρθωμά του. Πλησίασε και ζήτησε από το παιδί το εισιτήριό του ρίχνοντάς του μια καχύποπτη, αυθάδη ματιά. Ο Καμάλ του είπε ευγενέστατα ότι θα κατέβαινε στην αμέσως επόμενη στάση αλλά δε γινόταν να κατέβει ενώ το όχημα βρισκόταν σε κίνηση. Ο εισπράκτορας στράφηκε εξαγριωμένος προς τον οδηγό και του φώναξε να σταματήσει την άμαξα. Μάλωνε τον Καμάλ άγρια αλλά, μόλις γύρισε το κεφάλι του, ο μικρός βρήκε την ευκαιρία να του πατήσει το πόδι, να κάνει μια στροφή γύρω του και να πηδήξει στο έδαφος. Πήρε δρόμο όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Οι βρισιές του εισπράκτορα που τον ακολούθησαν ήταν πιο βρομερές και από σβόλους λάσπης με χαλίκια μέσα. Δεν ήταν καμιά προουχεδιασμένη ή πρωτότυπη αταξία. Ο Καμάλ είχε απλώς εντυπωσιαστεί βλέποντας ένα παιδί να κάνει το ίδιο, το πρωί της ίδιας ημέρας. Μόλις του παρουσιάστηκε η ευκαιρία να το δοκιμάσει κι αυτός, το έκανε.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΞΕΧΩΡΙΣΑΝ

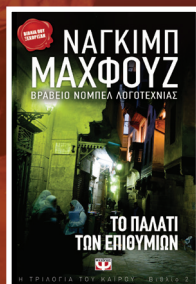
Η Τριλογία του Καΐρου είναι η περιπέτεια της οικογένειας του Άχμαντ ελ Γκαουάντ, αλλά μαζί και η περιπέτεια ιδεών και ιδεολογιών στα χρόνια του Μεσοπολέμου, χρόνια κρίσιμα για όλη την ανθρωπότητα.

Μέσα από συνταρακτικά επεισόδια με ήρωες τα μέλη μιας οικογένειας, ο αναγνώστης παρακολουθεί την περιπετειώδη εκείνη εποχή που σημάδεψε βαθιά την κατοπινή ιστορία του κόσμου – και φυσικά της Αιγύπτου.

Πλήθος χαρακτήρων διαγράφεται σ' αυτό το πρώτο βιβλίο της Τριλογίας: ο πατέρας, αυταρχικός με την οικογένειά του αλλά γλεντζές και εύθυμος στην προσωπική του ζωή, η καταπιεσμένη σύζυγος, ευτυχής μέσα στην καταπίεσή της, οι γείτονες, οι επαγγελματίες, τα παιδιά, οι υπηρέτες, οι σύντροφοι του Άχμαντ στο ποτό και το γλέντι.

Μέσα από τη ζωή και τη δράση της οικογένειας, με φόντο την τραγωδία της Αιγύπτου, που προσπαθεί ν' αποτινάξει το βρετανικό ζυγό, ξετυλίγεται ένα συναρπαστικό βιβλίο-τοιογραφία μιας ολόκληρης εποχής.

Μη χάσετε και τα άλλα δύο βιβλία της τριλογίας:

Εκδόσεις **ΨΥΧΟΓΙΟΣ**

www.psychogios.gr

ISBN 978-960-274-121-4

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΜΣ: 01437

ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΕ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ